

Ola Røed Bilgrei & Anne Line Bretteville-Jensen

Syntetiske cannabinoider

Nettbasert marked og en virtuell ruskultur

SIRUS-rapport nr. 2/2013
Statens institutt for rusmiddelforskning
Oslo 2013

Statens institutt for rusmiddelforskning (SIRUS) ble opprettet 1. januar 2001 som en sammenslåing av Statens institutt for alkohol- og narkotikaforskning (SIFA) og dokumentasjonsseksjonen og biblioteket i Rusmiddeldirektoratet. SIRUS har som formål å utføre og formidle forskning og dokumentasjon omkring rusmiddelspørsmål, med særlig vekt på samfunnsvitenskapelige problemstillinger. Instituttet er også kontaktpunkt for Det europeiske narkotikaovervåkningscenteret i Lisboa, EMCDDA.

Copyright SIRUS

Oslo 2013

ISBN: 978-82-7171-400-0 (trykt)

ISBN: 978-82-7171-401-7 (PDF)

ISSN 1502-8178

SIRUS

Pb. 565 Sentrum

0105 Oslo

Besøksadresse: Øvre Slottsgate 2B

Telefon: 22 34 04 00

E-post: sirus@sirus.no

www.sirus.no

Design og grafisk produksjon:

07 Gruppen 2013

www.07.no

Forord

Syntetiske cannabinoider utgjør et relativt nytt kapittel i norsk rusmiddelsammenheng. Dette gjelder også for forskningen på feltet. Vi har derfor hatt få referansepunkt å forholde oss til – vi har jobbet eksplorerende – og denne rapporten er det første vitenskapelige arbeidet om syntetiske cannabinoider i Norge. Prosjektet er initiert og finansiert av SIRUS.

Vi vil rette en stor takk til informantene som har latt seg intervjuet for dette prosjektet. Vi er takknemlige for at de velvillig delte av sine erfaringer, refleksjoner og tanker knyttet til egen bruk av syntetiske cannabinoider. Intervjuene ga verdifull innsikt i et fenomen som er ukjent for de fleste, og det har dannet grunnlaget for store deler av våre analyser. Vi takker også Kripos som velvillig har hjulpet oss med informasjon om beslag av syntetiske cannabinoider. Flere kollegaer ved SIRUS har gitt nyttige innspill og kommentarer til manuskriptet. Vi vil spesielt takke Janne Scheffels og Odd Hordvin, men også hver av de øvrige som ga nyttige tilbakemeldinger.

Oslo, april 2013.

Ola Røed Bilgrei og Anne Line Bretteville-Jensen

Innhold

Forord	3
Oppsummering	7
1 Innledning	9
1.1 Hva er syntetiske cannabinoider?	10
1.2 Rapportens innhold	14
2 Metode og data	15
2.1 Kvalitative data	15
2.2.1 Informanter	16
2.2.2 Intervjuer	17
2.2.3 Observasjon på internett	19
2.2.4 Kvalitativ analyse	19
2.2 Kvantitative data og metode	20
2.3 Oppsummering	22
3 Et voksende marked av nye stoffer	23
3.1 Produksjon og salg	23
3.2 Markedsføring	27
3.3 Styrke og pris	29
3.4 Omfang av bruk	30
3.5 Oppsummering	35
4 Et virtuelt fellesskap	36
4.1 Forumet	37
4.2 Et virtuelt fellesskap	41
4.3 Et møte med en verden av nye rusmidler	43
4.4 Oppsummering	45
5 Motiver for bruk – billig, potent og lett tilgjengelig	47
5.1 Lav pris	48
5.2 Tilgjengelighet	49
5.3 Rusvirkning	51
5.4 En juridisk gråsone	53
5.5 Negativt utslag på urinprøver	55
5.6 Oppsummering	56

6 Risikovurdering og ruskultur på internett	58
6.1 Informasjon og risikovurdering	59
6.2 En virtuell ruskultur	65
6.3 Oppsummering	68
7 Avslutning	69
7.1 Er syntetiske cannabinoider «det nye store»?	69
7.2 Konsekvenser av en nettbasert brukerkultur	73
7.3 Avslutning	76
Litteratur	77
English summary	83

Oppsummering

- Syntetiske cannabinoider er kjemiske stoffer som er laget for å etterligne virkningen til organisk cannabis.
- Stoffene ble først utviklet av legemiddelindustrien på 1980-tallet, men få av dem ble satt i ordinær produksjon fordi det viste seg vanskelig å skille ønskede og uønskede virkninger.
- De ble først markedsført og solgt som «naturlige» og «lovlige» alternativer til tradisjonelle cannabisprodukter (hasj og marihuana), i form av blandinger med tørkede urter og planter.
- Etter avsløringer som viste at disse blandningene inneholdt syntetiske cannabinoider, selges det nå både i ren pulverform og sammen med tørkede plante- og urteblandinger.
- Første beslag i Norge ble gjort i 2009. I 2012 ble det gjort 262 beslag som samlet ga 5,9 kilo av stoffene. Dette tilsvarer godt over en million brukerdoser.
- En stor andel av beslagene gjøres utenfor det sentrale Østlandsområdet, og stoffene er beslaglagt i alle landets fylker.
- En befolkningsundersøkelse blant 16–30-åringer i Norge i 2012 (n=706) viste at ca. 3 prosent av dem som hadde brukt cannabis siste år (n=67) også hadde brukt syntetiske cannabinoider i løpet av de foregående 12 måneder. Blant alle spurte var andelen 0,3 prosent.
- Den internasjonale litteraturen på området er foreløpig relativt beskjeden. En nylig publisert gjennomgang viste at det er få studier som omhandler omfang, brukerkultur, motiver eller omsetning av syntetiske cannabinoider.
- Ingrediensene for å lage syntetiske cannabinoider finnes til dels lovlig tilgjengelig på verdensmarkedet. Kina er antatt hovedprodusent, mens India nevnes i økende grad.
- Ingrediensene settes sammen til ferdige stoffer både i Kina og i enkelte europeiske land.
- Selv om syntetiske cannabinoider nok til en viss grad omsettes via vennenettverk og regulære narkotikahandlere, selges trolig det meste av disse stoffene via internettbutikker med utenlandske nettadresser.

- Antall nettbutikker som solgte nye psykoaktive stoffer økte fra ca. 300 i 2011 til nær 700 i 2012.
- Nettbutikkene driver ofte en aggressiv markedsføring av sine produkter og etterligner markedsstrategier fra den legale økonomien; de opererer med kvantumsrabatt, tilbudsordninger, personlige avtaler, leveringsgaranti, kundeservice, fleksible betalingsordninger osv.
- Markedsføringen er til dels villedende og falsk. Det finnes få eller ingen brukerveiledning angående dosering eller mulige bivirkninger, innholdsfortegnelsen er ofte ukorrekt ved at faktiske ingredienser ikke står oppført og de som står oppført ikke alltid finnes i blandingene.
- For å omgå næringsmiddellovgivningen merkes produktene ofte med «not for human consumption» og gir seg ut for å være helt andre ting enn det de faktisk er.
- Tilgjengeligheten av syntetiske cannabinoider er ekstremt god – en postkasse og en internett-tilgang via PC eller mobil er alt som skal til for å handle.
- Vi har foretatt intervjuer av fjorten personer som har erfaring med bruk av syntetiske cannabinoider, og dette utgjør hovedtyngden av det kvalitative materialet. I tillegg til disse har vi gjennomført observasjoner på et utvalgt norsk nettforum hvor det ble diskutert bruk av rusmidler. Informantene ble også rekruttert via dette nettstedet.
- Analysene viser at det er flere forhold som kan gjøre syntetiske cannabinoider til et attraktivt rusmiddel. De viktigste faktorene ser ut til å være den lave prisen, den enkle tilgjengeligheten, den sterke rusvirkningen, den hittil lave juridiske risikoen og fraværet av synlighet på tradisjonelle urinprøver.
- Brukerne ble bevisst de nye stoffene gjennom aktivitet på norske og utenlandske nettfora. Her ble de presentert for store mengder brukerorientert informasjon som kunne virke promoterende.
- Dette ga dem en forventning av hva de kunne oppleve, og motivasjonen eller disposisjonen for å engasjere seg i aktiviteten var bygget opp rundt læringsprosessen som fant sted i det virtuelle fellesskapet.
- Deltagelsen i nettbaserte fora hadde også betydning for bruken av syntetiske cannabinoider blant dem vi intervjuet. Utvekslingen av brukerrelevant informasjon innenfor det virtuelle fellesskapet ble presentert som et skadereduserende og ansvarlig moment i deres rusmiddelbruk, og informantene hevdet at den nettbaserte informasjonen ga dem god oversikt over potensiell risiko og hvordan de kunne håndtere den.
- Dette kan være problematisk ettersom det ikke eksisterer noen form for kvalitets-sikring eller verifisering av den rusmiddelrelaterte informasjonen som deles.

1 Innledning

Det ekspanderende fenomenet med nye narkotiske stoffer har fått mye oppmerksomhet de siste årene, både nasjonalt og internasjonalt. I norsk tabloidpresse er syntetiske cannabinoider blant annet omtalt som et «nytt skrekkdop¹», «narkotikaens metanol²» og «ekstrem-hasj³». Tross oppmerksomheten i pressen og interessen blant folk flest, er kunnskapen om disse stoffene foreløpig relativt beskjeden. Fenomenet er for nytt til at det finnes en omfattende forskningslitteratur eller en stor mengde datakilder å hente kunnskap fra. Men noe finnes. Gjennom å trekke veksler på den internasjonale litteraturen som eksisterer, bruke beslagstall fra Kripos og data fra SIRUS sin nasjonale spørreundersøkelse om rusmiddelbruk, ønsker vi med denne rapporten å gi et bilde av bruk og omsetning av syntetiske cannabinoider i Norge. I tillegg ønsker vi å undersøke motiver for bruk, hvordan kunnskap om stoffene spres, og hva slags betydning deltagelse i nettbaserte diskusjonsforum kan ha for brukernes vurdering av egen risiko og for utvikling av en nettbasert ruskultur rundt syntetiske cannabinoider. Dette undersøker vi ved hjelp av egne kvalitative intervju- og observasjonsdata.

Det nye markedet for syntetiske cannabinoider og den tilhørende brukerkulturen har ulike kjennetegn som gjør at det skiller seg fra tradisjonelle forståelsesrammer knyttet til andre illegale rusmidler. Det viser til et moderne fenomen i måten rusmidler omsettes på, og det er vanskelig å se det isolert fra teknologisk utvikling, nye kommunikasjonsformer og globaliserte handelsmønstre. Etter vår oppfatning har dette også betydning for hvordan den rusmiddelrelaterte brukerkulturen utvikler seg, og vi finner at det er flere forhold som gjør syntetiske cannabinoider til et attraktivt stoff sammenlignet med mer etablerte illegale rusmidler.

¹ Dagbladet 10/11-2012.

² NRK-nett 08/11-2011.

³ NRK-nett 07/11-2011

1.1 Hva er syntetiske cannabinoider?

Cannabis er et velkjent rusmiddel med en flere tusenårig historie. Fra cannabisplanten lages det både hasj, marihuana og cannabisolje. Bruker man politiets beslagstall som indikator, synes hasj å være det mest brukte cannabisproduktet i Norge, men marihuanabruken har økt i de senere år. Det gjøres få beslag av cannabisolje (Kripos, 2012). Felles for disse cannabisproduktene er at de inneholder det rusgivende virkestoff delta-9-tetrahydrocannabinol, bedre kjent under forkortelsen THC. Inntak av cannabis gir en rusopplevelse fordi THC virker på cannabisreseptorer i hjernen. Alle typer av kjemiske forbindelser som binder seg til slike reseptorer, kalles med en fellesbetegnelse for cannabinoider.

Syntetiske cannabinoider er stoffer laget for å etterligne effekten av organisk cannabis. De ble opprinnelig utviklet av legemiddelindustrien for å finne fram til medikamenter som kunne brukes til blant annet smertelindring, men fordi man ikke lyktes med å skille de ønskede effektene fra de rusgivende, ble bare et lite antall produkter satt i medisinsk produksjon (EMCDDA, 2012). Etter hvert fant imidlertid ulike syntetiske cannabinoider veien til det internasjonale narkotikamarkedet og til brukere som inntar dem for å oppnå rus.

Syntetiske cannabinoider er én av flere grupper av stoffer som går under betegnelser som «designer drugs», «nye psykoaktive stoffer», «research chemicals» og «legal highs». Felles for disse stoffgruppene er at de har operert i en juridisk gråsoner; de har ikke vært oppført på listen over stoffer som omfattes av de internasjonale narkotikakonvensjonene og derved definert som narkotika – men de er heller ikke godkjente som næringsmidler. Lovgivningen i flere land har nå inkorporert flere syntetiske cannabinoider i sine lister over forbudte narkotiske stoffer – enten ved direkte å føre stoffene opp enkeltvis, eller ved å føre opp hele grupper av kjemisk beslektede stoffer (generisk oppføring). Heller ikke i Norge er slike stoffer lovlig å innføre, besitte, bruke eller omsette. Stoffe som ikke er oppført på narkotikalistene vil i utgangspunktet være underlagt legemiddeloven. Fra 14. februar 2013 er imidlertid syv undergrupper av syntetiske cannabinoider nå regulert i ny narkotikaforskrift.

Som rusmiddel fikk syntetiske cannabinoider først internasjonal oppmerksomhet rundt 2004. Da ble ulike blandinger av tørkede planter og urter markedsført med at de ga visse (svake) rusopplevelser «som lignet cannabisrus», men det ble hevdet at dette var stoffer som var «naturlige» og «lovlige» alternativer til cannabis. Noen

av de første merkenavnene som ble lansert var «Spice», dvs. «urter» på norsk, og dette er senere blitt en fellesbetegnelse på slike stoffblandinger.

Det gikk imidlertid flere år før det ble avdekket at disse urteblandingene ikke ga ruseffekt som følge av de tørkede plantene eller urtene det etter sigende skulle inneholde, men som følge av at de var påsprayet væske iblandet syntetiske cannabinoider (Auwärter m.fl., 2009). Ruseffekten kom med andre ord ikke av «naturlige» urter, men av de påsprayede kjemiske stoffene. Etter avsløringen i desember 2008 omsettes syntetiske cannabinoider nå både i urteblandinger og i ren pulverform.

Figur 1.1 Eksempler på urteblandinger med syntetiske cannabinoider

«Spice» var som nevnt det første syntetiske cannabinoidproduktet, men senere har det kommet en rekke lignende produkter på markedet. De har fått navn som «Sence», «Smoke», «ChillX», «Yukatan Fire», «Skunk», «Blaze», «Chillum», «K2», «Aroma» og «Mary Jane». I pulverform blir stoffene solgt under navn som JWH-018, JWH-122, JWH-073 og AM-2201, AM-634, AM-2233. Disse bokstavene svarer til forbokstavene til de medisinske forskerne som syntetiserte stoffene, slik at JWH og AM er initialene til John William Huffman og Alexander Makriyannis, amerikanske professorer i henholdsvis organisk kjemi og farmasi. Det finnes også produktnavn som ikke har en så klar henvisning til opphavet, slik som 5F-PB22, STS-135 og XLR11. Tabell 3.1 i kapittel 3 gir en oversikt over hvilke typer av syntetiske cannabinoider som ble beslaglagt i Norge i 2012.

Figur 1.2 Eksempel på syntetiske cannabinoider i pulverform

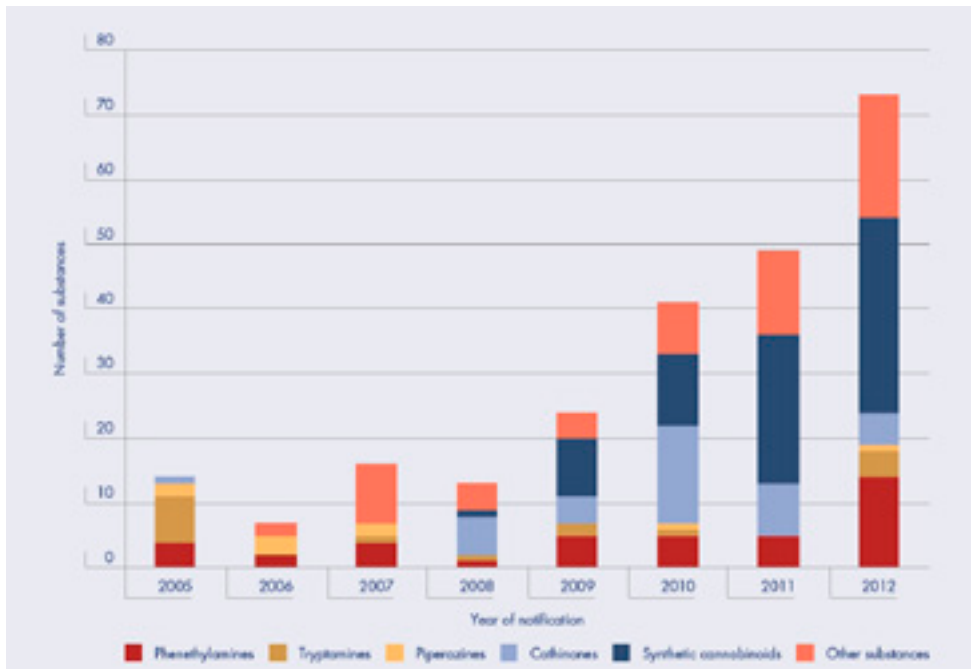
Den subjektive rusvirkningen etter inntak av syntetiske cannabinoider kan ha likheter med tradisjonell cannabisrus (Gunderson m.fl., 2012), og studier har vist at brukerne opplever en behagelig cannabislignende rus (Vandrey m.fl., 2012, Castellanos m.fl., 2011, Werse & Morgenstern, 2011). Til tross for at de syntetiske variantene gir lignende virkninger, er det imidlertid mange brukere som også har rapportert om virkninger som er unike og forskjellige fra andre legale eller illegale rusmidler (Vandrey m.fl., 2012). En nord-amerikansk studie med brukere av syntetiske cannabinoider ($n = 168$) rapporterte at respondentene i stor grad opplevde rusvirkningen som positiv, selv om negative og uønskede effekter også ble rapportert. Dette var effekter som hjerteklapp, paranoide tanker, nervøsitet/angst, kvalme/oppkast og svimmelhet. Etter bruk var det flere som rapporterte om hodepine, angst, søvnforstyrrelser, irritasjon, utålmodighet, konsentrasjonsvansker og depresjon (Vandrey m.fl., 2012). I en annen nord-amerikansk studie hadde alle brukerne også opplevd negative virkninger, slik som irritabilitet og angst (Castellanos m.fl., 2011). I en tysk studie ($n = 860$) rapporterte en betydelig andel å ha hatt akutte bivirkninger eller ettervirkninger minst én gang. De hyppigst rapporterte virkningene var økt puls, sirkulasjonsproblemer, hodepine, kvalme og angst (Werse & Morgenstern, 2011). Den store variasjonen i rusopplevelse kan blant annet skyldes den store variasjonen i tilgjengelige produkter, samt variasjon i blandingsforhold og styrkegrad ved ulike syntetiske cannabinoider.

Det har etter hvert blitt utviklet en rekke ulike kjemiske forbindelser som virker på cannabisreseptorene i hjernen, og nye kommer stadig til. Det europeiske narkotikabyrået (EMCDDA) har fulgt utviklingen via sitt «Early Warning System»,

og syntetiske cannabinoider utgjør den største gruppen av nye stoffer senteret har registrert. Siden 2008 har antallet syntetiske cannabinoider rapportert til EMCDDA økt for hvert år, og til nå har mer enn 75 syntetiske cannabinoider blitt oppdaget i ulike europeiske land (EMCDDA, 2012).

I tillegg til syntetiske cannabinoider er det grupper av syntetiske katinoner (for eksempel mefedron og MDPV) og fenetylaminer (inkluderer stoffer som 2-CB, 2-CI og PMMA) som utgjør de største gruppene av nye psykoaktive stoffer. Figur 1.3 viser hvor mange nye stoffer innenfor de ulike gruppene som er registrert av EMCDDA siden 2005.

Figur 1.3 Nye psykoaktive stoffer registrert av EMCDDA, 2005–2012.

Kilde: EMCDDA (2013).

1.2 Rapportens innhold

I det neste kapittelet (2) redegjøres det for de datakilder og analysemetoder vi anvender i rapporten. Fordi kunnskapen på området er relativt beskjeden, har vi gått bredt ut og innhentet mange typer data, samt foretatt både kvalitative og kvantitative analyser. I kapittel 3 analyserer vi salget av syntetiske stoffer på nettet og den generelle bruken i samfunnet, slik det framkommer gjennom registerdata og befolkningsundersøkelser. Den økende digitaliseringen i samfunnet har skapt nye potensialer for utvikling og innovasjon, hvor nye produkter og nye livsstiler har kommet i kjølevannet av endringene. Dette har også betydning for utviklingen i det globale og nasjonale narkotikamarkedet. Internett har blitt viktig både i markedsføringen og i omsetningen av syntetiske cannabinoider, noe som har endret narkotikaøkonomien slik vi kjenner den. Bruken av syntetiske cannabinoider har foreløpig en kort historie, og følgelig er andelen av befolkningen med slik erfaring relativt liten.

Bruken av nye psykoaktive stoffer avviker på flere måter fra bruken av mer tradisjonelle illegale rusmidler. Dette gjelder ikke minst den sentrale rollen internett har for spredningen av kunnskap om stoffene, motivene for bruk, og brukernes risikovurderinger. I kapittel 4 kommer vi nærmere inn på hvordan nye muligheter for kommunikasjon, uavhengig av fysisk nærhet, har ført til at rusmiddelrelaterte diskusjonsforum har spilt en sentral rolle i utviklingen av en brukerkultur for syntetiske cannabinoider. Kapittelet gir et bilde av hvordan de sosiale strukturene på det nettbaserte diskusjonsforumet er organisert.

I kapittel 5 analyserer vi blant annet hvilke motiver som lå til grunn for at informantene vi har intervjuet brukte stoffene. Her ser vi at tilgjengelighet i både økonomisk, fysisk, legal og kulturell forstand spiller inn, og dette er forhold som kan bidra til å gjøre syntetiske cannabinoider til et attraktivt tilskudd på det norske narkotikamarkedet. I det neste kapittelet (6) gir vi et bilde av hvilken betydning det nettbaserte diskusjonsforumet hadde for brukernes risikovurdering og valg av risikostراتيجier ved bruken av de syntetiske cannabinoidene.

I kapittel 7 sammenfatter og diskuterer vi de viktigste funnene.

2 Metode og data

Qualitative research involves the studied use and collection of a variety of empirical materials (Denzin & Lincoln, 2000).

I denne rapporten undersøker vi bruken av syntetiske cannabinoider i Norge, med utgangspunkt i flere forskjellige datakilder. Hovedvekten av materialet er basert på kvalitative intervjuer med personer som har erfaring med bruk av syntetiske cannabinoider, og vi har i tillegg gjort observasjoner på et norsk nettsted der syntetiske cannabinoider blir diskutert. Alle informantene ble også rekruttert fra dette nettstedet.

I tillegg til de kvalitative dataene har vi foretatt en gjennomgang av den internasjonale forskningslitteraturen på feltet, vi har benyttet oss av Krippos' beslagsstatistikk og vi har brukt data fra en befolkningsundersøkelse gjennomført av Statistisk Sentralbyrå (SSB) om bruk av rusmidler, inkludert bruk av syntetiske cannabinoider.

2.1 Kvalitative data

Det finnes en rekke kvalitative forskningstradisjoner. Alle med ulike metodiske, analytiske og praktiske tilnærminger til feltet som studeres – felles er likevel at det innebærer en form for tolkningsbasert, analytisk tilnærming (Denzin & Lincoln, 2000). Hovedvekten av analysene i denne rapporten bygger på intervjudata med personer som har erfaring med bruk av syntetiske cannabinoider. Utgangspunktet er derfor brukernes egne historier – deres opplevelser, tolkninger og representasjoner knyttet til eget bruk av syntetiske cannabinoider. Dette framstår som sentralt for å forstå tiltrekningskraften bak de nye stoffene. Samtidig gir slike data en mulighet til å vurdere brukernes forhold til, og begreper om risiko knyttet til egen bruk, hva de gjør for å minimere den, og hvilke strategier de tar i bruk for å legitimere bruken, både overfor seg selv og andre.

Som et ledd i de kvalitative analysene benytter vi oss også av observasjonsdata fra nettforumet der informantene ble rekruttert. Dette gir en mulighet til å undersøke hvordan informasjonsutvekslingen om bruken av syntetiske cannabinoider fungerer på internett, og hvordan sosiale nettverk kan dannes på nettbaserte diskusjonssider. I kombinasjon med intervjudataene gir dette en mulighet til å analysere hvilken betydning deltagelsen i nettforumet hadde for informantenes bruk av syntetiske cannabinoider.

2.2.1 Informanter

I kvalitative studier vil det ofte være tidkrevende å rekruttere aktuelle personer. Dette gjelder spesielt studier som berører illegal aktivitet eller annen sensitiv informasjon (Temple & Brown, 2011). Studier om narkotikabruk rekrutterer ofte kandidater i settinger man vet at målgruppen frekventerer, eksempelvis det åpne narkotikamarkedet, sprøyteutdeling, behandlingsinstitusjoner, fengsler eller lignende. Det vil imidlertid kunne være vanskelig å nå grupper av såkalte rekreasjonsbrukere gjennom slike rekrutteringsmetoder (Stetina m.fl., 2008). En må derfor ta i bruk alternative metoder for å rekruttere slike brukergrupper, og forskningslitteraturen omhandler i økende grad bruk av internett som et verktøy for rekruttering til både kvantitative og kvalitative studier (Miller & Sønderlund, 2010). I denne undersøkelsen har internett vært viktig og sentral for å få kontakt med brukere av syntetiske cannabinoider, og det viste seg samtidig å tjene som en effektiv inngangsport til en ellers lite tilgjengelig gruppe.

Letingen begynte med såvel sporadiske som mer systematiske søk på internett. Vi hadde som mål å kartlegge hvorvidt det fantes norske nettbutikker som tilbød salg av syntetiske cannabinoider. Selv om dette ikke ga treff, kom vi likevel til stadighet over norskspråklige fora hvor bruk av syntetiske cannabinoider ble fritt diskutert. Vi undersøkte flere sentrale forumer, og det var særlig ett som skilte seg ut.⁴ Her fant vi store mengder med brukergenerert informasjon knyttet til mange forskjellige rusmidler, blant annet syntetiske cannabinoider.

Vi opprettet en brukerprofil på det aktuelle forumet og begynte en kartlegging av personer som opplyste om eget bruk av syntetiske cannabinoider, noe som resulterte i en liste med godt over hundre forskjellige brukere. Alle disse fikk tilsendt en direkte forespørsel gjennom forumets private meldingstjeneste om å la

⁴ Dette forumet har vi av anonymitetshensyn valgt å ikke referere til med navn.

seg intervjuer om erfaringer knyttet til deres bruk av syntetiske cannabinoider. Meldingstjenesten fungerte nærmest som en form for e-post. I forespørselen opplyste vi om studien vi ønsket å gjennomføre, og forhold knyttet til anonymitet og personvern. Det ble også gitt kontaktinformasjon til en av forskerne.

Selv om vi kontaktet mange, var det likevel få som svarte på vår forespørsel. Det var også flere som opplyste at de ikke ønsket å ta del i et forskningsprosjekt. De som ikke svarte, fikk en påminnelse etter to uker. Dette ga noen flere positive svar. Totalt endte vi opp med fjorten personer som var villige til å stille opp til intervju. Utvalget besto av unge menn i alderen 16 til 29 år. Hovedvekten var rundt atten år. Vi har ingen informasjon om alder, bosted eller kjønn hos de resterende personene vi kontaktet.

Overvekten av menn i det endelige utvalget kan være en følge av rekruttering via internett, og selv om en slik rekrutteringsmetode er effektiv og kostnadsbesparende vil utvalg som er generert gjennom internett oftere ha en høy andel menn og som regel en overvekt av unge personer (Miller & Sønderlund, 2010). Dette stemmer godt overens med utvalget vi satt igjen med, og som best kan beskrives som et strategisk og spesifikt tilgjengelighetsutvalg fra én rekrutteringskilde. I dette tilfellet vet man lite om kjønnsfordelingen blant brukere av syntetiske cannabinoider, og hvorvidt det er en overvekt av menn.

Informantene vi intervjuet hadde fellestrekk, men det var også forhold som gjorde at de skilte seg fra hverandre. Felles var at de i hovedsak bodde i mindre byer eller tettsteder, de var medlemmer av samme nettforum, og de hadde erfaring med bruk av syntetiske cannabinoider. Tidligere rusmiddelhistorikk varierte noe mer, og det er mulig å se en todeling. Én del hadde relativt mye erfaring med rekreasjonsbruk av andre rusmidler, både tradisjonelle rusmidler og nye stoffer som kan plasseres under «legal highs»-paraplyen. Den andre delen hadde lite erfaring med andre rusmidler, med unntak av hasj eller marihuana.

2.2.2 Intervjuer

Ettersom temaet for rapporten er innenfor et område der det finnes lite tidligere forskning, kan studien sies å være eksplorativ. Historiene til informantene har bidratt til å forme den videre gangen i prosjektet. Vi har fulgt en semi-strukturert intervjuguide, og de ulike temaene og spørsmålene har vært relative til intervju-situasjonen. Guiden fungerte som retningsnor for hvilke temaer som skulle dekkes, og informantenes vektlegging av ulike temaer ble fulgt opp og utvidet

underveis. I motsetning til standardiserte surveyintervju, så legges det i større grad vekt på åpne spørsmål, og at samtalen formes og utvikles av begge parter (Warren, 2001). Deltagerne ses derfor ikke på som passive kilder til informasjon, men som aktive deltakere i meningsdannelsen som skapes.

I intervjuene undersøkte vi flere sider ved informantenes bruk av syntetiske cannabinoider. Sentrale temaer vi ønsket å undersøke var hvilke motiver informantene hadde for å bruke syntetiske cannabinoider, hvordan de fikk kunnskap om stoffet, hvordan de vurderte sin egen risiko ved å bruke det, og hvilken betydning deltagelsen i nettforumet hadde i denne sammenheng. Lengden på intervjuene varierte fra tre kvarter til en og en halv time, og de fleste ble gjennomført via det nettbaserte kommunikasjonsprogrammet Skype⁵. To av intervjuene ble gjennomført ansikt til ansikt. Skype ble brukt der hvor den geografiske avstanden gjorde det for kostbart og tidkrevende å møte dem.

Det finnes flere argumenter mot å intervjuer personer via telefon eller kommunikasjonsmedier hvor man ikke møtes ansikt til ansikt. Dette gjelder i hovedsak at man mister kroppsspråk som kan ha betydning for intervjuets kvalitet (Shuy, 2001). En fordel med personene som er intervjuet i dette prosjektet, er at de i stor grad var vant til å bruke slike kommunikasjonskanaler i sine daglige liv. Skype er et program de ofte brukte for å kommunisere med venner eller med personer de hadde kontakt med på internett. De var derfor fortrolige og vante med denne type samtaler. I tillegg gjorde fraværet av den fysiske nærheten det enkelt å ivareta egen anonymitet. Flere som virket usikre da de ble kontaktet, stilte seg positive da de fikk tilbud om å gjøre intervjuet over nettet. Denne muligheten ga derfor trolig flere informanter. Et annet positivt aspekt var at Skype-programmet gjorde det mulig å sende hyperlinker underveis i intervjuene. Dette ble ofte gjort hvis de skulle eksemplifisere nettsteder hvor de hadde kjøpt syntetiske cannabinoider, eller hvis de skulle vise til andre sider hvor bruken av stoffet ble diskutert. På denne måten fikk intervjuene også en interaktiv karakter, hvor vi kommuniserte både muntlig og skriftlig, samtidig som vi sammen surfet på nettet og snakket om nettstedene vi besøkte.

Alle intervjuene ble gjennomført i 2012, og de ble tatt opp på bånd og transkribert.

⁵ Intervjuene som ble gjort via Skype foregikk uten webkamera.

2.2.3 Observasjon på internett

Internett har ikke bare vært et viktig sted for å rekruttere informanter, det har også vært en plattform for å samle inn data. Netttora gir enkel adgang til brukergenerert informasjon fra aktuelle personer, og viser hvordan kunnskapsdelingen om bruk av syntetiske cannabinoider kan foregå. Samtidig er internett en viktig ressurs for å undersøke nettbutikker som tilbyr salg av syntetiske cannabinoider.

Innenfor samfunnsvitenskapen er det en lang tradisjon for studier av sosiale nettverk, og i dag finnes mange slike nettverk gjennom såkalt computer-mediert kommunikasjon, noe som har åpnet opp for nye studiefelt med utgangspunkt i virtuelle nettverk. Slike studier kjennetegnes ofte av virtuelle feltarbeid på internett, der man bruker computer-mediert kommunikasjon som datakilde for å gi en etnografisk forståelse og representasjon av et kulturelt fenomen (Kozinets, 2010). Observasjoner på internett er derfor egnet for studier av både nettsamfunn, fellesskap og kulturer som kommer til uttrykk gjennom sosial samhandling og interaksjon på internett. I rapporten undersøker vi hvilken betydning deltagelsen i diskusjonsforumet har for informantenes bruk av syntetiske cannabinoider.

Observasjonene vi har gjennomført tok utgangspunkt i de skriftlige uttrykkene på nettforumet. Vi har undersøkt diskusjonstråder hvor syntetiske cannabinoider er tematisert, og vi har samlet utdrag som kunne kobles mot tematikken i intervjuene. Utdragene ble kopiert i et eget dokument sammen med feltnotater vi gjorde underveis i observasjonsperioden. Høsten 2012 besøkte vi nettforumet nesten daglig. Noen ganger var det raske besøk for å undersøke om det var ny aktivitet, andre ganger fulgte vi lange diskusjonstråder.

Tilstedeværelsen på nettforumet ga oss mulighet til å følge opp historiene vi fikk presentert i intervjuene. Informantene refererte ofte til dette fellesskapet da de snakket om egen bruk av syntetiske cannabinoider, og det var nødvendig å undersøke hva slags type kommunikasjon som foregikk. Vi fikk et innblikk i hvordan nettforumet ble brukt, hva som ble diskutert, og vi kunne se hvordan sosiale roller og strukturer utspilte seg. Dette bidrar til en etnografisk forståelse av den sosiale samhandlingen.

2.2.4 Kvalitativ analyse

Utgangspunktet for de kvalitative analysene var intervjuene med brukere av syntetiske cannabinoider. De ble transkribert i sin helhet slik at samtalene ble omgjort til tekst. Vi brukte mye tid på å organisere intervjudataene, og vi kodet det

manuelt ut i fra tematiske overskrifter. Dette gjorde at vi enklere kunne få oversikt og samtidig se tendenser i materialet. Kvalitative intervjudata kan imidlertid tolkes og behandles på ulike måter. I denne rapporten har vi lagt vekt på hvordan brukerne snakket om motiver for egen bruk av syntetiske cannabinoider, hvordan de fikk kunnskap om stoffene og hvordan de forholdt seg til egen risiko ved å bruke dem. Sistnevnte analyse handler om hvordan informantene fremstilte seg selv og hvordan de brukte intervjusituasjonen til å presentere et ønsket inntrykk av egen rusmiddelbruk. Dette kan være viktig for forskning på ulike former for avvik, fordi de språklige strategiene kan fremstå som et forklarende og rasjonaliserende verktøy. Historiene kan på denne måten fungere som et hjelpemiddel for å forklare handlinger til andre, samtidig som de også forklarer dem for en selv (Presser, 2010). Informantenes fortellinger om risiko ved bruk av syntetiske cannabinoider kan tolkes som et slikt uttrykk, og må derfor anses som aktive og selektive beretninger.

Disse historiene hang også tett sammen med informantenes aktivitet på nettforumet, og de etnografiske beskrivelsene gir et bilde av den sosiale organisering og strukturen som utspiller seg på forumet. Kombinasjonen av intervju- og observasjonsdata gjør det mulig å analysere hvordan informantene forholder seg til, og bruker informasjonen de finner på nettforumet.

2.2 Kvantitative data og metode

Siden den såkalte rekreasjonsbruken av syntetiske cannabinoider er et nytt fenomen, både i norsk og internasjonal sammenheng, finnes det få kvantitative datakilder vi kan benytte for å si noe om omsetning og bruk av disse stoffene. Få personer er foreløpig kommet i kontakt med hjelpeapparatet som følge av bruken, og heller ikke mange er arrestert for bruk, besittelse eller omsetting av syntetiske cannabinoider. Det er ikke meldt om norske dødsfall som er direkte forårsaket av syntetiske cannabinoider.

Noen få data finnes imidlertid. Vi gjør her bruk av to kilder: beslagsdata fra Kripos og en ny spørreundersøkelse SIRUS har tatt initiativ til. Kripos mottar for kjemisk analyse beslag foretatt av både toll- og politietaten, og vi har fått tilgang til disse data. Tollerne har store utfordringer med å hindre ulovlig innførsel av nye psykoaktive stoffer. Stoffene kommer ofte i vanlig brevpost, i anonyme konvolutter, og disse kan ha relativ lav vekt. Syntetiske cannabinoider lukter lite og har også ellers få kjennetegn som tollerne kan plukke forsendelsen ut på. Likevel gjøres det

en del beslag, og antallet har steget for hvert år. I kapittel 3 gir vi en oversikt over type og mengde av syntetiske cannabinoider som ble beslaglagt i 2012, samt presenterer en figur som angir hvor stor *andel* disse stoffene utgjorde av alle typer beslag av illegale stoffer i ulike norske politidistrikt. Beslagsdataene gir en indikasjon på enkelte sider av markedet for disse stoffene, men gir ingen informasjon om kjøperne eller selgerne. Beslagsdata vil også i stor grad reflektere ressursinnsats og prioriteringer i toll- og politietaten, og er ingen «objektiv» indikator for bruk eller omsetning av illegale rusmidler.

For å få kunnskap om omfanget av bruken av syntetiske cannabinoider ble spørsmål om slik bruk tatt inn i en spørreundersøkelse Statistisk sentralbyrå (SSB) utførte for SIRUS i 2012. Spørreundersøkelsen var rettet mot et representativt utvalg av hele den norske befolkningen mellom 16 og 79 år, med et ekstra stort utvalg blant 16–30 åringer. Det er resultater fra denne yngre aldersgruppa vi har tatt med her. Intervjuene ble foretatt via telefon, etter at de som var trukket ut først hadde blitt kontaktet med et informasjonsbrev om undersøkelsen. Det var 53 % av det opprinnelige utvalget som deltok i undersøkelsen. Det kan være et problem at enkelte av de som deltar i slike intervjuundersøkelser, bevisst eller ubevisst, ikke svarer korrekt på spørsmålene som stilles. Noen oppgir eksempelvis lavere forbruk enn de faktisk har hatt (falske negative), mens andre oppgir større bruk enn de reelt sett har hatt (falske positive). Dersom slike feilkilder holder seg mer eller mindre uendret fra ett år til et annet, kan gjentatte befolkningsundersøkelser likevel gi et godt bilde på *utviklingen* i brukstrender. Befolkningsundersøkelser er ellers lite egnet til å fange opp problembruk av rusmidler – enten fordi problembrukere i større grad enn andre er vanskelige å få tak i, eller fordi de i mindre grad enn ikke-problembrukere ønsker å delta i undersøkelser.

Vi gjengir også noen resultater fra internasjonale studier. Sammen med kolleger fra Folkehelseinstituttet (Liliana Bachs, Silja Skogstad Tuv og Bente Fjeld) har vi gått systematisk gjennom det som er publisert i medisinske og samfunnsvitenskapelige tidsskrift om utbredelse og bruk av syntetiske cannabinoider og katinoner (Bretteville-Jensen m.fl., 2013). I artikkelen viser vi at det foreløpig finnes få studier fra den generelle befolkningen, men at data fra henvendelser til giftsentraler, undersøkelser blant grupper med spesielt stor sannsynlighet for bruk (folk som oppsøkes på nattklubber og lignende) og analyser av biologisk materiale fra bilførere, sportsutøvere og andre, kan bidra med informasjon. Analyser av kloakkvann er også brukt for å gi en indikasjon på utbredelsen av syntetiske cannabinoider. Det ble nylig

publisert en kloakkvann-studie fra tre norske byer (Reid m.fl., 2013), og resultatene fra denne er gjengitt i kapittel 3.

2.3 Oppsummering

En kombinasjon av ulike metodiske tilnærminger kan være et fruktbart utgangspunkt i flere sammenhenger. Dette gjelder spesielt for felt der det er få referansepunkt og lite etablert kunnskap. Når det gjelder syntetiske cannabinoider, er det behov for en oppdatert kunnskapsstatus, og det har vært nødvendig å søke innsikt gjennom ulike metodiske og analytiske tilnærminger. Vi har derfor benyttet oss av både kvalitative og kvantitative data.

Hovedvekten av datamaterialet bygger på kvalitative intervju- og observasjonsdata. Dette gir inntak til å studere motiver for bruk av syntetiske cannabinoider, hvordan informantene snakker om eget forbruk og egen risiko, i tillegg gir det en mulighet til å studere hvilken betydning deltagelse i rusmiddelrelaterte nettforum kan ha for bruk av syntetiske cannabinoider. De kvantitative dataene gir oss mulighet til å studere omfanget av bruken og til å kunne si litt om hvem som bruker stoffene. Beslagstatistikk fra Kripos og internasjonal forskningslitteratur har gitt ytterligere bidrag for å øke forståelsen av fenomenet.

3 Et voksende marked av nye stoffer

I perioden 1970–1995 kunne det gå flere år mellom hver gang et nytt rusmiddel ble påvist i Norge (Kripos 2012:17).

Markedet for nye psykoaktive rusmidler er i rask endring. I løpet av det siste tiåret har det vært en eksplosiv økning av nye stoffer på det globale narkotikamarkedet, og stadig utvikles det nye varianter – til nå er nær 240 produkter blitt avdekket (EMCDDA-Europol, 2012). Rundt en tredjedel av disse er syntetiske cannabinoider. Omsetningen skjer hovedsakelig via internettbutikker, og antallet salgssider er økende. Dette bidrar til å endre narkotikamarkedet slik vi kjenner det. Det digitale markedet effektiviserer spredningen av nye stoffer og fjerner behovet for nærhet til narkotikalangere eller lokalkunnskap om åpne stoffmarkeder. En PC eller mobiltelefon er alt som skal til for å nå «butikken», slik at tilgjengeligheten til disse stoffene er en helt annen enn den vi kjenner for organisk cannabis og andre illegale stoffer. Få studier kan foreløpig si noe om hvor omfattende bruken er. I dette kapittelet vil vi beskrive markedet for det som betegnes som syntetiske cannabinoider, og dets aktører, ut fra relevant internasjonal litteratur og norske datakilder.

3.1 Produksjon og salg

Mange av ingrediensene som behøves for å lage syntetiske cannabinoider omsettes lovlig på verdensmarkedet. Kina er antatt hovedprodusent av slike ingredienser, og syntetiserer i tillegg mange av stoffene. Søk på internett viser at det er et stort antall salgssider som har hjemadresse i Kina. India nevnes også i økende grad som produsentland (EMCDDA, 2012). Produsenter av ingrediensene er noen ganger, men ikke nødvendigvis alltid, de samme som produsentene av sluttproduktene. Selv om kjemikaliene ofte syntetiseres i Asia, pakkes og merkes («brandes») de Spice-lignende produktene også i Europa. Etterretning har avdekket produksjonsenheter både i Nederland og Belgia (EMCDDA-EUROPOL, 2012).

Produsentene synes godt orienterte om lokal lovgivning, og er raske med å tilpasse seg juridiske endringer. Når én syntetisk cannabinoid er ført opp som ulovlig, har en sett at produsentene endrer den kjemiske sammensetningen slik at en ny type syntetisk cannabinoider, som ikke ennå er ulovlig, oppstår. I Storbritannia og i Tyskland har man eksempelvis sett at et forbud mot enkelte syntetiske cannabinoider raskt resulterte i en fremvekst av nye typer, med kjemiske strukturer og ruseffekter svært lik produktene som var gjort ulovlig (Brandt et al, 2010; Lindigkeit et al, 2009). Denne katt-og-mus-leken med myndighetene har medført at flere og flere land nå har gått over til en såkalt generisk oppføring av stoffer i lovverket, dvs. at de oppfører hele grupper og ikke bare enkeltstoffer.

Kvaliteten på ingrediensene viser seg å variere, og de består heller ikke alltid av de samme bestanddelene. Kvalitet og innhold varierer mellom ulike produsenter, og for samme produsent over tid. Produsentlandene fører ikke alltid tilstrekkelig tilsyn med kjemikalieindustrien, og håndhevingen av eksisterende regler kan være begrenset (Sumnall m.fl., 2011). De kjemiske tilsetningsstoffene er noen ganger også holdt hemmelig, slik at både produsenter av sluttprodukter og detaljister kan være uvitende om det faktiske innholdet i sine råvarer (Sumnall et al, 2011; Brandt et al, 2010). Med tanke på doseringsproblemer og helseeffekter hos brukerne av syntetiske cannabinoider er dette bekymringsfullt.

Selv om mye av produksjonen og handelen synes å foregå i Asia, har også europeisk etterretning avdekket at større kriminelle organisasjoner er involvert i distribusjon, og til dels produksjon, av syntetiske cannabinoider (EMCDDA-EUROPOL, 2012). Den relativt enkle og billige produksjonen av slike stoffer, samt den legale gråsonen disse stoffene har befunnet seg i, har trolig medført at dette har blitt et attraktivt alternativ for enkelte kriminelle grupper.

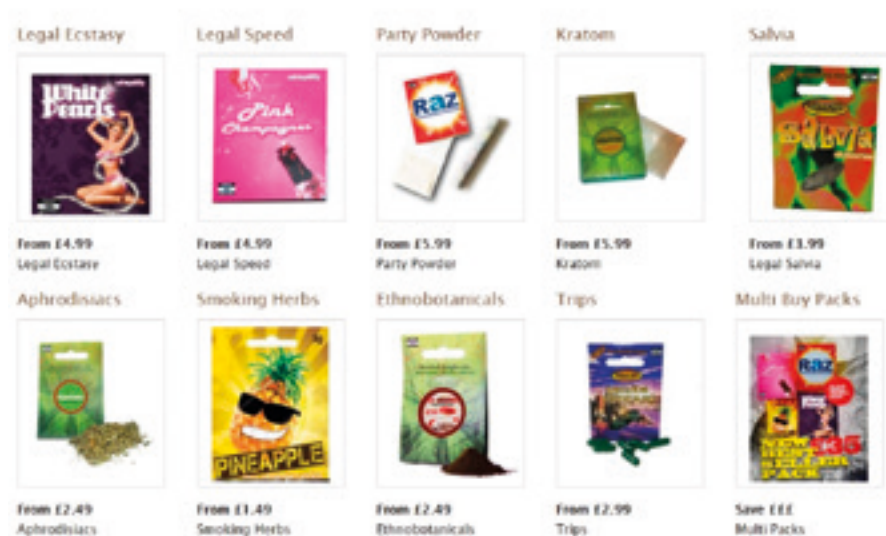
Produktene kommer vanligvis ikke med forbrukerinformasjon om dosering, hvordan stoffene skal brukes eller hvilke effekter som kan forventes. En studie av alle «legal highs» produkter som tilbys av UK-baserte nettbutikker (inkludert planter som Salvia og Kratom), viste at bivirkninger ikke ble nevnt i 92 % av tilfellene, og i 82 % og 86 % av tilfellene ble kontraindikasjoner og legemiddelinteraksjoner ikke oppført (Schmidt m.fl., 2011). Tvert imot, for å omgå regelverk, merket distributørene ofte pakkene med «ikke ment for konsum», og solgte dem som enten «plantegjødsel», «badesalt», eller «luftfriskere». Dermed ble det hevdet at produktene verken er næringsmidler eller legemidler, noe som betyr at skadeforebyggende informasjon rundt dosering, inntaksmåter, risiko og kontraindikasjoner ikke lenger er påkrevet.

Advarsler om at stoffet «ikke er ment for konsum», står imidlertid i skarp kontrast til den sofistikerte emballasjen, og den finurlige markedsføringen og promoteringen av produktet som et alternativt rusmiddel (Every-Palmer, 2011).

Til tross for at forbrukerveiledning som regel mangler, kan produktene likevel ha en innholdsfortegnelse. Den er imidlertid ofte bevisst misvisende. Kjemiske analyser har avslørt at de faktiske syntetiske cannabinoidene er utelatt fra listen, mens ingredienser som står oppført ofte mangler (Baron et al., 2011; Sumnall et al, 2011;. Griffiths et al 2010;. Davis et al 2010;. EMCDDA, 2009). For eksempel fant man at de ingredienser som var oppført på emballasjen til Spice trolig ikke bidro til stoffets psykoaktive effekter, og de var heller ikke til stede i de fleste av prøvene som ble testet (Piggee, 2009).

Brukerne av syntetiske cannabinoider kan i enkelte land kjøpe stoffet i såkalte «headshops», dvs. i fysiske butikker som vanligvis selger brukerstyr for cannabisrøyking (røykepapir, ulike typer av piper osv.), alternativ kunst, klær og lignende. Stoffene selges i noen grad også av tradisjonelle stofflangere, sammen med annen narkotika. Men i Norge omsettes sannsynligvis det meste via internettbutikker basert i utlandet. Disse nettbutikkene selger gjerne en hel rekke ulike rusmidler, inkludert mange grupper av nye psykoaktive stoffer. Nettbutikkene omsetter både til enkeltbrukere og til personer som kjøper for videresalg, dvs. også til mer eller mindre profesjonelle selgere og til brukere som omsetter innen sine vennenettverk. Figur 3.1 viser et eksempel på tilbudet av produkter i en tilfeldig valgt internettbutikk.

Figur 3.1 Vareutvalget i en internetbutikk

I regi av EMCDDA er det de siste årene blitt foretatt såkalte «snapshots» av antall internetbutikker som tilbyr salg av syntetiske cannabinoider og andre nye psykoaktive stoffer. Etter å ha gjennomført systematiske nettsøk på 23 ulike språk (inkludert norsk), har man talt opp hvor mange slike butikker på nettet en har funnet i løpet av en viss tidsperiode. Opptellingen i januar 2012 viste at antall internetbutikker var nesten 700. Dette var mer enn en fordobling fra tilsvarende periode i 2011, og en tredobling i forhold til 2010 (EMCDDA, 2012). Naturproduktene kratom, salvia og hallusinogene sopper var de «legal highs» som oftest ble tilbudt i internetbutikkene, men også ulike katinoner kom høyt opp på listen over de stoffene som ble hyppigst funnet på disse nettstedene. Det er også foretatt en opptelling av ulike «legal highs» som er tilgjengelig på disse nettstedene, og det er funnet mer enn 500 forskjellige produkter, deriblant mange typer syntetiske cannabinoider (Hillebrand m.fl., 2010). Sammenlignet med tidligere år ble det imidlertid i 2012 registrert noen færre butikker som solgte Spice-lignende produkter (EMCDDA, 2012).

Noen nettsteder godtar kun betaling via bankoverføring eller internettbaserte betalingskontoer, mens andre tilbyr flere betalingsmåter, inkludert kreditt- og debetkort og postoppkrav (Sumnall m.fl., 2011). Unge mennesker som ennå ikke

har eget kredittkort, eller personer som ikke ønsker å legge igjen elektroniske spor, kan kjøpe «engangs-betalingskort», også kalt «SpendOn»-kort. Dette er betalingskort med gitte beløp det kan handles for og som på mange måter tilsvarer kontantkort for mobiltelefon. Dette gjør brukeren anonym ved handling på nettet fordi betalingsoverføringen ikke kan spores tilbake til den enkeltes bankkonto. I Norge kan slike kort kjøpes hos Narvesen og i andre kiosker.

Urteblandinger som er laget for røyking, selges ofte i metallfolieposer som inneholder noen få gram. I pulverform selges stoffene i ulike enheter, også i enkeltgram. Varer bestilt over internett sendes i brevform gjennom det ordinære postvesenet. Dermed møtes ikke selger og kjøper fysisk, noe som er et spesielt trekk ved dette markedet. I slike tilfeller kan man si at postvesenet har overtatt noe av rollen til lokale narkotikalangere. Ettersom det ikke lengre er nødvendig med fysiske relasjoner eller kjennskap til personer som selger stoff, kan også barrieren for å kjøpe stoff bli lavere. For enkelte kan det å måtte oppsøke et kriminelt miljø tidligere ha redusert bruken av illegale stoffer, mens handel over nettet fjerner en slik hindring. Med internetthandel har tilgjengeligheten til nye syntetiske stoffer blitt svært god, også i de deler av landet som ikke tradisjonelt har hatt et utbredt narkotikamarked.

3.2 Markedsføring

Produsentene av de nye psykoaktive stoffene bruker mange strategier for å markedsføre og selge produktene de tilbyr. Hvilke begreper de bruker om stoffene er ett eksempel. Syntetiske cannabinoider er til dels blitt markedsført ved hjelp av navn som henspiller på at stoffene er «lovlige», «trygge», og «naturlige». For eksempel brukes ord som «herbal highs» eller «legal highs» i omtalen på internett (EMCDDA, 2011; Winstock & Ramsey, 2010). Mange butikker villeder dermed forbrukerne ved feilaktig å markedsføre produktene som lovlige alternativer til illegale stoffer (EMCDDA, 2011; EUROPOL-EMCDDA, 2010). Også produktnavnene er viktige, og mange navn indikerer noe om rusen og nytelsen man kan forvente ved bruken av stoffene (se eksempler på slike navn i kapittel 1). Enkelte navn kan tjene andre hensikter. Noen syntetiske cannabinoider som nylig ble beslaglagt for første gang i Europa, hadde samme navn som kjente popband. Dette trolig for å øke oppmerksomheten rundt stoffene og tiltrekke seg tilhengere av bandet (EMCDDA-EUROPOL, 2012).

I markedsføringssammenheng er internett og virtuelle sosiale nettverk viktige for å nå kjente og potensielle kunder (Deluca et al, 2012; Hillebrand et al, 2010). Aggressiv markedsføring rettet mot store grupper potensielle kjøpere, mange som kanskje ellers ikke ville blitt nådd, er gjort mulig med slike nettsteder. Søkemotorer er manipulert slik at visse søkeord gjør at nettbutikkene ofte kommer høyt opp i søkemotorens resultater, mens offisielle kilder og informasjon om ulemper og farer kommer lengre ned (EMCDD, 2012). Brukergenererte nettsamfunn er også viktige for å markedsføre og gjøre nye stoffer kjent. Som vi vil komme nærmere inn på i neste kapittel, er disse nettforaene viktige sosiale nettverk for deling av informasjon om ulike stoffer og for deling av brukererfaringer. Sumnall m.fl. (2011) påpeker at de generelle diskusjonene om subjektive opplevelser sannsynligvis spiller en viktig rolle i den raske spredningen av nye stoffer. De mange nettbutikkene, brukerforaene og lignende innebærer at alle som er nysgjerrige på narkotika og nye stoffer kan søke på internett, og dermed bli eksponert for tusenvis av nettsteder som understreker stoffenes positive effekter samtidig som de nedtoner eller benekter negative effekter.

Nettbutikkene som selger syntetiske cannabinoider har ofte fancy reklame og tar i bruk markedsføringsstrategier hentet fra den legale økonomien. De tilbyr blant annet individuelle prisavslag og kvantumsrabatter (Sumnall m.fl., 2011). Mange legger stor vekt på kundeservice og framhever at de leverer raskt og sikkert. Enkelte opererer med leveringsgaranti, slik at hvis varene stoppes i toll, vil tilbyderne sende varen på nytt, helt til den når mottakeren. De framhever også at de har døgnåpne butikker – man kan handle når som helst, og flere reklamerer med «diskret innpakning» (Schmidt m.fl., 2011). Videre gjør noen leverandører bruk av trendsettere i sin markedsføring, dvs. unge mennesker som er svært synlige på viktige sosiale arenaer, og som skårer høyt på sosial kapital. Det finnes også «reklamefilmer» på YouTube som viser «vanlige» mennesker som forsøker nye syntetiske stoffer. Her vises de samme menneskene før og etter inntak. Enkelte av disse filmene er tatt opp på musikkfestivaler, der bruk av rusmidler er et ganske vanlig innslag (EMCDDA-EUROPOL, 2012). Griffiths m.fl. (2010) trekker paralleller til moderne markedsføringsstrategier der det er vanlig å benytte sosiale nettverk som et verktøy for å få innpass for nye merker og produkter.

3.3 Styrke og pris

I tråd med den store variasjonen i kvalitet og kjemisk sammensetning av ingrediensene i syntetiske cannabinoider, viser sluttproduktene også store variasjoner i innhold (Davies et al, 2010; Brandt et al, 2010). Potensielle forbrukere har liten mulighet for å vurdere den faktiske styrken av tørkede urteblandinger eller pulver før inntak. Produkter eller merkevarer har ikke nødvendigvis samme styrkegrad eller innhold over tid. De ørsmå mengdene av syntetiske stoffer som tilsettes, og vanskene med å lage homogene blandinger av tørkede urter og planter, øker sannsynligheten for at det er betydelige forskjeller i konsentrasjonen av cannabinoider i Spice-lignende produkter (EMCDDA, 2011). Dette kom blant annet fram fra forskerne som først avslørte det virkelige innholdet i Spice-produkter: kombinasjonene og konsentrasjonen av de syntetiske cannabinoidene som finnes i Spice-produkter kan gi markert forskjellige effekter, selv innenfor egne grupper av samme merke (Auwärter m.fl. 2009; Dresen et al, 2010).

Generelt sett er syntetiske cannabinoider svært potente, dvs. styrken på virkestoffet er høy og gir en sterk ruseffekt selv ved inntak av svært små mengder. De syntetiske variantene er vesentlig sterkere enn tilsvarende mengde med organisk cannabis. I pulverform kan inntak av 0,05 gram være nok til å gi en kraftig rus (Tuv m.fl., 2012). Dette medfører som nevnt stor fare for overdosering, selv blant etablerte brukere. Overdosefaren øker også som følge av den store variasjonen i kvalitet og kjemiske tilsetningsstoffer.

Det er nylig rapportert at man har funnet syntetiske cannabinoider i organisk cannabis. De syntetiske stoffene ble trolig enten tilført for å øke ruseffekten i et parti marijuana med lavt THC-innhold, eller for å øke profitten for dyrkerne ved at de på den måten reduserte tiden det tok før planten kunne innhøstes (EMCDDA-EUROPOL, 2012). En blanding av organisk cannabis og syntetiske cannabinoider representerer noe nytt – et produkt som tidligere ikke er omsatt eller brukt. Siden heller ikke organisk cannabis selges med innholdsfortegnelse, brukerveiledning eller lignende, må man derfor anta at potensielle brukere er ukjente med den økte faren for overdosering av slike blandingsprodukter.

Som følge av at mye av handelen skjer direkte mellom produsent og kjøper, eller bare via et internetbutikk-ledd, er antall fordyrende mellomledd betydelig redusert. Det er ikke behov for å betale eksportører, kuréerer, importører og grossister. Mye av prisøkningen som ellers skjer fra produsent til sluttbruker for annen narkotika, kommer fordi de ulike ledd i salgskjeden vil ha seg betalt for den risiko for straff de utsetter seg for (Reuter og Kleiman, 1986). Med få mellomledd,

lav risiko for å bli oppdaget av tollmyndighetene, og lavt straffenivå i mange land, faller mye av grunnlaget for det høye prisnivået på tradisjonell narkotika bort. Syntetiske stoffer er i tillegg billige å produsere. Profittmulighetene for produsenter av syntetiske stoffer er dermed store, og prisen til sluttbruker kan holdes svært lav.

De syntetiske cannabinoidene er altså svært konkurransedyktige på pris sammenlignet med organisk cannabis (ACMD rapport, 2009). Selv om priser samlet inn fra forskjellige nettsteder ligger innenfor et bredt intervall, bekrefter undersøkelser det relativt lave prisnivået (Schmidt m.fl., 2011). Syntetiske cannabinoider er med andre ord svært billige, og billige nok for eksperimentering, også blant unge mennesker uten egen inntekt (Schmidt et al, 2011; Hillebrand m.fl., 2010).

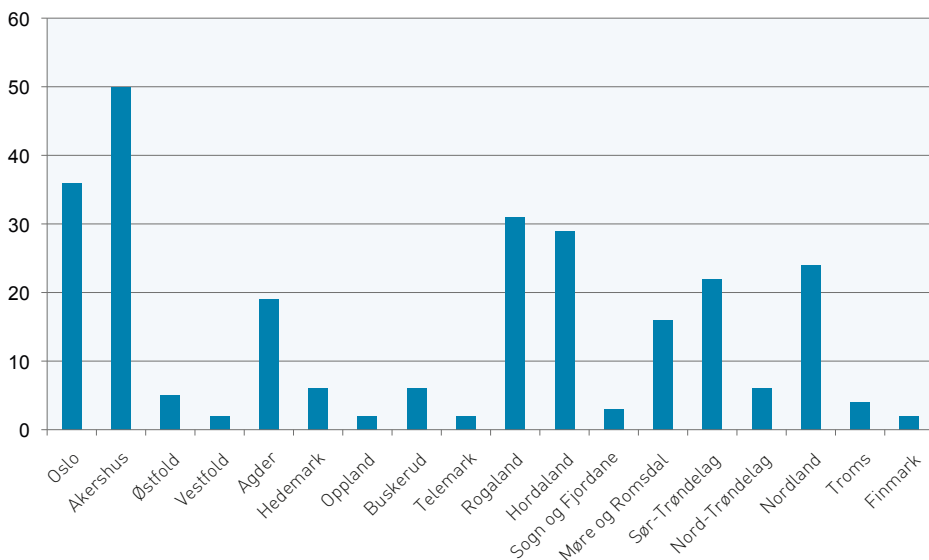
EMCDDA (2011) rapporterer at poser med Spice røykeblandinger (på ca. 3 gram), som er tilstrekkelig for rundt åtte rusgivende doser, kan kjøpes for 26 til 30 euro fra nettsteder eller spesialbutikker. Det tilsvarer en enhetspris for rusdoser på ca. 30 norske kroner. I pulverform er stoffene enda billigere. I en intervjuundersøkelse i regi av Velferdsetaten i Oslo kommune, blant unge som ønsket å slutte med cannabis, og som hadde brukererfaring med syntetiske cannabinoider, opplyses det om at gramprisen i Oslo ligger på rundt 130 norske kroner (Rørendal m.fl., 2013). Et gram rent stoff kan være nok til mer enn 200 rusdoser (Tuv m.fl., 2012). Mange internettforhandlere tilbyr i tillegg kvantumsrabatter, noe som betyr at enhetsprisen blir betydelig lavere enn prisen på en enkeltpose eller ett gram pulver (EMCDDA, 2012; Sumnall et al, 2011).

3.4 Omfang av bruk

I Norge ble syntetiske cannabinoider første gang beslaglagt i desember 2009. Siden den gang har antallet beslag økt betraktelig. I 2011 ble det registrert 186 saker med til sammen 10,4 kg pulver av syntetiske cannabinoider, i 2012 ble det beslaglagt 5,9 kilo (Kripos, 2013). Antall saker hadde økt til 262, dvs. en økning på drøyt 40 prosent fra året før. Mengdene som er beslaglagt kan virke relativt beskjedne, men beslaget i 2012 kan trolig ha tilsvarte mer enn 750 kilo organisk cannabis. Til sammenligning ble det beslaglagt om lag 2000 kilo hasj dette året. De tilsvarende tallene for 2011 viser at beslagene av syntetiske cannabinoider kan ha tilsvart mer enn 1500 kilo cannabis, mens det samme år ble beslaglagt ca. 3000 kilo av organisk cannabis. Beslagene av de syntetiske cannabinoidene kan med andre ord ha tilsvart mellom 35 og 50 prosent av de beslaglagte mengdene av hasj og marihuana. Omregningen av beslaglagt syntetisk cannabis til enheter av organisk cannabis er imidlertid noe usikker da renhetsgrad varierer betydelig for begge typer av cannabisprodukter.

I 2012 ble det beslaglagt syntetiske cannabinoider i alle landets fylker. Akershus har flest beslag, etterfulgt av Oslo, Hordaland, Rogaland, Nordland og Sør-Trøndelag. Bruker man beslagsdataene som indikator for geografisk utbredelse av stoffet, ser det ikke ut til at bruken er konsentrert om Oslo og det sentrale Østlandet. Siden stoffene er så nye, indikerer dette at den har startet omtrent samtidig i ulike deler av landet. Dette skiller seg fra de fleste andre illegale stoffer, der bruken synes å ha startet i Oslo og så spredd seg utover landet (Vedøy og Skretting, 2009).

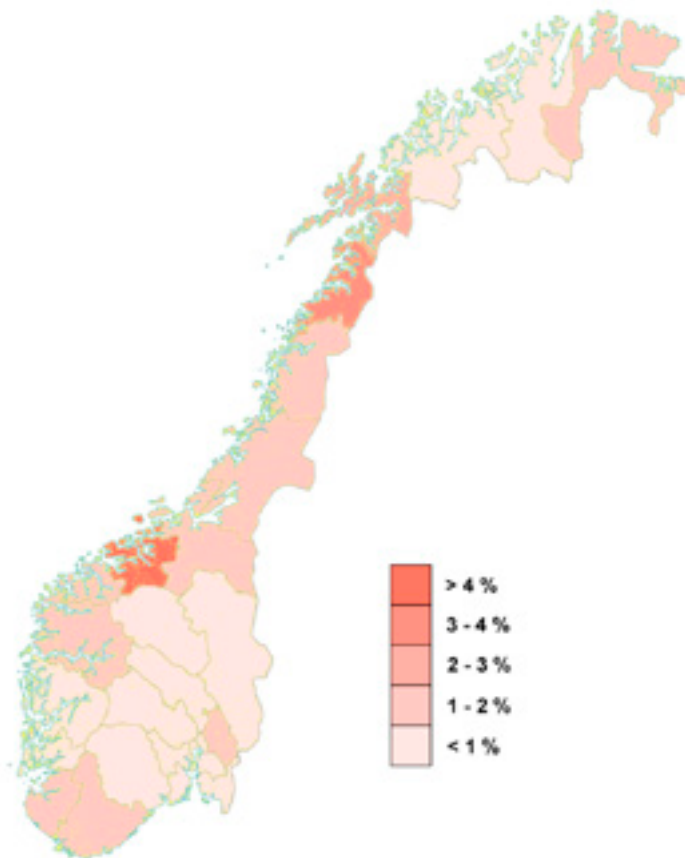
Figur 3.2 Antall beslag av syntetiske cannabinoider fordelt på fylke, 2012

Kilde: Kripas

Tidligere undersøkelser av narkotikabruk blant ungdom (Vedøy og Skretting, 2009), viser at bruken er høyere i Oslo enn ellers i Norge. Ser man beslag av syntetiske cannabinoider i forhold til beslag av annen narkotika, framkommer det et litt annet bilde. Figur 3.3 viser beslag av syntetiske cannabinoider som *andel av totalt antall beslag av illegale stoffer*. Her ser vi at det ikke er Oslo og omegn som rager høyest. Figuren viser at spesielt Møre- og Romsdal og Nordland skiller seg ut med den høyeste andelen beslag av syntetiske cannabinoider. Også Agderfylkene, Trøndelagsfylkene, Hordaland samt Finnmark kommer ut med relativt høye andeler, mens de fleste politidistrikt på Østlandet har andeler i den lavere delen av skalaen.

Figur 3.3 Beslag av syntetiske cannabinoider som andel av alle narkotikabeslag, 2012

Kilde: Kripas

I 2012 var det stoffene AM-2201, JWH-018 og JWH-122 som oftest ble påvist i beslag. Som tabell 3.1 viser, ble imidlertid hele 15 ulike typer syntetiske cannabinoider beslaglagt dette året. Beslagene inneholder også typen «5F-AKB48». AKB48 er navnet på et populært popband i Japan og Sør-Korea, og navnet er kanskje valgt for å gjøre at stoffet kommer høyt opp når man bruker dette som søkeord på internett, eller fordi man ønsker å tiltrekke seg kunder blant bandets tilhengere (EMCDDA-EUROPOL, 2012).

Tabell 3.1 Typer av syntetiske cannabinoider beslaglagt i Norge i 2012*

Stoffnavn	Antall registrerte saker hos Kripos i 2012	Total vekt (gram)
AM-2201	64	2486g
AM-2233	7	225g
AM-694	1	0,9g
JWH-018	20	96g +980 enheter
JWH-073	2	5,0g
JWH-122	10	43g
JWH-210	4	3,0g
JWH-250	1	3,5g
MAM-2201	2	5,0g
RCS-4	3	2,5g
STS-135	1	4,9g
UR-144	6	96g
5F-AKB48	2	4,5g
5F-UR-144	6	27g
AB-001	1	0,2g

* Foreløpige tall fra Kripos

Utover beslagsdata fra Kripos, har vi få holdepunkter for å si noe om omfang og bruk av syntetiske cannabinoider i Norge. En ny type datakilde som kan gi indikasjoner på bruken av ulike stoffer er analyser av avløpsvann (Thomas m.fl., 2012). Avanserte analysemetoder klarer å avdekke hvorvidt ulike typer av stoffer har vært i bruk av befolkningen som sogner til det enkelte kloakkrenseanlegg, ved å ta utgangspunkt i prøver av kloakkvannet. I en nylig publisert studie ble avløpsvannet i tre norske byer analysert (Oslo, Bergen og Hamar), og man undersøkte blant annet om de kunne finne spor av ulike typer syntetiske cannabinoider (JWH-073 samt to varianter av JWH-018) (Reid m.fl., 2013). Analysene av avløpsvannet viste at det var blitt brukt JWH-018 i alle de tre byene, mens spor etter bruk av JWH-073 ikke ble påvist verken i Oslo, Bergen eller Hamar. I Hamar fant man imidlertid også spor av JWH-122, men da i svært små doser.

Verken beslagstall eller avløpsvannprøver kan si noe om det er mange eller få brukere av stoffene, de kan selvsagt heller ikke fortelle om brukernes kjønn, alder eller andre kjennetegn. For å beskrive slike ting må det foretas befolkningsundersøkelser. Jo mer sjeldent fenomenet som undersøkes er, jo større må utvalget i slike undersøkelser være for å kunne gi gode og fyldige beskrivelser av de som har slik erfaring. SIRUS gjennomført i 2012 en undersøkelse blant et representativt utvalg av befolkningen om tobakk og ulike typer av rusmidler. For første gang

inkluderte en slik undersøkelse i Norge også spørsmål om syntetiske cannabinoider. Av 706 personer i alderen 16–30 år som besvarte undersøkelsen, oppga 9 % (67 personer) at de hadde brukt ett eller flere cannabisprodukter siste 12 måneder. De fleste av disse hadde brukt hasj (80 %), men også en høy andel oppga marihuanabruk det siste året (62 %). Blant cannabisbrukerne var det 3 % (2 personer) som oppga at de hadde brukt syntetiske cannabinoider i løpet av året som var gått. Begge disse personene var menn, bosatt i Rogaland, og begge hadde brukt andre illegale stoffer som ecstasy, LSD og kokain i tillegg til ulike typer av cannabis. Blant de 67 personene som hadde brukt cannabis siste år, hadde 19 prosent også brukt amfetaminer, 25 prosent brukt kokain, og 1 person hadde erfaring med bruk av heroin.

Siden dette er små tall, skal en være svært forsiktig i tolkningen. Undersøkelsen bekrefter først og fremst at det er en viss bruk av syntetiske cannabinoider også her i landet, men dataene tyder på at det foreløpig er få med slik erfaring i Norge. Av alle de 706 spurte var det 0,3 % som hadde brukt syntetiske cannabinoider siste 12 måneder. Dette er et relativt ungt utvalg (16–30 år), og hadde man inkludert alle aldersgrupper i befolkningen, ville andelen av disse med slik erfaring være enda lavere.

Også internasjonalt er det få studier som kan si noe om forekomsten av syntetiske cannabinoider i befolkningen. En tysk studie blant 18–64-åringene fant at 0,8 % hadde brukt Spice i løpet av de siste 12 månedene (Pabst m.fl., 2010). I en annen tysk studie (Frankfurt am Main) blant skoleelever (15–18 år) oppga 9 % å ha brukt «Spice og lignende produkter» noen ganger i livet, og 2 % oppga slik bruk siste 30 dager (Werse m.fl., 2011). I England og Wales oppga 0,2 % av 16–59-åringene å ha brukt syntetiske cannabinoider noen ganger (Smith m.fl., 2012). Den tilsvarende andelen blant de yngste (15–24 år) var 0,4 %. En undersøkelse blant 14–18-åringene i Spania i 2010 rapporterte at 1,1 % i denne unge aldersgruppen hadde brukt Spice-produkter noen ganger, mens 0,8 % hadde brukt stoffene i løpet av siste år (EMCDDA, 2012). I en undersøkelse i USA fra 2012 ble over 45.000 skoleelever spurt om siste års erfaring med Spice-produkter. Blant 17–18-åringene var det 11,3 % som oppga slik bruk, blant 15–16-åringene var andelen 8,8 % og blant 13–14-åringene 4,4 % (Johnston m.fl., 2012).

I enkelte befolkningsstudier har en spurt om «legal highs» generelt og ikke om syntetiske cannabinoider spesielt. I en europeisk studie, det såkalte Eurobarometer, ble 12.000 personer mellom 15 og 24 år intervjuet, og blant dem oppga 5 prosent å

ha brukt slike stoffer. Det var imidlertid store geografiske forskjeller. Irland lå høyest med 16 % og Storbritannia, Latvia og Polen rapporterte om 10 %, mens i over halvparten av landene oppga 3–5 % i denne alderskategorien å ha prøvd slike stoffer (EMCDDA, 2012).

I tillegg til representative befolkningsstudier om bruken av syntetiske cannabinoider finnes det noen studier av enkeltgrupper av befolkningen, for eksempel av studenter og blant personer intervjuet på utesteder og nattklubber. Det finnes også noen nettbaserte studier som tar utgangspunkt i personer som besøker visse nettsteder eller har meldt generell interesse for å delta i ulike undersøkelser. Andre datakilder som har vært benyttet, er henvendelser til giftinformasjonssentraler og analyser av biologisk materiale tatt av bilførere, sportsutøvere og andre (se Bretteville-Jensen m.fl. (2013) for en oversikt over slike studier). Slike studier kan være et interessant supplement til representative utvalgsstudier, selv om de ikke kan si noe om forekomsten i hele befolkningen. I Norge ble blodprøver fra et utvalg av bilførere som var mistenkte for ruspåvirket kjøring i perioden 2011–2012 analysert for 18 typer av syntetiske cannabinoider (Tuv, upublisert manus). Folkehelseinstituttet fant at av totalt 726 prøver, testet 2,2 % positivt for en eller flere av de syntetiske cannabinoidene.

3.5 Oppsummering

Hovedinntrykket fra gjennomgangen av litteraturen fram til og med 2012 indikerer at bruken av syntetiske cannabinoider er større i USA enn i Europa, men at den også er relativt utbredt i enkelte europeiske land. For Norges vedkommende har vi bare noen få indikasjoner på omsetning og bruk. Kildene viser at syntetiske cannabinoider har en viss utbredelse også her i landet. Tallene er foreløpig små, slik at det selv i større befolkningsundersøkelser vil være relativt få personer med slik erfaring. Dessuten vil man i spørreundersøkelser ha begrenset mulighet til å innhente mer detaljert kunnskap om hvem brukerne er, høre hva deres erfaringer er, og uteske hva som motiverer til rusmiddelbruken. For å gripe slike problemstillinger er det nødvendig å gi en kvalitativ forståelse av fenomenet, og i de neste tre kapitlene vil vi redegjøre nærmere for hva som kom fram i de kvalitative intervjuene, og analysere bruken av internett som sosial arena og kilde til informasjon om rusmidler.

4 Et virtuelt fellesskap

Jeg hørte om de nye stoffene på et nettforum første gang da jeg var seksten (...) Hver gang jeg tester noe så leser jeg de fleste «trip-rapportene» først. (Nikolai 18 år)

Internett utgjør en sentral del av landskapet for nye narkotiske stoffer. Dette var tydelig i observasjonene vi gjorde på nettet, og gjennom historiene vi ble fortalt i intervjuene. Nikolai var en av brukerne vi intervjuet. Det var over to år siden han hadde forsøkt syntetiske cannabinoider for første gang – da var det fortsatt ganske nytt i Norge – nå var han atten og røyka det nesten hver dag. Underveis i intervjuet ga Nikolai inntrykk av å besitte mye kunnskap om stoffene han brukte, og han satt inne med store kunnskapsmengder om hvordan handelen og bruken av syntetiske cannabinoider foregikk. Dette fremstod også som viktig for ham å formidle. I tillegg var Nikolai en ivrig bidragsyter på det norske nettforumet hvor han ble rekruttert, og innleggene han skrev reflekterte at han satt inne med store mengder detaljert kunnskap knyttet til mange ulike rusmidler, og da særlig syntetiske cannabinoider. Vi var nysgjerrige på hvor han hadde funnet all den rusmiddelrelaterte informasjonen:

Jeg var veldig tidlig på internett. Der finner man jo informasjon om alt. På engelske forum, som Bluelight, Drugsforum og Erowid, ligger det masse (...) Jeg tror internett har vært helt essensielt for oppblomstringa av dette her. (Nikolai 18 år)

Det Nikolai fortalte, viste seg å være et viktig poeng og et sentralt ledd i forståelsen av hvordan markedet og brukerkulturen for syntetiske cannabinoider fungerer. Informantenes bruk av internett var en rød tråd i alle intervjuene, noe som gir et bilde av hvilken rolle nettet har i markedet, og i utviklingen av en brukerkultur for syntetiske cannabinoider. Forståelsesrammene for bruken av syntetiske cannabinoider kan derfor ikke ses uavhengig av ny teknologi, nye kommunikasjonsformer og globaliserte handelsmønstre.

Som grunnlag for de videre analysene, vil vi i dette kapittelet presentere sentrale forhold ved det norske nettforumet der informantene ble rekruttert. Her gir vi et bilde av hvordan den sosiale organiseringen er, og hvilke begreper som eksisterer innenfor det virtuelle sosiale rommet. Den sosiale forankringen og kulturelle fellesskapsfølelsen som danner grunnlaget for slike nettsteder, kan være viktig i forståelsen av en brukerkultur på nettet, og i utviklingen av et virtuelt marked for kjøp og salg av rusmidler. Ikke minst kan dette grunnlaget være viktig for å forstå brukeres fascinasjon for syntetiske cannabinoider.

4.1 Forumet

Nettstedet informantene var tilknyttet har en bred profil, og er inndelt i en rekke forskjellige kategorier og underkategorier. Av norske diskusjonssider på internett, utgjør dette nettstedet ett av de største. En stor del er viet IT-relaterte temaer, og siden var opprinnelig et forum dannet rundt subkulturen «phreaking».⁶ I løpet av de senere år har nettstedet også blitt utvidet til å omfatte en rekke andre kategorier, blant annet rusmidler. Per oktober 2012 lå det ca. 215 500 innlegg under kategorien «rusforum». Dette gir et bilde av aktivitetsmengden. Samtidig viser oversikten over antall visninger et enda høyere antall, noe som kan tyde på at det også er en rekke passive brukere som oppsøker nettforumet uten å bidra aktivt i diskusjonene. På forumet blir det diskutert forskjellige forhold ved konkrete rusmidler, nye stoffer og legemidler, om hvordan de virker og hvordan de skal brukes. Ruspolitikken i Norge er også til gjenstand for diskusjon. Alle bidragene er brukergenererte og bygger på medlemmenes deltagelse i forumet. Innleggene ligger fritt tilgjengelig for alle med internetttilgang, og det kreves kun medlemskap for å delta aktivt i diskusjonene.

På forumet har man sin egen unike profil – en avatar – som fungerer som en anonymisert sosial profil på det virtuelle nettverket. Muligheten for en anonymisert selvpresentasjon gjør det mulig for brukerne å snakke fritt om egen rusmiddelbruk, uten å bekymre seg over eventuelle juridiske eller sosiale konsekvenser (Barratt, 2011). Det blir diskutert fritt og åpent om eksperimentering med rusmidler, og det er mange innlegg som er skrevet med en positiv ordlyd. Likevel er det viktig at innleggene skal bidra til en konstruktiv diskusjon og være relevant for tematikken på forumet. Følger man ikke retningslinjene kan innleggene slettes, og i verste fall vil

⁶ Dette begrepet betegner en subkultur som eksperimenterer med, eller utforsker telekommunikasjons-systemer, og er ofte sett i sammenheng med datahacking.

brukerprofilen sperres av forumets administratorer. Det følger derfor sanksjoner hvis man bryter med forumets regler, eller hvis man ikke mestrer de rådende normene. Den sterkeste normen innenfor forumet dreier seg i stor grad rundt spørsmålene som blir stilt. Hvis man spør om selvfølgeligheter, blir man umiddelbart mobbet og kritisert for mangelen på egen internettkompetanse. En slik episode kan fortone seg på denne måten:

Er det noe du kan røyke som gir samme effekt som marihuana? (Forumbruker#1)

Vet du noe om legal highs i det hele tatt? Søk litt på forumet før du spør, det er masse tråder her om det. (Forumbruker#2)

Jeg skal fortelle deg om en veldig hemmelig underground side: Google. (Forumbruker#3)

Kan google også ja, men tenkte det var greit å høre her først. Heller ingen grunn til å være så spydig. (Forumbruker#1)

Den indre justisen er stor, og omfatter mange normer og regler. Som ethvert sosialt system er det feltspesifikke koder man må lære for å bli en kompetent deltager i det virtuelle fellesskapet. Dette handler om språket man bruker, og ikke minst om hva man diskuterer og hva man selv kan bidra med av kunnskap. De sosiale rollene blir i stor grad fordelt ut i fra denne kompetansen.

Normene og reglene på nettforumet skiller seg imidlertid mye fra hva som vil bli akseptert på utsiden, og på denne måten kan anonymiteten og den felles interessen til brukerne bidra til at det bygges opp virtuelle sosiale grupperinger rundt aktiviteter som ellers vil blitt ansett som stigmatiserende (Barratt, 2011). Takhøyden er stor for hva som kan diskuteres så lenge det ikke blir oppfordret til kjøp og salg, eller er linket direkte til salgssider der man kan kjøpe rusmidler. Dette kan vise hvilket potensial internett har for å endre sosiale og kulturelle mønstre når det gjelder samarbeid, kontaktmønstre og informasjonshenting, særlig for tema som kan være sensitive eller av andre grunner ikke deles med andre.

Strukturen innad på forumet er i stor grad bygget opp rundt trådstartere – personer som starter en diskusjon med et spørsmål, tips eller generell informasjon knyttet til et spesifikt tema. Dette kan variere, alt fra lange monologer om konkret stoffinformasjon, egne rusopplevelser, tollrelatert kunnskap eller dårlige stoffopplevelser,

men i hovedsak starter trådene med spørsmål om ting man lurte på. Et typisk eksempel på et rusrelatert spørsmål kan være:

Hei!

Jeg og en kompis er ute etter å prøve noe nytt, og valget falt på legal highs. Men jeg ser det er så mange forskjellige meninger om hva som funker og hva som ikke funker, samt lovlighetsstatusen, så jeg lurer på om folk har lyst til å dele noen personlige erfaringer med oss?

Svarene som følger inneholder konkrete forslag om hvilke stoffer de kan prøve og erfaringer fra de ulike rusopplevelsene. I tillegg er det flere som bidrar med juridisk informasjon og tollrelatert kunnskap. Diskusjonene kan eskalere, og det er stor variasjon i bidragene. Medlemmene på forumet har også mulighet til å vurdere kvaliteten på innleggene ved å tildele kvalitetspoeng til trådstarterne eller til de som bidrar i diskusjonen. Dette fører til en rangering av bidragsyterne, basert på antall innlegg og hvor mange kvalitetspoeng (KP) de har fått. Medlemmene som har mange innlegg og mye kvalitetspoeng fremstår med tydelig autoritet innad på forumet og nyter respekt fra andre. I tråd med Bourdieus (1987) begrepsapparat kan man si at de besitter en form for kapital innenfor det sosiale rommet forumet utgjør.

Innleggene til de mest erfarne forumbrukerne synes derfor å veie mer enn innleggene til andre med kortere fartstid, færre innlegg og færre kvalitetspoeng. Skrivestilen gjenspeiler også dette. De rutinerte brukerne har en mer saklig fremtoning og forsøker i større grad å bidra til en objektiv diskusjon. Noen av de mest erfarne har opptil flere tusen innlegg, noe som gjør at de besitter en verdifull posisjon, og de kan i mange tilfeller styre de pågående diskusjonene. På denne måten har de en spesiell form for makt, eller subkulturell kapital som gir dem en bestemt posisjon innenfor forumets sosiale rom (Thornton, 1995). Slik Simen fortalte, vurderte han ofte informasjonen han leste ut ifra hvem som var avsenderen:

Sånn som [forumbruker#a], [forumbruker#b] og [forumbruker#c], de er jo glorifiserte. De kommer med veldig god informasjon og de sitter på veldig mye kunnskap. Og de får mye KP. Det er jo ofte det som blir lest. Hvis jeg har dårlig tid så scroller jeg nedover og ser på hvor mange KP et innlegg har fått, og leser de som har mye. (Simen 17 år)

Garton m.fl. (1999) argumenterer for at det eksisterer forskjellige roller innenfor sosiale nettverk på internett. Rolleinnhaverne har ulike funksjoner og besitter ulike posisjoner ut i fra hva slags ressurser den enkelte tilfører nettverket (Garton m.fl., 1999). Banerji (2009) identifiserte tre ulike brukertyper i sin analyse av et slikt nettforum. Hun skiller mellom *de unge*, som representerer de uerfarne brukerne med lite informasjon og som bidrar minimalt på forumet. *Pilotene* er de som besitter mye informasjon, men som likevel ikke behersker de sosiale og kulturelle kodene godt nok til styre diskusjonene. *Eliten* befinner seg i følge Banerji på toppen av hierarkiet og utgjør selve kjernen. Selv om de kun består av et fåtall personer bidrar de til å definere og håndheve kulturen som eksisterer innenfor det virtuelle sosiale rommet (Banerji, 2009). Forumbrukerne som Simen refererte til, er et eksempel på en slik virtuell elite.

Den kulturelle egenarten ved slike sosiale system innebærer en rekke symboler, språklige markører og en viss form for delt kunnskap om bestemte ritualer, regler og normer (Fernback, 1999). Dette skapte også grunnlaget for ulikheten Simen beskrev. Han fortalte at han vurderte troverdigheten på innleggene ut fra hvem som var avsenderen, der de som hadde kunnskap om diskusjonstemaet og samtidig mestret de kulturelle kodene på forumet ble tillagt størst verdi. Man kan tolke dette som bruk av en «kulturell verktøykasse» som ble brukt for å uttrykke troverdighet, men som forumets medlemmer behersket i ulik grad (Swidler, 1986). Dette kunne bidra til rollefordelingen Simen fortalte om. Kommunikasjonen på nettforumet kan derfor ses på som en form for kulturell transaksjon – ikke bare som utveksling av informasjon – men også som systemer av mening (Kozinets, 2010). Følger man denne tankegangen er det ikke nødvendigvis nok med kunnskap om diskusjonstemaet, men man må også mestre de kulturelle kodene.

Brukerne som hadde mest kapital innenfor forumet ble ofte brukt som referansepunkt i diskusjonene og vi kunne observere at deres innlegg veide tungt når det oppstod uenighet eller usikkerhet. Innleggene deres fikk som regel flest kvalitetspoeng, og andre medlemmer refererte til dem i diskusjonene. På denne måten ble troverdigheten ofte vurdert på bakgrunn av hvem som skrev innlegget. Men det var likevel få teknikker for å vurdere den reelle troverdigheten. Dette var sjeldent et tema i diskusjonene og det ble som regel ikke referert til, eller opplyst om, kilder. Når dette ble gjort, viste man som oftest til andre rusmiddelrelaterte

forumer, og spesielt Erowid eller Bluelight.⁷ Sistnevnte er internasjonale engelskspråklige nettsteder som inneholder store mengder brukergenerert informasjon knyttet til en rekke forskjellige rusmidler.

4.2 Et virtuelt fellesskap

Underveis i intervjuene fortalte informantene at tilknytningen til det virtuelle fellesskapet var en viktig del av deres rusmiddelbruk. Det fremstod som en integrert del av hvordan de snakket om egen bruk, og det var vanskelig å se historiene deres isolert fra diskusjonene på forumet. Dette åpner for en mulighet til å analysere hvordan ulike sosiale og kulturelle forhold virker inn på aktørers bruk av rusmidler. Dette er ikke et nytt perspektiv (Becker, 1953), men det virtuelle rommet der den sosiale interaksjonen skjer, åpner opp for nye forståelser av en rusrelatert brukerkultur.

I sosiologisk teori har det lenge blitt hevdet at store deler av aktørers menings- og forståelsesgrunnlag er konstruert gjennom deltagelse og interaksjon i sosiale fellesskap (Blumer, 1969). Utviklingen av ny teknologi, og særlig internett, har åpnet for nye muligheter for mellommenneskelig kommunikasjon uavhengig av fysisk nærhet (Zaphiris & Ang, 2010). Dette har også ført til at mange av de nye kommunikasjonskanalene i større grad formes av brukernes aktivitet og deres definering av innholdet. Alt fra sosiale medier, bilde- og videotjenester, til e-post, blogger, chattesider, datingtjenester, virtuelle verdener, nettbaserte rollespill, forum og kommentarfelt, har gitt nye rom for såkalt «computer-mediert» kommunikasjon. Dette gir også grunnlaget for at relasjoner i større grad skapes gjennom samhandling på nettet, og at det dannes grupper, eller såkalte virtuelle fellesskap. Internettpioneren Howard Rheingold (1993) er opphavsmannen til en mye sitert definisjon i denne sammenheng:

[Online] *communities are social aggregations that emerge from the net when enough people carry on those public discussions long enough, with sufficient human feeling, to form webs of personal relationships in cyberspace* (Rheingold, 1993, s. 5).

⁷ Begge nettstedene består av store databaser med informasjon om psykoaktive stoffer. De inneholder informasjon om kjemi, dosering, ruseffekter, juss, helse, spirituelle forhold, mediartikler, erfaringsbaserte rapporter, forskningssammendrag, og mye annet. Erowid inneholder over 59 000 dokumenter, hvor over 20 000 er innsendte rusrapporter fra aktive brukere (erowid.org bluelight.ru).

Følger man Rheingold's definisjon, dannes virtuelle fellesskap rundt en tilknytning til spesifikke interessefelt, samtidig som de forutsetter en form for kontinuitet og følelse av tilhørighet til en bestemt gruppe og dens medlemmer (Kozinets, 2010). Typiske eksempler på dette er brukerstyrte forum eller virtuelle verdener, der medlemmer opplever en form for identifikasjon og selvbekreftelse gjennom interaksjon rundt felles interesser eller en felles agenda (Zaphiris & Ang, 2010). Informantene vi intervjuet fortalte at brukermedvirkningen og samarbeidet om innholdet på siden var viktig. Muligheten til å skape rom som inneholdt informasjon om deres interessefelt, gjorde at de møtte likesinnede med sammenfallende interesser, og de snakket om forumet som et verdifullt meningsfellesskap. Dette kunne føre til anerkjennelse av egen identitet og dannelsen av en subjektiv følelse av tilhørighet til gruppa (Kozinets, 2010). Antropologen Anthony Cohen (1985) beskriver slike fellesskap som et sett av symbolske konstruksjoner, som tilbyr mening og identitet til medlemmene av fellesskapet. Internett kan på denne måten fungere som en viktig plattform for sosialisering i uformelle nettverk, og gi ungdommer mulighet til å artikulere og definere en oppfatning av seg selv og egen identitet (Veletsianos & McCleary, 2009).

Brukerne vi intervjuet fortalte om en sterk tilknytning til forumet de var en del av, og flere fortalte at de hadde utviklet virtuelle vennskapsbånd til andre medlemmer. Det var sjeldent, eller aldri at relasjonene informantene dannet gikk over i den fysiske virkeligheten⁸, men direkte kommunikasjon fant imidlertid sted gjennom forumets meldingstjeneste, Skype og MSN. Dette gjorde det enklere å diskutere ting som ikke var lov å gjøre på forumets åpne side. Slik Nikolai fortalte, var dette en mye brukt metode for å få tips om hvilke nettstedsteder som var best å kjøpe syntetiske cannabinoider fra:

Jeg har jo privat kontakt med andre på forum. Det er jo ikke lov å linke til salgssider på forumet, men jeg deler jo sider med dem jeg snakker med privat.
(Nikolai 18 år.)

Dette kan vise hvordan informantene dannet usynlig nettverk på internett. Kontakten de etablerte på forumet ble videreført gjennom andre mer private kanaler, og her kunne de fritt diskutere forhold som ikke var lovlig på forumet. Fraværet av den fysiske kontakten som tradisjonelt har vært en nødvendig og

⁸ Forkortelser på dette kan være IRL (in real life) eller AFK (away from keyboard).

viktig del av et rusmiljø, ble erstattet av en virtuell kontakt der internett og forumene erstattet den fysiske tilstedeværelsen. De omgikk reglene på forumet ved å ha en direkte og privat kontakt med andre brukere, noe som langt på vei erstattet den fysiske tilknytningen.

Anonymiteten som dette innebar ble også beskrevet som viktig. Informantene fortalte at muligheten til å snakke fritt om egen rusmiddelbruk var positiv, og samtidig noe de sjeldent ville gjøre i andre sammenhenger. På denne måten beskrev de et virtuelt sosialt rom med andre normer og regler enn på utsiden, noe som tillot dem å danne fellesskap rundt interesser som ellers kunne blitt ansett som stigmatiserende.

Dette er noe som vil ha betydning for rusmiddelforskningen ettersom internett har en stadig større rolle i spredningen av nye stoffer, både som utgangspunkt for distribusjon, men kanskje viktigst som spredningsagent for rusmiddelrelaterte trender, informasjon og brukererfaringer (Bogenschutz, 2000; Schifano m.fl., 2009; Griffiths m.fl., 2010; Hillebrand m.fl., 2010; Vardakou m.fl., 2011). Med over en milliard brukere over hele verden, er internett også en attraktiv markeds plass (Forman m.fl., 2006). Blant unge i EU (15–24 år) har det blitt vist at nettet tjener som den mest populære kilden til informasjon om ulovlige rusmidler og bruken av dem (Hillebrand m.fl., 2010). Slik vi viste i kapittel 3 er informasjon om narkotiske stoffer tilgjengelig for alle med internettilgang, og det er bredt tilrettelagt for en fri og enkel utveksling av ideer, meninger, og uredigert og ureferert informasjon (Wax, 2002). Nye muligheter for «computer-mediert» kommunikasjon har ført til at mennesker over hele verden trekkes mot ulike diskusjonsgrupper, chatterom og forum, og mot muligheten til effektivt å kommunisere med likesinnede. Ikke overraskende har det derfor oppstått en overflod av nettsted som tematiserer og diskuterer ulike aspekter ved bruk og misbruk av narkotika. Forumet der informantene var medlemmer, kan tjene som eksempel på et slikt virtuelt fellesskap, og slik de fortalte, hadde denne deltagelsen stor betydning for hvordan de kom i kontakt med og ble introdusert for syntetiske cannabinoider.

4.3 Et møte med en verden av nye rusmidler

Alle vi intervjuet fortalte at de brukte internett som kilde til informasjon om rusmidler og bruk av dem. Dette hadde startet i tidlig alder, og de hadde brukt mye tid på å utforske nettet før de selv begynte med rusmidler. De fortalte at deres fasinasjon for rusmidler fant grobunn i den omfattende narkotikarelaterte

tematikken på internett, og de beskrev en overflod av brukerorientert og brukerstyrt informasjon på forskjellige norske og utenlandske nettsteder. Informantene hadde også i varierende grad bidratt med innlegg og kommentarer på forumet hvor de var medlemmer, og de virket godt informert om ulike stoffer som florerte på nettet. De fortalte at det var på sider som dette de først hadde fått kjennskap til syntetiske cannabinoider:

På ulike internettfora der det blir diskutert rusmidler, legger jo folk som har prøvd ut et stoff såkalte «trip-rapporter» der de beskriver rusen generelt, tar for seg positive og negative sider, og beskriver sinnsstemningen de får. Det var der jeg først leste om noen som hadde prøvd «Spice». (Erik 17 år)

Jeg leste jo en god del om det på forumet før jeg bestilte det. (Thomas 16 år)

På intervju tidspunktet var Thomas seksten år og bodde på et lite tettsted i Nordland. Det var allerede et par år siden han hadde lest om dette nye stoffet som ble markedsført som lovlig cannabis. Han var nysgjerrig, og begynte etter hvert å gjøre søk på internett. Her åpnet det seg en hel verden av nye rusmidler som var tilgjengelig for bestilling. Thomas hadde brukt mye tid på de ulike nettforumene, og han fortalte at dette utgjorde kunnskapsgrunnlaget hans. På forumsidene var det skrevet lange innlegg om alt fra inntaksmetoder, produktbeskrivelser, tollinformasjon, doseringsråd og ikke minst rusrapporter som beskrev opplevelsen brukerne hadde med forskjellige stoffer. De var ofte skrevet i positive ordlag, og beskrev rusvirkningen på detaljerte og fargerike måter. Thomas fortalte at informasjonen han fant hadde bidratt til å trigge nysgjerrigheten ytterligere. De mange utvalgssidene på nettet var også preget av en overbevisende markedsføringsstrategi, noe som han sa hadde bidratt til å gjøre avgjørelsen om å bruke stoffene enda enklere.

Slik Bogenschutz (2000) skriver, kan den enorme informasjonsmengden om rusmiddelbruk på internett bidra til å påvirke unges avgjørelse om å prøve nye rusmidler. Den kan også bidra til å skape bevissthet omkring fremveksten av nye stoffer på markedet (Wax, 2002; Griffiths m.fl., 2008; Schifano m.fl., 2009; Vardakou m.fl., 2011). Ungdom, som ofte har god erfaring med å navigere slike sider, kan også være spesielt mottakelig for denne type budskap (Wax, 2002). Brukerne vi intervjuet fortalte at de lot seg påvirke av de positive brukerrapportene fra nettet, og det var særlig de erfaringsbaserte innleggene, såkalte «trip-rapporter», de sa at de baserte avgjørelsen om å prøve syntetiske cannabinoider på.

For å eksemplifisere formen på et slikt innlegg, har vi tatt med et utkast fra en anonym «trip-rapport» om «Spice» fra forumet der informantene var medlemmer:

... Jeg fortsatte mekkinga til jeg hadde ca. 80 % Spice og 20 % tobakk. Tenkte at når jeg først skal fyre, så må den jo være skikkelig. Gikk ut på verandaen, fyrte opp og ventet. Først kjente jeg ikke noe, ble bare litt svimmel. Gikk inn og satt meg på rommet, og plutselig kommer smilet alle liker etter å ha fyrt. Ble bare i mer glad form, mer og mer. Etter 5 minutter, begynner jeg å flire, og helt uten videre bryter jeg ut i en vill latter, helt ukontrollerbar. Det er da tanken først slår meg: «Fuck man, dette funka!». (...) Vil bare si, for meg var dette en herlig opplevelse, anbefales! (Anonym forumdeltager)

«Trip-rapportene» benyttes i hovedsak for å informere om rusvirkningen ved et stoff, og samtidig gi tips om dosering og inntaksmetode. Det var dette informasjonsgrunnlaget brukerne hadde som utgangspunkt da de første gang bestemte seg for å gå til innkjøp av syntetiske cannabinoider. «Trip-rapportene» kan på denne måten fungere som en sterk markedsføringskanal for et nytt stoff de ikke hadde kjennskap til. Slik Bogenschutz (2000) skriver, er det særlig stoff med positiv omtale som har det største spredningspotensialet. Unge uten erfaring med rusmidler er også spesielt mottakelige for slike nettbaserte påvirkningskilder (Hillebrand m.fl., 2010). På denne måten fremstod forumet informantene var medlemmer av som en viktig og sentral del av deres rusmiddelbruk.

4.4 Oppsummering

I dette kapittelet har vi redegjort for hvordan internett spiller en stadig sterkere rolle for hvordan ungdom bruker og skaffer seg informasjon om rusmidler. Mulighetene for anonym kommunikasjon, uavhengig av fysisk nærhet, kan skape grobunn for relasjonsdanning gjennom såkalt «computer-mediert» samhandling. Den frie naturen som kjennetegner aktiviteten på internett har også åpnet for at brukerne i større grad kan bidra til utforming av innhold og mening på nettstedene. Som resultat finnes det i dag et stort antall norske og utenlandske nettsteder hvor bruk av rusmidler blir tematisert og diskutert. Forumet der informantene ble rekruttert tjener som et eksempel på et slikt nettsted.

Vi har gitt en kort oversikt over den fysiske og sosiale organiseringen på dette forumet. Innholdet er i stor grad brukergenerert og består av en lang rekke tematiske overskrifter, blant annet en egen kategori for rusmidler. Her blir det diskutert mange

forskjellige aspekter knyttet til bruk av narkotiske stoffer. Det er også en tydelig sosial organisering, basert på den enkeltes deltakelse og kunnskapsnivå. Dette bidrar til å skape ulike sosiale roller innenfor forumet.

Vi diskuterer også teorier om virtuelle fellesskap og meningsdannelse på internettbaserte sosiale nettverk. Slik vi ser det er det mulig å tolke slike fellesskap som mer enn bare en kilde til informasjon, men også som en sosial plattform for kulturell transaksjon. Dette kan ha betydning for dannelsen av en subjektiv følelse av tilhørighet til gruppa.

I intervjuene ga informantene uttrykk for at den nettbaserte informasjonen om syntetiske cannabinoider virket promoterende, og det var særlig «trip-rapportene», der brukere beskrev sine rusopplevelser, som hadde gjort dem nysgjerrige. Samtidig fortalte de om flere andre motiver for at de valgte å bruke syntetiske cannabinoider.

5 Motiver for bruk – billig, potent og lett tilgjengelig

Har du en postkasse og en datamaskin, så får du jo tak i de stoffene du vil ha.
(Petter 18 år)

Petter var atten år og bodde på hybel i en by i Møre og Romsdal. Han gikk siste året på videregående og jobbet som deltidsansatt i en dagligvareforretning på kveldene. Han fortalte fascinert om hvor lett det var å kjøpe stoff over nettet. For ham var det ikke den juridiske statusen som var avgjørende – prisen og effekten var det viktigste. Han brukte mye tid på å saumfare nettet etter forskjellige produkter og samtidig oppdatere seg om hvilke stoff som ble anbefalt på forumene. Selv skrev han innlegg fra tid til annen, basert på sine egne erfaringer. Han fortalte at det hele var lekende lett. Penger var ikke lenger et tema og den sterke rusen overgikk det han hadde opplevd tidligere. At det innebar lav juridisk risiko, ble bare beskrevet som en ekstra bonus. Det var mange som hadde lignende historier. Frode på sin side, fortalte om hvor praktisk han syntes syntetiske cannabinoider var:

For det første så lukter det ingenting. Det smaker ingenting. Du skal ha så lite av det, altså, du trenger ikke å mekke det en gang. Du kan slikke på en ferdig sigg og så kan du strø det på papiret og la det tørke. Det er nok. Du kan gå hvor som helst med det. Og det gjorde jo selvfølgelig at folk syntes dette her var veldig praktisk. (Frode 18 år)

Flere av de unge guttene vi intervjuet hadde bred erfaring med forskjellige rusmidler, og de virket fascinert over de sterke virkestoffene i de syntetiske cannabinoide. Historiene deres tydet på at de fant en spenning i å prøve nye og potente rusmidler, samtidig som de delte flittig av sine erfaringer på nettforumet. Andre hadde lite erfaring med andre rusmidler, bortsett fra hasj eller marihuana, og de fortalte at de hadde blitt tiltrukket av syntetiske cannabinoider etter å ha lest den nettbaserte omtalen. I dette kapittelet vil vi gå nærmere inn på intervjuene med brukerne, for å

vide hva som preget deres omgang med syntetiske cannabinoider og for å få en nærmere forståelse av motivasjonen bak bruken av slike stoffer.

5.1 Lav pris

I intervjuene fortalte informantene om flere motiver for å bruke syntetiske cannabinoider. Den vanligste og mest utbredte begrunnelsen var den lave prisen. Alle trakk frem den store prisforskjellen mellom etablerte narkotiske stoffer og stoffer kjøpt på nettet, og de refererte særlig til den store prisforskjellen i forhold til hasj og marihuana. Flere fortalte at de brukte syntetiske cannabinoider som substitutt for organiske cannabisprodukter, og at motivasjonen i stor grad var økonomisk begrunnet. Dette skyldtes at prisnivået på syntetiske cannabinoider ligger mange ganger under nivået på andre rusmidler. Særlig gjelder dette ved kjøp av rene syntetiske cannabinoider i pulverform. Doseringen på de rene produktene var ifølge informantene såpass lave at en brevforsendelse med ett gram kunne holde til opp mot to hundre brukerdoser. Samtidig kunne prisen ligge godt under hundre kroner. Går man ut i fra en pris på nitti kroner grammet, tilsvarer dette en pris per brukerdose på ca. 45 øre. Sett i forhold til cannabis eller andre narkotiske stoffer, er dette ekstremt billig. Informantene fortalte at dette gjorde terskelen for å røyke det betydelig lavere. Lars og Aleks fortalte:

Det er jo helt vanvittig billig hvis du kjøper det i ren pulverform. (Lars 22 år)

Ja, det er jo i praksis gratis. Man bruker jo mer på det man spiser mens man er høy enn på å bli høy. I praksis så tenker du ikke på penger i det hele tatt når du røyker JWH. Det gjør jo også at du aldri tenker at er det noe problem å få mer. For du vet jo at du har for tre måneder når du kjøper. (Aleks 19 år)

Nikolai fortalte at han og vennene hadde bestilt inn store kvanta. Dette gjorde at prisene ble enda lavere, helt ned i tjue kroner grammet, noe som tilsvarer en pris per brukerdose på ca. 10 øre.

Det gjør jo at vi ikke tenker på penger i det hele tatt med research chemicals, de bare flyter rundt omkring etter hvem som vil ha. Hvis noen vil ha psykedelia så bare ringer de noen, og så ringes de tilbake hvis noen vil ha syntetiske cannabinoider (...) At du slipper å tenke på hvor mye det koster, tror jeg er det største for mange. (Nikolai 18 år)

Nikolai sine uttalelser viser hvordan tilførselen av syntetiske cannabinoider på det norske narkotikamarkedet kan bidra til å endre spillereglene i måten rusmidler brukes og deles. Tradisjonelt sett har kjøp av narkotiske stoffer vært dyrt i Norge, men den lave prisen på de nye psykoaktive stoffene gjør det mulig at de kan flyte rundt i sosiale miljøer, uten at de er tilknyttet en reell økonomi. Slik vi beskrev i kapittel 3, er de nye psykoaktive stoffene preget av en kortere avstand mellom produsent og forbruker, noe som bidrar til å holde prisene nede. Kombinert med lave produksjonskostnader, gjør de korte formidlingsrekkene det til at internasjonale nettbaserte tilbydere overtar dealerrollen, og markedet flyttes vekk fra fysisk salg i bestemte miljøer, til virtuelle nettverk som fungerer på tvers av landegrensener.

Den enorme prisforskjellen fra andre narkotiske stoffer ble beskrevet som en sterk motivator av dem vi intervjuet. Alle var unge med en relativt begrenset privatøkonomi, noe som gjorde et jevnt forbruk av andre rusmidler vanskelig å finansiere. De fortalte derfor at syntetiske cannabinoider var et godt økonomisk alternativ. Hvor mye «rus» man fikk for pengene, syntes også å være et viktig argument.

Desto fattigere du er, desto lettere er det å gå over til syntetiske cannabinoider. Hvis du kun er ute etter å bli høy, og har lite penger og røyker mye, så er det rette greia. (Frode 18 år)

Økonomi var en gjennomgående begrunnelse for å røyke syntetiske cannabinoider, og slik Kim fortalte, stod det i nær sammenheng med rusopplevelsen de fikk:

Det er jo veldig billig, i forhold til den rusen du får igjen. (Kim 22 år)

5.2 Tilgjengelighet

Et annet viktig og sentralt element i brukernes historier, var hvor lett tilgjengelig syntetiske cannabinoider var. Den enorme mengden med rusmiddelrelatert informasjon på internett, i form av anekdotisk kunnskap, råd og generelle erfaringer knyttet til bruk, framsto som en massiv markedsføring for de nye stoffene. Slik vi har vist, har det også vært en enorm vekst i antall nettbutikker som tilbyr ulike former for «legal highs». Butikkene markedsfører seg med aggressive og sofistikerte strategier, og forsøker i mange tilfeller å normalisere varene de selger. Den enkle tilgjengeligheten som kjennetegner markedet for «legal highs» viser hvordan omsetning via internett kan bidra til å endre etablerte kanaler for narkotikaomsetning.

Det er ikke lenger nødvendig med en fysisk tilknytning til et rusmiljø – en pc og postkasse er nok. Erik og Frode fortalte tydelig hvor viktig dette aspektet var:

Det er nesten alt for lett. Har man visa elektron eller en kompis med visa, så er det jo bare å velge og vrake, og vente på posten.⁹ (Erik 17 år)

Det ligger 110 % til rette for at noen faktisk skal kjøpe det. Det er så lite risiko i den handelen der, det er veldig lett. (Frode 18 år)

Frode fortalte også at det ikke bare var den enkle omsetningsmåten som gjorde handelen av syntetiske cannabinoider til en lett affære, det var også forhold ved salgs-sidene som skilte seg mye fra det tradisjonelle omsetningsmarkedet for narkotiske stoffer. Han beskrev at nettbutikkene i mange tilfeller forsøkte å normalisere salget av sine varer ved å knytte seg opp mot kjennetegn ved tradisjonelt varesalg på internett. De satset stort på kundeservice, markedsføring og konkurransedyktige priser. Mange nettsteder opererte med døgnåpen kundeservice, tilbudskampanjer og gratis vareprøver når man bestilte varer. Det var som vi allerede har nevnt, flere som til og med opererte med leveringsgaranti på varene de tilbydde:

Ja, de fleste har faktisk sånn garanti at de sender på nytt og på nytt, helt til det kommer igjennom. (Aleks 19 år)

Med en slik ordning fortalte Aleks at det var forbundet lite risiko med å bestille fra nettet. Tollvesenets handlingsrom for stoffer som ikke er oppført på narkotikalistens begrensninger seg til å kreve resept for forsendingen og i siste instans sende det tilbake til avsender. Ettersom flere sider opererer med garanti for leveransen, blir denne problematikken effektivt eliminert ved at de kan fortsette å sende, helt til produktet når mottaker. Med denne garantiordningen blir risikoen for tap av penger ytterligere minimert for kundene, og Aleks fortalte at dette gjorde avgjørelsen om å kjøpe syntetiske cannabinoider enklere. Som han sa, ble produktene sendt gjennom vanlig brevpost og kom i konvolutter som vakte lite oppsikt. Den lave vekten og fraværet av lukt var også et argument han brukte.

Kjøp av syntetiske cannabinoider ble beskrevet som lekende lett, og flere fortalte at dette var en av hovedgrunnene for at de brukte denne typen rusmidler. Mange av

⁹ Visa elektron er et Visakort for personer under atten år.

de uerfarne brukerne sa at de manglet et kontaktnettverk for kjøp av andre stoffer, noe som gjorde syntetiske cannabinoider til et godt alternativ. Dette gjaldt særlig for de som bodde på mindre steder. Her kunne tilgangen på tradisjonelle narkotiske stoffer være varierende og usikker, og de fortalte at den stabile tilgangen via internett var avgjørende:

Med tanke på hasj og sånn, så er det ganske dårlig miljø for det her jeg bor, det er litt vanskelig å få tak i. Så det var derfor jeg begynte med syntetiske cannabinoider. (Thomas 16 år)

Jeg flytta til et nytt sted hvor jeg ikke kjente noen, også hadde jeg lyst til å røyke. Så det var det eneste alternativet jeg fant rett og slett. (Kim 22 år)

Thomas bodde på et lite sted i Nordland, langt fra større byer, tilgangen på ulovlige rusmidler var derfor varierende og ofte helt fraværende. Likevel var han nysgjerrig. Han hadde fått tak i hasj ved noen få tidligere anledninger, og selv plukket fleinsopp, men tilgangen var ustabil, og det samme var kvaliteten. Internettmarkedet tjente derfor som en stabil og sikker kilde. Han kunne sitte bak sin egen pc og bestille varer som dalte problemfritt ned i postkassen noen dager senere, og han fortalte at den enkle omsetningen og stabile tilgjengeligheten var grunnen til at han valgte å ruse seg på denne type stoffer.

Samtidig var det flere av dem vi intervjuet som fortalte at de ikke ønsket å etablere kontakt med miljøer der det foregikk omsetning av tradisjonelle stoffer. Dette var ikke bare på grunn av de potensielle juridiske omkostningene, men også på grunn av de sosiale. Anonymiteten de ble tilbudt gjennom internettmarkedet førte til at de som brukere kunne ivareta en fasade uten å bli forbundet med miljø hvor det foregikk kjøp og salg. I mindre byer og tettsteder, hvor de sosiale strukturene ofte kan være gjennomsiktige, kan en slik kobling være spesielt belastende. I intervjuene var det tydelig at den anonyme transaksjonen via internett virket forlokkende på flere av dem vi snakket med. Dette gjaldt særlig for de yngste, som hadde lite erfaring med rusmidler og som ikke var en del av etablerte rusmiljø.

5.3 Rusvirkning

I tillegg til lav pris og enkel tilgjengelighet, var også rusvirkningen ved bruk av syntetiske cannabinoider en viktig begrunnelse for å bruke stoffene. Underveis i intervjuene var det flere som fortalte at de var fascinert over den sterke effekten, men

samtidig var det mange som fortalte at de var bekymret over de små marginene mellom dosering og overdosering. Slik Erik fortalte, stod og falt hele opplevelsen på dette.

Det gir en behagelig rus, hvis man doserer riktig. (Erik 17 år)

Erik og vennene hans hadde eksperimentert med et utvalg av forskjellige syntetiske cannabinoider i en periode. Alle hadde tidligere erfaring med bruk av hasj, men slik Erik fortalte, var de overrasket og til dels bekymret over den sterke rusen de fikk av disse nye stoffene. Det var vanskelig å dosere, og konsekvensene ved eventuell overdosering var en ubehagelig og skremmende opplevelse – en såkalt «bad trip». På forumene er det også beskrevet mange tilfeller av overdoseringer på syntetiske cannabinoider, og flere advarer mot bruk av disse stoffene.

Andre vi intervjuet fortalte at de var mindre bekymret over de potensielle negative konsekvensene ved en eventuell overdosering. De hadde som regel mer erfaring med andre typer rusmidler, og utviste generelt en større fascinasjon for sterke psykoaktive virkninger. Vi kan derfor se et skille blant informantene, der forskjellene gikk mellom de ellers uerfarne brukerne og de som hadde en bred erfaring med andre rusmidler. Sistnevnte virket mindre bekymret over mulige negative konsekvenser. De virket heller tiltrukket av de sterke rusvirkningene som de nye stoffene ga:

Det er jo rett og slett virkningen, hvor bra det er da, i forhold til dose. Hvor fort det faktisk kommer. Det kommer som et smell, og det synes jeg er litt godt da. (Aleks 19 år)

Det var vel i all hovedsak at det var så ufattelig mye sterkere [enn hasj]. Det var jo en helt utrolig kraftig effekt. (Petter 18 år)

For Aleks og Petter var det ruseffekten ved syntetiske cannabinoider som var den sentralen begrunnelsen for å bruke det. De fortalte at virkningen kom raskt, og de lave dosene ga en umiddelbar effekt. De sammenlignet det ofte med rusvirkningen de hadde fått første gangen de røykte cannabis, men etter lang tid med regelmessig cannabisbruk fortalte de at dette ikke lenger ga en like effektfull rus. Syntetiske cannabinoider ble derfor beskrevet som et potent substitutt.

Inntaksmetodene var stort sett identiske som med cannabisrøyking, og alle vi snakket med, hadde røykt syntetiske cannabinoider enten i joint eller (vann)pipe. I tilfellene med røykemiks hadde de røykt det rent, eller blandet det ut med tobakk. Når det gjaldt rene cannabinoider i pulverform, ble dette alltid blandet med tobakk. I noen tilfeller ble de også blandet ut med forskjellige urter. Nikolai var den eneste som ikke hadde fulgt denne oppskriften. Slik han fortalte, hadde han ikke noe forhold til å røyke joint eller pipe, hans primære mål var å bli raskest mulig beruset. Etter å ha sondert engelskspråklige nettforum etter informasjon, kom han over en teknikk som gjorde at rusvirkningen traff raskere og ble mer intens:

Jeg dytta det på folie og så røyka jeg det. Det er lettest. Hvis du bare vil ha det inn i kroppen, så er det folie som gjelder. Det treffer mye forttere, og så det er jo egentlig bedre. (Nikolai 18 år)

Den potente inntaksmetoden gjorde at Nikolai fikk en sterk rusvirkning, og han forklarte at det var denne intense følelsen han til slutt higet etter – det var det å bli høy som var målet, ikke nødvendigvis å være det:

Det var ikke det å være høy, det var det å bli høy som betydde noe. Det der rushet. Jeg måtte liksom ha det hele tida. Hvis jeg ikke røyka det, så følte jeg som at det var skikkelig kjedelig og døvt hele tida. Og det er jo sånn at du kan jo røyke det hvor som helst og når som helst, ikke sant. Du trenger bare litt folie og pulver... (Nikolai 18 år)

Det endte med at Nikolai røyka syntetiske cannabinoider opptil flere ganger daglig. Den enkle tilgangen, lave prisen og den minimale doseringen gjorde at han alltid hadde det tilgjengelig. Om han var på skolen eller hjemme hadde ikke stor betydning, den enkle inntaksmetoden og fraværet av lukt gjorde at han kunne ruse seg i en rekke forskjellige settinger. I likhet med andre, hadde Nikolai praktiske argumenter for å røyke syntetiske cannabinoider. Det var billig, lett tilgjengelig og ga sterk rusvirkning

5.4 En juridisk gråsoner

Den nettbaserte markedsføringen av syntetiske cannabinoider utnytter i stor grad den juridiske gråsonen ved mange av produktene, og blir i mange tilfeller markedsført som lovlige alternativer til cannabis. Noen av dem vi snakket med, fortalte at dette var en viktig begrunnelse for å bruke disse stoffene. Per januar 2013

var det kun åtte syntetiske cannabinoider som var ført opp på narkotikalistene i Norge. De øvrige er betegnet som legemidler og kan bli stoppet i tollene hvis man ikke kan vise resept, men man kan ikke straffes på lik linje som ved innførsel av narkotiske stoffer.¹⁰ Den juridiske gråsonen fører derfor til at produktene i stor grad kan omsettes mindre risikofyllt på internettmarkedet. Kjetil var blant de som fortalte at dette var en av grunnene for at han valgte å røyke syntetiske cannabinoider:

Jeg røykte hasj tidligere, men det var bare så masse problemer med politi og sann, og det får du ikke med dette. Det var det som gjorde at jeg begynte å kjøpe det inn. Og det var akkurat det alle andre likte også. (Kjetil 18 år)

Kjetil hadde røyket hasj jevnlig i flere år og hadde vært en del av et belastet miljø. Han fortalte at flere av vennene hadde begynt å få problemer med politiet, noe som førte til at han hadde begynt å se seg rundt etter lovlige alternativer. Svaret ble syntetiske cannabinoider. Med dette stoffet slapp han å bekymre seg for potensielle problemer slik vennene hadde opplevd med hasj og andre stoffer, og han kunne enkelt bestille det han ønsket via nettet.

Dette var en gjennomgående historie blant de yngste og mest uerfarne brukerne vi snakket med. Det var oftest de som la størst vekt på det juridiske aspektet. De hadde som regel liten erfaring med andre stoffer, bortsett fra cannabis, og virket tiltrukket av syntetiske cannabinoider på grunn av fraværet av mulige juridiske konsekvenser. Derfor forsøkte de å finne lovlige alternativer til cannabis, samtidig som de slapp å involvere seg i miljø der narkotikahandel foregikk. De beskrev at terskelen for bruk ble lavere ettersom innførselen ikke kunne straffes på linje med andre narkotiske stoffer, og samtidig innebar det at de slapp å oppsøke miljøer der det foregikk omsetning av ulovlige stoffer. Aleks fortalte at syntetiske cannabinoider fungerte som et alternativ til andre ulovlige rusmidler, og særlig som et substitutt for cannabis:

Jeg har jo aldri blitt tatt for noe sånt, jeg har jo ikke noe på rullebladet heller, så da er det jo dumt å plutselig få noe da. Så jeg prøvde å finne et alternativ da, til cannabis. (Aleks 19 år)

¹⁰ Fra 14. februar 2013 er imidlertid hele grupper av syntetiske cannabinoider nå klassifisert og listeført som narkotika i ny forskrift til legemiddeloven.

Det var tydelig at Aleks snakket om syntetiske cannabinoider som substitutt for cannabis. Han hadde tidligere eksperimentert med hasj og marihuana, men forsøkte å velge et alternativ han ikke kunne bli straffet for, fordi han var bekymret for følgene ved å bruke stoffer som var ulovlig.

Imidlertid var det flere av dem vi snakket med som bare beskrev den juridiske statusen som en bonus, fremfor en begrunnelse for å bruke det. De hadde som regel en bredere erfaring med andre rusmidler, og de fortalte at syntetiske cannabinoider bare inngikk som en del av et forbruk av ulike stoffer. For denne gruppen var det ikke de juridiske egenskapene som var avgjørende, men heller rusopplevelsen og den lave prisen. Det er derfor mulig å skimte et skille mellom dem vi intervjuet. På den ene siden, de erfarne brukerne med en bred rusmiddelrelatert erfaring, og der syntetiske cannabinoider inngikk som en del av et større bruksmønster med andre rusmidler. På den andre siden de mindre erfarne brukerne, som oppsøkte dette markedet på grunn av anonymitet, lav pris og ikke minst det relative fraværet av potensielle juridiske konsekvenser.

5.5 Negativt utslag på urinprøver

I tillegg til de ovennevnte forholdene, var det også en annen begrunnelse til at flere valgte å røyke syntetiske cannabinoider. Ettersom produktene var såpass nye, ble de foreløpig ikke avdekket på tradisjonelle urinprøver.¹¹ Mads hadde vært innlagt på en psykiatrisk institusjon for noen år siden. Der hadde det vært sporadiske stikkprøver, og han ble av den grunn tvunget til å slutte med hasj. Likevel ønsket han ikke å gi opp rusen og søkte alternative løsninger. Etter å ha saumfart nettet ble han kjent med syntetiske cannabinoider, og bestilte samtidig flere pakker med forskjellige typer:

Jeg var innlagt på en institusjon hvor jeg gikk på urinprøver, og for at det ikke skulle gi utslag med THC, så fant jeg ut at de ikke kunne teste for syntetiske cannabinoider. Så det var liksom derfor jeg begynte med det. Rett og slett for å kunne gi rene urinprøver. (Mads 29 år)

Mads fortalte videre at det hadde utviklet seg et miljø for syntetiske cannabinoider på institusjonen han bodde på. Han hadde vært den som bestilte, men ettersom

¹¹ Det er utviklet metoder for å avdekke syntetiske cannabinoider gjennom urinprøver, men det foreligger foreløpig ikke gjennom enkle hurtigtester, slik det gjør med organisk cannabis.

alle gikk på urinprøver, var det flere som ville benytte seg av muligheten til å omgå kontrollene. Andre institusjonsbeboere oppsøkte derfor Mads for å kjøpe syntetiske cannabinoider. Det ble beskrevet som det perfekte rusmiddelet for de som var underlagt urinprøvekontroll. Det var andre som også fortalte liknende historier, og Nikolai beskrev hvordan venner av ham ble spesielt trukket mot denne formen for rusmidler:

Det virker som om det har blitt ganske utbredt i det siste, spesielt blant folk som går på pissetesting. Jeg kjenner til folk som bor på barnehjem, som bryr seg veldig mye om det, at det ikke vises på «pissings». (Nikolai 18 år)

Fraværet av sporing på tradisjonelle urinprøver ble presentert som en sentral begrunnelse for at flere brukte syntetiske cannabinoider. På denne måten kunne de fortsette å ruse seg, uten at det ble oppdaget. Dette gjaldt særlig for de under atten år, ettersom det var denne aldersgruppen som i størst grad kunne bli tvunget til å avgi urinprøver. Men det gjaldt også de som var innlagt på ulike institusjoner der man var tvunget til å avlegge urinprøver. Spredningspotensialet blant personer i fengsel eller andre institusjoner kan derfor være stort.

5.6 Oppsummering

I dette kapittelet har vi beskrevet ulike begrunnelser for å bruke syntetiske cannabinoider. Under intervjuene ble vi presentert for flere ulike motiver og for mange var det et tydelig praktisk argument som lå bak. Viktigst var den lave prisen. Innkjøpsprisen var en brøkdel av prisen på tradisjonelle rusmidler, og informantene sammenlignet ofte prisen med hasj eller marihuana. Rusvirkningen ved stoffet gjorde at selv små forsendelser kunne holde lenge. Den enkle tilgjengeligheten var også et mye brukt argument. Mange vi snakket med bodde i usentrale områder hvor tilgangen på illegale rusmidler kunne være vanskelig. Men med det nettbaserte salget av syntetiske cannabinoider ble dette problemet effektivt eliminert, og de fortalte at de i praksis kunne bestille det de ønsket fra pc-en på gutterommet. Det var også noen som fortalte at de ikke ønsket å oppsøke miljøer der det foregikk kjøp og salg av narkotika, anonymiteten som nettsalget tilbød var derfor en faktor som gjorde terskelen for bruk lavere.

I intervjuene kunne vi også merke en tydelig dobbelthet i måten de snakket om rusen av syntetiske cannabinoider. Flere fortalte at de var bekymret over de små marginene mellom dosering og overdosering, og alle hadde opplevd tilfeller av

overdosering. Det var likevel flere som ga uttrykk for at de var tiltrukket av ruseffekten de kunne oppleve, og som virket fascinert av den sterke effekten.

Den lave juridiske risikoen ved bruken av syntetiske cannabinoider var også en begrunnelse som ble trukket fram. Dette fikk vi som oftest høre i intervjuene med de yngste og mest uerfarne brukerne. De hadde som regel liten erfaring med andre stoffer, bortsett fra cannabis, og virket tiltrukket av syntetiske cannabinoider på grunn av det relative fraværet av juridiske konsekvensene. Andre fortalte imidlertid at den juridiske statusen bare var en bonus. Disse hadde som regel bredere erfaring med andre rusmidler, hvor syntetiske cannabinoider inngikk som en del av et større forbruk med andre stoffer. For disse var det ikke de juridiske sidene som var avgjørende, men rusopplevelsen og den lave prisen på produktene.

Et annet argument for bruk var fraværet av synlighet på urinprøver. Slik det fremstod, tjente syntetiske cannabinoider som substitutt for andre stoffer i situasjoner der man kunne stå i fare for å bli testet for bruk av narkotika. Dette kan ha særlig betydning for personer som er innrullet i ulike institusjonelle systemer, eller som av andre grunner må avlegge urinprøver.

6 Risikovurdering og ruskultur på internett

Jeg har egentlig ganske god tillit til at et ærlig nettsamfunn kan levere like god informasjon om stoffbruk som ... ja, si vår egen regjering. (Kjetil 18 år)

Kjetil brukte mye tid foran pc-en, både privat og på jobb. Han hadde nylig begynt som lærling innenfor IT-sektoren, og han hadde en særlig interesse for teknologiske apparater og informasjonsteknologi. I likhet med de andre brukerne vi intervjuet, fortalte Kjetil at hans kunnskap om rusmidler hovedsakelig bygget på informasjon han fant på internett. Han oppsøkte forskjellige forum, både norske og utenlandske, for å finne oppdatert informasjon om nye stoffer. Det var i stor grad andre brukeres erfaringer han støttet seg til. Kjetil delte selv av sine egne, og på forumene kunne vi se en kultur der utveksling av opplevelser og erfaringer stod i sentrum. I intervjuene utgjorde denne erfaringsbaserte kunnskapen en sentral del av hvordan informantene snakket om eget bruk og egen risikovurdering. Den ble brukt som et viktig element i deres presentasjon av seg selv som ansvarlige og bevisste brukere, og de snakket om den nettbaserte informasjonen som en form for kontroll over eget forbruk. De hevdet at informasjonen de innhentet var troverdig, og at dette førte til et mindre risikofylt forbruk av rusmidler:

Kjetil: Jeg er jo sånn som vil være veldig forsiktig med slike ting, så jeg googla masse «trip-rapporter» for å finne ut hva som skjedde.

Intervjuer: Ja, hva tenker du om informasjonen som ligger på disse sidene?

Kjetil: Nei, det er jo folk som meg som prøver og tester da, og de har gjerne mer erfaring med sånne stoffer. Jeg vil si de er troverdige. Altså, jeg har jo ikke mer å gå på når jeg skal kjøpe noe, enn akkurat de sidene der. Og når man leser masse positivt, så går man jo for det.

Intervjuer: *Mm, hva slags informasjon er det du ser etter?*

Kjetil: *Langtidsvirkninger er selvfølgelig interessant. Hvilke hendelser som har skjedd. For eksempel, med det ene stoffet var det visst en fyr som hadde havnet på sykehus etter han hadde prøvd. Det er liksom det som er viktig, å se hva som skjer med folk, og at det ikke er veldig skadelig.*

Intervjuer: *Så er det i forhold til helseskader du undersøker?*

Kjetil: *Ja, og hvordan effekten av stoffer er, hvor lenge det varer og hvor mye du trenger og sånn, i forhold til dosering.*

Det var tydelig at Kjetil sin kunnskap omkring syntetiske cannabinoider baserte seg på den brukergenererte informasjonen han fant på nettforumene, en kunnskap han selv også var med på å produsere. Internett fremstod på denne måten nærmest som en integrert del av hans rusmiddelbruk. Han brukte informasjonen på forumet som veiledning når han eksperimenterte med nye stoffer, samtidig som han var en aktiv deltager i kunnskapsproduksjonen. Kjetil forklarte at dette var et viktig prosjekt på grunn av kunnskapsmangelen omkring syntetiske cannabinoider, og det er mulig å tolke utsagnene hans som et uttrykk for solidaritet og fellesskap med de andre forummedlemmene.

Historien til Kjetil var på mange måter typisk for det vi fikk høre i intervjuene. Det var flere som fortalte at de brukte informasjonen på nettforumet til å lære om bruken av syntetiske cannabinoider, og de snakket om denne kunnskapen som en verdifull kilde til førstehåndserfaringer fra andre brukere. Kunnskapen som ble utviklet mellom forumets medlemmer så derfor ut til å ha en konkret innvirkning på informantenes bruk av stoffet. I dette kapittelet diskuterer vi hvilken rolle internett og det brukerstyrte forumet hadde for deres bruk av syntetiske cannabinoider og for deres vurdering av egen risiko.

6.1 Informasjon og risikovurdering

Et gjennomgående tema i intervjuene var hvordan brukerne snakket om egen kunnskapsinnhenting før de prøvde nye stoffer. Alle oppsøkte informasjon om stoffene de skulle prøve, og de fortalte at dette var en viktig del av deres rusmiddelbruk – de ville lære seg hvordan de skulle bruke stoffene, og de ville vite hvordan virkningen var. Ikke bare ga dette dem trygghet, det bidro også med mening til det

de gjorde. Informantene fortalte at felleskapet på forumet var bygget opp rundt en felles kultur, der deling av informasjon, utveksling av erfaringer og definering av risiko var det viktigste. Det var i dette meningsfellesskapet læringen skjedde.

På femtitallet publiserte den toneangivende sosiologen Howard Becker en artikkel der han fokuserte på hvor viktig læringsaspektet og deltagelse i brukermiljø er for å bli kompetente brukere av et rusmiddel. Slik han argumenterte, er den fysiske tilstedeværelsen og interaksjonen med erfarne aktører et nødvendig premiss for å adaptere og konseptualisere adferd som gir rusmiddelbruk mening (Becker, 1953). Følger man Beckers tanker er det gjennom de kommunikative prosessene at handlingene gis mening, og særlig gjelder dette for nye brukere. Det krever med andre ord læring for å bli en kompetent bruker av et rusmiddel, samtidig som meningen og konseptualisering av rusmiddelet er viktige grunner for at aktører velger å inngå i et slikt handlingsmønster. Dette er ikke ulikt hva vi kunne observere på nettforumet, men her eksisterte det ikke noen fysisk relasjon mellom medlemmene, alt foregikk på den virtuelle plattformen på internett.

Vi har tidligere skrevet om hvordan de nettbaserte «trip-rapportene» fungerte som en presentasjon av nye rusmidler, og det var som regel disse innleggene brukerne leste først. «Trip-rapportene» var ofte sirlig beskrevet og ga livlige bilder av hvordan ruseffekten virket. Ivar fortalte at den første læringen skjedde ved å lese slike innlegg, samtidig som de kunne fungere promoterende og bidra til å skape en bevissthet rundt de nye stoffene:

Det som pirret interessen var jo hvordan rusen var, men hvis jeg først skulle prøve det så leste jeg meg opp på forhånd på doseringer, bivirkninger og diverse.
(Ivar 19 år)

Brukernes informasjonsinnhenting begrenset seg ikke til forhold rundt rusvirkningen. Ivar var også opptatt av hvilke potensielle bivirkninger han kunne oppleve og hva han kunne gjøre for å minimere dem. Dette gikk også igjen i diskusjonen vi kunne observere på forumet. Medlemmene diskuterte fordeler og ulemper knyttet til konkrete stoffer, inntaksmåter og bruksmønster. De vurderte og diskuterte hvordan dette virket inn på risikoen knyttet til bruken av dem. Det kunne virke som om målet med forumet var å legge til rette for informerte og veloverveide avgjørelser basert på en risikodefinitjon de i fellesskap diskuterte seg frem til. Informantene fortalte også at dette kunne ses på som et tiltak for skadereduksjon.

Ettersom de syntetiske cannabinoidene er såpass potente, var det mange som hadde overdosert. Dette gjenspeiler seg også på internett. Flere av «trip-rapportene» vi observerte inneholdt beskrivelser av rusopplevelser som hadde gått galt, og der brukerne endte opp med såkalte «bad-trips».¹² De vi intervjuet hevdet imidlertid at de kunne redusere eller i beste fall unngå slike opplevelser ved å lese om syntetiske cannabinoider på nettforumet. Simen var 17 år da vi intervjuet ham. For han var det viktig å ha oversikt over hva han kunne oppleve i rusen, og hvilke negative effekter bruken av de nye stoffene kunne ha:

Jeg er jo ute etter hvor lang rusen er, hvilke bieffekter det kan ha og hvordan det kan påvirke deg i det lange løp. Men ikke minst i forhold til hvordan rusen er, hvordan den tar seg opp, sånn at du ikke blir skremt. Ikke sant, man må håndtere det og vite hvordan man forhindrer eventuelle bad-tripper (...) Jeg leste meg opp og følte meg trygg angående det jeg hadde tenkt å begi meg ut på. Jeg fikk infoen jeg trengte, og jeg kunne forholde meg ansvarlig til det, vil jeg påstå. (Simen 17 år)

Simen snakket om en form for kontroll over eget forbruk og over selve russituasjonen. Han fortalte at informasjonen på internett ga ham en følelse av trygghet og oversikt over eksperimenteringen med nye stoffer. Den nettbaserte informasjonen Simen leste hadde på denne måten en innvirkning i måten han forholdt seg til egen bruk av rusmidler, ved at han presenterte seg som en person med stor grad av selvkontroll og kunnskap om rusmidlene han brukte.

På tross av de store mengdene med brukerveiledning, var det likevel flere av informantene som hadde opplevd å overdosere på syntetiske cannabinoider, og vi fikk høre mange historier som beskrev ubehagelige og skremmende opplevelser. Dette observerte vi også ofte på nettforumet, og vi kunne se mange som advarte mot å bruke syntetiske cannabinoider. Men selv om tonen på forumet kunne være negativ, fortalte informantene at de opplevde de negative beskrivelsene som en trygghet, fordi det ga dem et bilde av hva de kunne forvente og hvordan man kunne forholde seg til det hvis det skulle skje. Dette var et viktig poeng da vi snakket med Thomas. En av de første gangene han hadde forsøkt syntetiske cannabinoider, hadde han overdosert. Dette hadde ført til en skremmende og ubehagelig opplevelse, men informasjonen han hadde lest på forumet bidro likevel

¹² Begrepet referer til en overdosering.

til at han tonet ned denne negative opplevelsen. Slik han fortalte, bidro dette til at han klarte å forholde seg rolig underveis i situasjonen, og det ga ham en følelse av trygghet:

Jeg begynte å kjenne effekt etter bare fem minutter, og plutselig kjente jeg at hjertet mitt dunket som bare det. Eller, først kjentes det ut som om hjertet mitt stoppet helt, og så kjente jeg det dunket fortere og fortere. Som dunk-dunk-dunkdunkdunkdunk-drrrrrrrrr. Nei, det var ganske så jævlig, for å si det sånn. Kjentes ut som om hjertet skulle eksplodere. Men jeg hadde lest på forumet at det er mange som har fått sånne hjertebank, og at det som oftest gikk bra. Så derfor var jeg ikke så bekymret. Jeg prøvde bare å overse det og nyte resten av rusen. (Thomas, 16 år)

I likhet med Becker's (1953) klassiske teori, ser man hvordan informantene aktivt tok i bruk det de hadde lært. Underveis i intervjuene henviste de ofte til nettforumet når de snakket om egen bruk av syntetiske cannabinoider. Det var derfor vanskelig å se historiene deres uavhengig av det som ble diskutert på forumet. De presenterte informasjon de hadde lest da de snakket om egen risiko, og de støttet seg på sentrale aktører fra forumet i sin konseptualisering av egen rusmiddelbruk. Med Becker's (1953) begreper kan man si at informantene lærte å bruke syntetiske cannabinoider gjennom de kommunikative prosessene på nettforumet. Dette ga dem en forventning av hva de kunne oppleve, og motivasjonen eller disposisjonen for å engasjere seg i aktiviteten var bygget opp rundt læringsprosessen som fant sted i det virtuelle fellesskapet.

Ser vi tilbake på historien til Simen var den typisk, og gir også et godt bilde av hvordan denne læringsprosessen fant sted. Han fortalte at nettforumet fungerte som en plattform der brukerne enkelt og anonymt kunne dele erfaringer og råd knyttet til deres bruk av rusmidler, og i intervjuene ble denne deltagelsen presentert som viktige momenter i det de oppfattet som en ansvarlig, risikobevist og informert rusmiddelbruk. Dette gir et bilde av hvordan internett-teknologi kan bidra til å endre hvordan aktører skaffer seg, og bruker rusmiddelinformasjon. Det har lagt til rette for dannelsen av virtuelle brukermiljø der man blir introdusert for nye (potensielt farlige) stoffer, får informasjon om kjøp og salg, samtidig som en blir kjent med skader og konsekvenser knyttet til bruk (Tackett-Gibson, 2007). I intervjuene ble nettforumet presentert som et skadereducerende tiltak, og parallelt i disse historiene kunne vi også merke en misnøye og mistro til helsemyndighetenes

opplysningsprosjekter knyttet til rusmidler. Frode beskrev tydelig hva han mente om den rusrelaterte informasjonen som kom fra personer uten førstehåndserfaring:

Du kan godt sitte og lete etter alle disse statistikkene, tall og sann som det. Men jeg føler at det ikke er «legit» nok til at jeg kan stole på det. Jeg leita egentlig etter konkret brukerinformasjon. Om hvordan du skal bruke dette her best mulig, hva du ikke skal gjøre, og sånne ting. (Frode 18 år)

Frode snakket om hva slags informasjon han vurderte som troverdig, og han la særlig vekt på informasjon som kom fra andre brukere. Petter fortalte også om hvordan dette fungerte:

Ja, ikke sant, vi spiser det, drikker det, eller røyker det. Og så ser vi hva som skjer og rapporterer det til andre og andre lærer av det igjen. Akkurat samme dritten vi gjorde med LSD og flein, altså det er ikke store forskjellen. Eneste forskjellen ligger i at LSD har vært her mye lenger. (Petter 18 år)

Petter sin uttalelse er interessant, og viser til noe av kjernen ved deltagelsen i nettforumet. Han fortalte at det felles opplysnings- og samarbeidet var det som gjorde nettforumet populært. Denne felles interessen fungerte samlende for deltagerne ved at de selv var med på å skape innholdet og utvikle diskusjonene som foregikk. Slik Frode så det, stod dette i sterk kontrast til det allmenne opplysningsarbeidet fra de offentlige helsemyndighetene, som ble beskrevet som ubegrunnet skremselspropaganda. De etablerte derfor en motsats, basert på opplevde hendelser og egne erfaringer, som stod i kontrast til allmenne og offentlige definisjoner av risiko.

Den teoretiske forståelsen av risikobegrepet bygger som regel på en definisjon om at risiko er noe formbart – at det ikke er statisk – men må forstås som et fenomen som er i stadig utvikling gjennom sosiale og kulturelle prosesser (Douglas 1966, 1985, 1992; Beck 1992, 1994, 1995, 1996; Giddens 1990, 1991, 1994, 1998). Det sentrale poenget i denne forståelsen er at det alltid foregår en definisjonskamp om hva risiko er og hva det innebærer (Beck, 1992). Dette kunne vi også se i uttalelsene til Frode og Petter. De vurderte informasjonen på nettforumet som mer verdifull enn den fra offisielle kilder, og for dem var det informasjonen fra andre brukere som hadde mest verdi. På forumet kunne vi observere diskusjoner som omhandlet et forsvarlig forbruk av syntetiske cannabinoider, og historiene vi fikk høre i

intervjuene underbygget dette. Informantene fortalte at de kunne unngå uønsket risiko ved å lese informasjon om stoffene på nettforumet.

Hunt m.fl. (2007) hevder at det er to dominerende definisjoner når det gjelder rusmiddelbruk og risiko. Det ene perspektivet – den offisielle definisjonen eksemplifisert gjennom politikere, representanter fra helsevesenet og media – karakteriserer bruk av rusmidler som en negativ risiko, og noe som må kontrolleres og begrenses. Den andre er utledet fra brukerne selv, og legger vekt på meningen knyttet til eget bruk og i hvilke sosiale og kulturelle sammenhenger bruken skjer. En kan her se en frustrasjon ovenfor den offentlige definisjonen dominert av autoritetspersoner, med få eller ingen levde erfaringer hverken når det gjelder bruken av rusmidler eller de sosiale og kulturelle fellesskapene hvor bruken skjer. Forskjellen reflekterer en tydelig avstand mellom «ekspertenes» og brukernes vurderinger av risiko (Hunt m.fl., 2007). Den sistnevnte tar gjerne form gjennom historier og narrative strategier, og kan ikke ses isolert fra de sosiale og kulturelle sammenhenger der risikoen forstås og forhandles. Historiene til Frode og Petter gir et bilde av hvordan diskusjonene på nettforumet og brukernes definisjoner hadde forrang foran «ekspertenes» vurderinger. Slik de så det var det mulig å opprettholde et forsvarlig forbruk av syntetiske cannabinoider så lenge man leste tilstrekkelig med informasjon fra andre brukere.

Det virtuelle rommet hvor informantene kunne diskutere bruk av syntetiske cannabinoider så ut til å farge deres forståelse av egen risiko. Forståelser av risiko er som nevnt åpen for forskjellige og ofte konkurrerende definisjoner. Makt, autoritet og kredibilitet henger tett sammen med forståelsesgrunnlaget. En kan imidlertid se hvordan utviklingen av moderne teknologi og spesielt internett, har bidratt til å utfordre denne maktbalansen (Tackett-Gibson, 2007, 2008). Dannelsen av virtuelle sosiale grupperinger bestående av aktører som tidligere har stått uten definisjonsmakt, gjør at de nå befinner seg i en posisjon til å kunne ta aktivt del i denne konkurransen. Forummedlemmene som hadde mest kapital innenfor det virtuelle sosiale rommet, satt med definisjonsmakt og kunne etablere oppfatninger om hva som var forsvarlig eller ikke. De behersket den kapital som var betydningsfull innenfor det virtuelle rommet de befant seg i (Bourdieu, 1987). Skrivestil, antall innlegg og kvalitetspoeng gjenspeilet dette. På denne måten fungerte de som eksperter i en diskusjon som omhandlet minimering av risiko, og det var det virtuelle sosiale rommet som muliggjorde denne praksisen. Medlemmene diskuterte og definerte forståelser av risiko, men makten var ulikt fordelt og hadde innvirkning på gjennomslagskraften til den enkelte.

Fortellingene vi fikk presentert i intervjuene, viser hvordan brukerne støttet seg på informasjonen de kunne lese på forumet, og de snakket om denne kunnskapen som en metode for å redusere risikoen og maksimere de positive opplevelsene ved egen bruk av syntetiske cannabinoider. Gjennom dette forsøkte de å skape strategier der de håndterte og mestret konsekvensene av rusmiddelbruken, samtidig som de skapte en felles plattform der de forhandlet frem en alternativ forståelse av risikobegrepet. Fellesskapet på nettforumet var derfor mer enn en referanse – det var også en prosess – der medlemmene definerte innholdet, dets grenser og stadig reforhandlet forhold som var viktige for dem (Fernback, 1999). Dette stemmer overens med tradisjonell risikoteori, hvor det hevdes at slike definisjoner skapes gjennom sosiale og kulturelle prosesser. Forskjellen i dette tilfellet ligger riktignok i at kunnskapen ble mediert gjennom en sosial prosess som var produkt av en virtuell interaksjon (Tackett-Gibson, 2007). Dette har betydning for fellesskapet på forumet fordi organiseringen og selve agendaen åpner for at det kan dannes (sub)kulturelle grupper med felles erfaringer, normer, ritualer og praksiser blant medlemmene. Vi kunne se hvordan deltagelsen i nettforumet hadde betydning for informantenes bruk av syntetiske cannabinoider, både for deres oppfattelse og vurdering av stoffet, og for deres vurdering av egen risiko.

6.2 En virtuell ruskultur

Det som for informantene hadde begynt med en søken etter konkret informasjon, utviklet seg etter hvert til noe mer. Internett fremstod i starten som en kilde til brukerorientert informasjon knyttet til rusmidler, og de beskrev hvordan de lette etter rent instrumentelle fakta om hvordan de skulle bruke syntetiske cannabinoider, og de fant det i overflod. Det var endeløse tråder med konkret informasjon om hvordan man skulle bruke stoffene, hva man kunne forvente under rusen, og hva man ikke burde gjøre. Dette passet inn i deres forståelse om hvordan de kunne minimere egen risiko. Informasjon fra andre brukere var i deres øyne den viktigste kilden.

Informantene fortalte at de observerte og lærte – og de leste store mengder med informasjon fra en rekke forskjellige kilder. Denne informasjonsinnhenting var viktig fordi det ga en forventning av hva de kunne oppleve, og hva de burde gjøre for å bruke stoffet på riktig måte. Informasjonen de støttet seg på, ga dem en forståelsesramme for å tolke rusopplevelsen de søkte, samtidig som det var en viktig kilde for helt enkle og praktiske ting knyttet til inntaket av syntetiske cannabinoider.

Etter hvert endret denne instrumentelle relasjonen seg. Fra å søke enveis informasjon, uten selv å delta i fellesskapet, fortalte informantene at de etter hvert fant seg i en posisjon hvor de bidro på forumet. De hadde opparbeidet seg erfaring og delte av denne, som en slags byttehandel mot informasjonen de selv hadde funnet. En del av denne informasjonen dreide seg om kunnskap knyttet til den sosiale organiseringen på forumet, om hvordan språket fungerte, og om de ulike normene og verdiene som fantes. Samtidig lærte de om rollefordelingen på nettforumet, om hvem som var eksperter og hvem de andre brukerne var. De kom lenger og lenger inn fellesskapet, og fortalte om en verdi ved denne deltakelsen som strakk seg utover egen bruk av rusmidler. Den rusmiddelrelaterte kommunikasjonen på nettforumet kan derfor ses på som noe mer enn bare en utveksling av informasjon, men også som en form for kulturell transaksjon (Kozinets, 2010). Forumet fremstod som en sammenheng av symbolske konstruksjoner, normative koder og verdier, som ga mening og en mulighet til å konstruere ulike roller blant medlemmene (Cohen, 1985). For å følge argumentasjonen til Kozinets:

As personal details and stories are shared, cultural cohesion ripens and empathy blooms. A group structure of power and status relationships is learned. What began primarily as a search for information transforms into a source of community and understanding (Kozinets, s. 27, 2010).

For informantene ble deltagelsen på nettforumet en mulighet til fritt å diskutere forhold som i andre sammenhenger kunne bli ansett som stigmatiserende. Muligheten til å finne et slikt meningsfellesskap hadde også vært vanskelig for mange, men det var like fullt viktig. De geografiske forholdene måtte ligge til rette for at de fysisk kunne møte andre med liknende behov eller interesser, noe som ikke alltid var tilfellet. Mange av informantene bodde på mindre tettsteder, og hadde få eller ingen venner som hadde erfaring med bruk av syntetiske cannabinoider. Det var også flere som ga uttrykk for at de ikke ønsket å identifiseres gjennom stilmessige og subkulturelle uttrykk, fordi det ofte ble sett på som avvikende på stedene de bodde. Det sosiale livet på internett gjorde det derfor mulig for informantene å overkomme disse barrierene, fordi det eliminerte den geografiske avstanden, samtidig som det var et rom hvor de kunne være anonyme, slik at foreldrekontrollen eller den sosiale kontrollen fra andre relasjoner ikke var tilstede.

Underveis i intervjuene snakket informantene om deltagelsen på nettforumet som et virtuelt fellesskap med andre brukere. De fortalte også om sosiale relasjoner utenfor

forumet, men i forhold til et nettverk av brukere av syntetiske cannabinoider var denne plattformen i særposisjon. Her fant de andre som hadde erfaring med stoffet, og de kunne selv delta i diskusjonen etter hvert som de tilegnet seg kompetanse. Muligheten til å skape rom som inneholdt informasjon om deres interessefelt, gjorde at de møtte likesinnede med sammenfallende interesser, og de snakket om forumet som et verdifullt meningsfellesskap. Dette kunne føre til anerkjennelse av egen identitet, og dannelsen av en subjektiv følelse av tilhørighet til gruppa (Kozinets, 2010). Vi kunne samtidig observere maktrelasjoner og sosiale normer i nettfellesskapet, og informantene fortalte om ulike sosiale roller som utspilte seg. Dette hadde som regel bakgrunn i kompetansen til medlemmene, ut i fra hva de kunne bidra med i diskusjonene, hvor lenge de hadde vært medlemmer, hvor mange innlegg de hadde, og ikke minst hvor mye kvalitetspoeng de hadde fått tildelt. De med mest subkulturell kapital (Thornton, 1995) fremstod med makt til å styre diskusjonene og håndheve den kulturelle egenarten i forumet.

Innenfor subkulturelle studier legges det ofte vekt på hvordan symbolske aspekter brukes for å signalisere autenticitet og tilhørighet til grupper, og ikke minst for å vise avstand fra andre (Hebdige, 1979). Dette kan uttrykkes gjennom spesifikke klesstiler, språkbruk eller oppførsel, men på internett er det imidlertid vanskelig, om ikke umulig, å identifisere subkulturelle koder på denne måten – den eneste muligheten er gjennom tekst (Williams & Copes, 2005). Mulighetene for å signalisere autenticitet er derfor begrenset, men likevel til stede. På nettforumet vi observerte, var det særlig brukererfaringen, kunnskapsmengden, antall innlegg og kvalitetspoeng som fungerte som en form for subkulturell kapital (Thornton, 1995). Måten brukerne ordla seg på, fungerte også differensierende. Slik Henriksen & Sande (1995) skriver, er språket en viktig del av en rusmiddelkultur. De følger tankene til blant annet Becker (1953), og trekker på teoretiske aspekter fra symbolsk interaksjonisme (Blumer, 1969) når de hevder at nye medlemmer innlemmes i en kultur ved at de blant annet tilegner seg ord og uttrykk i språket. En del av dette er hva Frønes (2001) kaller nøkkelfortellinger, og kan forstås som beskrivelser av forløp som utsier noe essensielt om den kultur man er en del av, og som påvirker aktørenes fortolkninger og handlinger. Det tydeligste uttrykket for en slik kulturell avleiring i våre data, er hvordan informantene aktivt støttet seg på diskusjonene som foregikk på forumet i sin konseptualisering av egen rusmiddelbruk. De presenterte historier som handlet om kontroll og risikohåndtering, basert på informasjon de hadde lest, og som de selv hadde vært med på å utvikle. Dette hadde betydning for hvordan de vurderte egen risiko i forhold til bruk av syntetiske cannabinoider.

Vi kan med dette se hvordan nye former for kommunikasjon og relasjonsbygging har innvirkning på hvordan en rusmiddelrelatert brukergruppe danner egne kulturelle grenser, normer og verdier, og hvilken betydning diskusjonene på nettforumet kan ha for brukerne. En økende digitalisering og globalisering har gjort dette mulig, og gjør at vi må tolke og analysere sosiale eller (sub)kulturelle uttrykk med andre metoder enn tidligere. Det er tydelig at internett vil fortsette å fungere som en sentral plattform for markedsføring og salg av rusmidler, og samtidig være et yndet sted for dannelsen av rusrelaterte grupperinger.

6.3 Oppsummering

Det virtuelle sosiale rommet der brukerne møttes, diskuterte og utvekslet informasjon, hadde stor betydning for hvordan de vurderte egen bruk av syntetiske cannabinoider. Slik vi hevder, utviklet informantenes deltagelse på forumet seg til noe mer enn bare en enveis kilde til brukerrelevant informasjon. Etter hvert som de kom lenger inn i det virtuelle fellesskapet, ble de selv aktive bidragsytere, og bidro på denne måten til å definere innholdet og fortolkningsrammene på forumet. I likhet med andre sosiale strukturer, utviklet det seg ulike roller og normer innenfor det virtuelle rommet, noe som hadde betydning for relasjonene og hvordan kommunikasjonen foregikk. Det farget interaksjonen med meningsbærende elementer, og det er mulig å tolke kommunikasjonen som noe mer enn bare en utveksling av informasjon, men også som en form for kulturell transaksjon.

Et sentralt element i kommunikasjonen som foregikk på nettforumet, var hvordan deltagerne skapte fortolkningsrammer og utviklet risikodefinsjoner knyttet til egen bruk av rusmidler. De diskuterte fordeler og ulemper ved konkrete stoffer, ulike inntaksmåter og bruksmønstre, og vurderte og diskuterte hvordan dette virket inn på risikoen knyttet til bruken av stoffene. Det kan tolkes som at de ønsket å legge til rette for informerte og veloverveide avgjørelser som bygget på en risikodefinsjon de diskuterte seg frem til i fellesskap. Medlemmene definerte nettforumets innhold, dets grenser, og de reforhandlet stadig forhold som var viktige for dem. Denne brukergenererte informasjonsbanken ble flittig referert til i intervjuene, og fortellingene vi fikk presentert viser hvordan informantene støttet seg til diskusjonene på forumet. Det var derfor vanskelig å se informantenes historier isolert fra deres deltagelse i det nettbaserte fellesskapet med andre brukere av syntetiske cannabinoider, og det viser hvordan nettforumet kan bidra til å skape et sosialt og kulturelt fellesskap rundt bruk av rusmidler.

7 Avslutning

I denne rapporten har vi undersøkt fremveksten av syntetiske cannabinoider på det norske narkotikamarkedet, med utgangspunkt i ulike typer av data. For det første har vi informasjon om bruk av syntetiske cannabinoider fra en nasjonal undersøkelse om bruk av rusmidler, vi har nasjonale beslagstall fra Kripos, og vi har gjennomgått den internasjonale forskningslitteraturen på feltet. I tillegg har vi kvalitative data basert på intervjuer med brukere og observasjon på et sentralt norsk internettforum. Disse dataene danner grunnlag for analysene vi har presentert, og resultatene kan tyde på at det er flere forhold som gjør syntetiske cannabinoider til et attraktivt stoff, sammenlignet med mer kjente rusmidler på det norske narkotikamarkedet.

Det nye markedet for syntetiske cannabinoider og den tilhørende brukerkulturen har ulike kjennetegn som bidrar til at det skiller seg fra tradisjonelle forståelsesrammer knyttet til andre illegale rusmidler. Dette er kunnskap som ikke bare er viktig for rusmiddelforskningen, men også for politiske instanser og helsepersonell. Tilveksten av nye psykoaktive stoffer på det norske narkotikamarkedet stiller nye utfordringer for det preventive arbeidet, og kunnskap om bruk, motiver for bruk, utbredelse og marked, er viktig for å møte denne utviklingen på en best mulig måte. I dette kapitlet vil vi gi en kort oppsummering av sentrale funn, og diskutere dem med utgangspunkt i hvilken betydning de kan ha i tida framover.

7.1 Er syntetiske cannabinoider «det nye store»?

For Norges vedkommende har vi bare noen få indikasjoner på omsetning og bruk av syntetiske cannabinoider. I rapporten har vi benyttet ulike datakilder for å gi et bilde av hvilket bruksomfang det har. Tall fra Kripos viser at det i 2011 ble registrert 186 saker med til sammen 10,4 kg pulver av syntetiske cannabinoider. I 2012 ble det registrert 262 saker og beslaglagt 5,9 kg (Kripos, 2013). Mengdene kan virke relativt beskjedne, men det samlede beslaget i 2012 kan trolig ha tilsvart mer enn 750 kilo organisk cannabis. Bruker man beslagsdataene som indikator for geografisk utbredelse av stoffet, ser det ikke ut til at bruken er konsentrert om Oslo

og det sentrale Østlandet. Siden stoffene er så nye, indikerer dette at den har startet omtrent samtidig i ulike deler av landet. Dette skiller seg fra de fleste andre illegale stoffer, der bruken synes å ha startet i Oslo og så spredd seg ut over landet (Vedøy og Skretting, 2009).

En ny type datakilde som kan gi indikasjoner på bruken av ulike stoffer, er analyser av avløpsvann (Thomas m.fl., 2012). I en nylig publisert studie ble avløpsvannet i tre norske byer analysert (Oslo, Bergen og Hamar), og man undersøkte blant annet om det var mulig å finne spor av ulike typer syntetiske cannabinoider (JWH-073 samt to varianter av JWH-018) (Reid m.fl., 2013). Analysene av avløpsvannet viste at det var blitt brukt JWH-018 i alle de tre byene, mens spor etter bruk av JWH-073 ikke ble påvist verken i Oslo, Bergen eller Hamar. I Hamar fant man imidlertid også spor av JWH-122, men da i svært små doser.

I tillegg har Folkehelseinstituttet tatt blodprøver av et utvalg bilførere som var mistenkte for ruspåvirket kjøring i perioden 2011–2012, og analysert for 18 typer av syntetiske cannabinoider (Tuv, upublisert manus). Folkehelseinstituttet fant at av totalt 726 prøver, testet 2,2 % positivt for en eller flere syntetiske cannabinoider.

SIRUS' egen undersøkelse blant et representativt utvalg av befolkningen om tobakk og ulike typer av rusmidler, inneholdt i 2012 for første gang spørsmål om syntetiske cannabinoider. Resultatene viser at stoffene har en viss utbredelse, men tallene er foreløpig små. Av 706 personer i alderen 16–30 år som besvarte undersøkelsen, oppga 9 % (67 personer) at de hadde brukt ett eller flere cannabisprodukter siste 12 måneder. Blant cannabisbrukerne var det 3 % (2 personer) som oppga at de hadde brukt syntetiske cannabinoider i løpet av året som var gått. Siden dette er små tall, skal en være svært forsiktig i tolkningen. Undersøkelsen bekrefter først og fremst at det er en viss bruk av syntetiske cannabinoider også her i landet, men dataene tyder på at det foreløpig er få med slik erfaring i Norge. Av alle de 706 spurte var det 0,3 % som hadde brukt syntetiske cannabinoider siste 12 måneder. Dette er et relativt ungt utvalg (16–30 år), og hadde man inkludert alle aldersgrupper i befolkningen, ville andelen av disse med slik erfaring vært enda lavere.

Internasjonalt er det få studier som kan si noe om forekomsten av syntetiske cannabinoider i befolkningen. En tysk studie blant 18–64-åringene fant at 0,8 % hadde brukt Spice i løpet av de siste 12 månedene (Pabst m.fl., 2010). I en annen tysk studie (Frankfurt am Main) blant skoleelever (15–18 år) oppga 9 % å ha brukt

«Spice og lignende produkter» noen gang i livet, og 2 % oppga slik bruk siste 30 dager (Werse m.fl., 2011). I England og Wales oppga 0,2 % av 16–59-åringene å ha brukt syntetiske cannabinoider noen gang (Smith m.fl., 2012). Den tilsvarende andelen blant de yngste (15–24 år) var 0,4 %. En undersøkelse blant 14–18-åringene i Spania i 2010 rapporterte at 1,1 % i denne unge aldersgruppen hadde brukt Spice-produkter noen gang, mens 0,8 % hadde brukt stoffene i løpet av siste år (EMCDDA, 2012). I en undersøkelse i USA fra 2012 ble over 45.000 skoleelever spurt om siste års erfaring med Spice-produkter. Blant 17–18-åringene var det 11,3 % som oppga slik bruk, blant 15–16-åringene var andelen 8,8 %, og blant 13–14-åringene 4,4 % (Johnston m.fl., 2012).

De kvantitative kildene viser at syntetiske cannabinoider har en viss utbredelse også her i landet, men tallene er foreløpig små. Dessuten har man i spørreundersøkelser en begrenset mulighet til å innhente mer detaljert kunnskap om hvem brukerne er, høre hva deres erfaringer er, og utsette hva som motiverer til rusmiddelbruken. For å gripe slike problemstillinger har vi benyttet oss av kvalitative intervju- og observasjonsdata.

I intervjuene vi gjorde med brukere av syntetiske cannabinoider, kom det til syne flere forhold som gjorde disse stoffene til et attraktivt tilskudd i deres repertoar av rusmidler. Flere av motivene informantene fortalte om, var unike for disse stoffene, sett i forhold til andre rusmidler de hadde erfaring med. De la særlig vekt på den lave prisen, den enkle tilgjengeligheten, den sterke rusvirkningen, den juridiske gråsonen, og at stoffene ikke kunne spores i tradisjonelle urinprøver.

Den lave prisen framsto som det største motivasjonsgrunnlaget for dem vi intervjuet. Utsalgsprisen på syntetiske cannabinoider er mange ganger lavere enn for andre rusmidler. Dette skyldes den korte veien fra produsent til forbruker, noe som gjør at det ikke er fordyrende mellomledd, og at prisen dermed holdes lavere enn ved tradisjonelle stoffer. Informantene var i tillegg unge personer med begrenset privatøkonomi. Det økonomiske argumentet fremstod derfor som spesielt viktig. I intervjuene sammenlignet de ofte prisen med andre rusmidler – særlig i forhold til organisk cannabis, og det var flere som fortalte at de brukte det som et substitutt for organiske cannabisprodukter fordi prisforskjellen var såpass stor.

I tillegg var den enkle tilgjengeligheten av syntetiske cannabinoider et viktig moment i historiene til dem vi intervjuet. Dette gjaldt særlig for de yngste personene med lite kontaktnettverk, og for de som bodde i usentrale områder der tilgangen på andre illegale rusmidler kunne være vanskelig. De fortalte at den

stabile, anonyme og enkle tilgjengeligheten via internett tjente som en gunstig mulighet for å skaffe seg rusmidler, uten å etablere kontakt med nettverk der kjøp og salg vanligvis foregår. Den sterke ruseffekten ved produktene var også et argument i historiene deres. Doseringen var lav, noe som gjorde at selv små forsendinger kunne holde lenge. Sammen med den lave prisen, fortalte de at dette bidro til å gjøre syntetiske cannabinoider til et gunstig og økonomisk rusmiddel.

Det juridiske aspektet ved syntetiske cannabinoider ble også trukket frem, men det var likevel ikke mange som vektla dette aspektet i særlig grad. I hovedsak var det de yngste og mest uerfarne brukerne som hadde dette som en viktig begrunnelse. De virket bekymret over de juridiske konsekvensene ved bruk av tradisjonelle stoffer, og søkte andre alternativ som ikke var like risikable. Men for de med bredere rusmiddelrelatert erfaring, fremstod det juridiske aspektet mer som en bonus, heller enn en grunn for å bruke disse stoffene. Syntetiske cannabinoider var i deres tilfelle noe som inngikk i et større repertoar av andre rusmidler, og det juridiske aspektet ble ikke tillagt mye verdi.

Et siste argument vi fikk presentert, var muligheten syntetiske cannabinoider ga for å omgå tradisjonelle urinprøver. Dette ga personer som måtte avlegge regelmessige urinprøver muligheten til å fortsette bruken av rusmidler, uten at det ble oppdaget. På denne måten kunne syntetiske cannabinoider fungere som substitutt for andre rusmidler.

Dette er alle forhold som kan bidra til å gjøre syntetiske cannabinoider til et attraktivt stoff, men vi kan samtidig se at det er flere momenter som taler for det motsatte. For det første gjelder det rusvirkningen som syntetiske cannabinoider gir. Den ekstremt lave doseringen og den høypotente virkningen gjør det urovekkende enkelt å overdosere – dette er også noe brukerne er klar over, og er noe som i utstrakt grad kommuniseres på internett. Vi synes å se en gryende skepsis til nye psykoaktive stoffer generelt og syntetiske cannabinoider spesielt. På nettforumet vi tok utgangspunkt i, og på flere internasjonale nettforum, er det en høy andel brukerinnlegg som beskriver de negative konsekvensene av overdosering med syntetiske cannabinoider. Alle vi intervjuet hadde også opplevd dette. Den tynne linjen mellom dosering og overdosering gjorde at mange var skeptiske, og på nettforumene er det flere som advarer mot bruk av syntetiske cannabinoider. Dette kan ses som viktige grunner for at bruken av syntetiske cannabinoider ikke vil øke. Dette vil det være brukerne som avgjør, og hvis stoffet produserer en ustabil og lite

ønskelig rus, taler dette mot at syntetiske cannabinoider vil overta markedsandeler fra organisk cannabis.

Det er i tillegg andre forhold som gjør det lite trolig at syntetiske cannabinoider vil overta for organisk cannabis. Dette kan i stor grad forklares gjennom kulturelle preferanser og de symbolske aspektene cannabiskulturen er innhyllet i. Slik det blant annet framkommer hos Sandberg og Pedersen (2010), er cannabiskulturen tett forbundet med det organiske og naturlige. Cannabisplanten er et sterkt ladet motiv innenfor denne kulturen, og har en viktig symbolsk rolle. Planten er grønn, den ligner en urt, vokser i naturen og ser ufarlig ut. Den står i direkte motsetning til det kjemiske, og slik forfatterne viser, tar mange hasjrøykere avstand fra bruk av kjemikalier. Av den grunn kan det være lite trolig at personer som identifiserer seg med cannabiskulturen vil vurdere syntetiske cannabinoider som et attraktivt alternativ til organisk cannabis.

Hvis man i tillegg tar utgangspunkt i forbruket av ulovlige rusmidler blant unge i Norge, taler også dette mot en økt vekst i forbruket av syntetiske cannabinoider. Tidligere undersøkelser har vist at bruken av cannabis blant ungdom har fulgt en nedadgående kurve fra slutten av 90-tallet (se Amundsen og Bretteville-Jensen, 2011). Dette kan være en indikasjon på at eksperimentering med bruk av cannabis er nedadgående, og man kan følgelig forvente at dette også vil kunne gjelde for bruk av syntetiske cannabinoider.

7.2 Konsekvenser av en nettbasert brukerkultur

En stor del av fremveksten av syntetiske cannabinoider er gjort mulig gjennom nye distribusjonskanaler, og gjennom mer eller mindre bevisst markedsføring på nettforum og andre relevante nettsteder. Vi har vist hvordan slike sosial rom på internett kan ha betydning for utviklingen av rusmiddelrelaterte brukerkulturer, og for brukernes risikovurdering og valg av risikostراتيجier. Slik vi har vist, dreide en sentral del av kommunikasjonen på nettforumet seg rundt deltageres utvikling av fortolkningsrammer og risikodefinsjoner knyttet til eget bruk av rusmidler. Her ble det diskutert fordeler og ulemper ved konkrete stoffer, de utvekslet informasjon om inntaksmåter og bruksmønstre, og vurderte og diskuterte hvordan dette virket inn på risikoen ved å bruke stoffene. Målet var på denne måten å legge til rette for informerte og veloverveide avgjørelser, som bygget på en risikodefinsjon de i fellesskap diskuterte seg frem til. Brukerne vi intervjuet refererte ofte til informasjonen på nettforumet når de snakket om egen rusmiddelkunnskap. Den var i stor grad utledet

av det de leste på nettet, og de støttet seg til diskusjonene på forumet i deres konseptualisering av eget rusmiddelbruk. Det var derfor vanskelig å se informantenes historier isolert fra den rådende diskursen på nettforumet, og informasjonsinnhenting ble presentert som et legitimerende og risikoreduserende moment i deres bruk av syntetiske cannabinoider.

Delingen av brukerrelevant informasjon kan på mange måter være positiv hvis man tar utgangspunkt i en skadereduksjonslogikk. Utveksling av informasjon og kunnskap har vært et sentralt kjennetegn innenfor fysiske rusmiddelkulturer i lang tid, og det er tydelig at internett har effektivisert spredningen av rusmiddelrelatert informasjon på måter som tidligere har vært utenkelig. Dette har både positive og negative konsekvenser. Bevissthet og kunnskap om et stoff kan i mange tilfeller fungere som skadereduksjon. Det kan bidra til å minske faren for overdosering og kan bidra til at brukerne har et mer bevisst forhold til stoffene de bruker. Med denne logikken kan man se på informasjonsdelingen på internett som skadereduksjon og en positiv utvikling.

Det er likevel viktig å understreke noen problematiske trekk ved denne utviklingen. Analysene vi har presentert, viser at brukerne skaper idéer og fortolkningsrammer om en forsvarlig bruk av nye stoffer på markedet. De vi intervjuet hevdet selv at de reduserte risikoen ved bruken av syntetiske cannabinoider gjennom å søke informasjon på nettforumet de var en del av. Dette var en informasjonsbank de også selv var med på å utvikle og forme, ved å dele av egne erfaringer og opplevelser med rusmiddelet. Dette ble presentert som den mest objektive og troverdige kilden til informasjon, men det eksisterte imidlertid ikke noen form for kvalitetssikring eller verifisering av informasjonen som ble delt. Innleggene bygde kun på den subjektive opplevelsen til enkeltindivider. For syntetiske cannabinoider og andre nye stoffer kan dette ha uheldige konsekvenser.

Litteraturen som omfatter de helsemessige konsekvensene ved bruk av syntetiske cannabinoider er begrenset. Av den grunn er det i mange tilfeller de subjektive beskrivelsene fra rusopplevelser som er den eneste tilgjengelige informasjonen om nye stoffer som kommer på markedet. Dette fører til en ensidig og lite troverdig vurdering av stoffenes risikoprofil, og det er derfor nødvendig å tilby en kvalitetssikret informasjon om disse stoffene. Imidlertid har dette vist seg vanskelig, ettersom tilbyderne av syntetiske cannabinoider har syntetisert nye stoffer i et tempo det har vært vanskelig å følge. Forskningen ligger derfor etter den høyfrekvente innovasjonen som preger markedet. Dette fører til at det befinner seg store mengder brukerrelatert

informasjon om stoffer vi har lite vitenskapelig kunnskap om, og som vi ikke vet mye om konsekvensene ved bruken av. Spredningen via internett gjør også at denne informasjonen spres raskere og uten geografiske barrierer. Dette gir et potensiale for en hurtig spredning av rusmiddelrelatert informasjon, som kan virke promoterende for potensielle brukere.

Innovasjonen som preger markedet for syntetiske cannabinoider, har også ført til nye juridiske utfordringer. Den begrensede kunnskapen om kjemien og virkningen knyttet til syntetiske cannabinoider gjorde at stoffene i utgangspunktet falt i en juridisk gråsoner – et sted mellom kommersielle produkter, legemidler og narkotiske stoffer. Mangelen på klare kategoriseringer førte dermed til fravær av inngripen mot de nye preparatene. Dette førte i sin tur til at de ble mer eller mindre fritt omsatt. Etter hvert har imidlertid den juridiske definisjonen av syntetiske cannabinoider blitt endret, og med virkning fra 14. februar 2013 ble flere av stoffene tatt inn i narkotikaforskriften ved at man nå fører opp hele grupper (generiske grupper) av syntetiske cannabinoider, fremfor enkeltstoffer.

Generisk oppføring av slike stoffer kom som resultat av de hurtige endringene i markedet, og innovasjonsiveren knyttet til utviklingen av nye psykoaktive stoffer. Etter hvert som land førte opp enkeltstoffer på sine respektive narkotikalister, så man raskt at nye og ukjente stoffer ble tilbudt på internettmarkedet. Dette tyder på at tilbyderne har god oversikt over den juridiske utviklingen i ulike land, og utvikler nye varianter for å unngå forbud. Oppføring av enkeltstoffer hadde derfor den utilsiktede konsekvens at tilbyderne syntetiserte nye varianter for å omgå endringer i lovverket. Endringen i måten rusmidler omsettes på, viser til et nytt og moderne fenomen, kjennetegnet av et globalt marked hvor nasjonal lovgivning ikke har det samme nedslagsfeltet som tidligere. Leverandørene er preget av en hurtig og sofistikert innovasjon, der nye produkter gjøres tilgjengelig for hvem som helst, bare et tastetrykk unna, og oppblomstringen av nye syntetiske stoffer viser på denne måten hvordan den globaliserte verdenen vi lever i utfordrer dagens modeller for narkotikakontroll. For å hankses med denne utviklingen forsøker en derfor å ligge i forkant av tilbyderne ved å forby hele grupper av nye psykoaktive stoffer.

Det er imidlertid for tidlig å vurdere hvorvidt en slik modell fungerer bedre i møtet med det ekspanderende markedet med syntetiske cannabinoider. Indikasjonene så langt viser at dette er et marked som det er vanskelig å kontrollere, samtidig som rusmiddelprodusentene finner nye stoffkombinasjoner som ennå ikke er underlagt

lovgivningen. Hvorvidt man vil se en videre økning og innovasjon i markedet for nye stoffer er ennå for tidlig å si, men ut fra tidligere erfaringer og den raske utviklingen av nye stoffer vi har sett i senere år, er det lite trolig at lovverket vil kunne holde tritt.

7.3 Avslutning

Det er viktig å følge den videre utviklingen i markedet for syntetiske cannabinoider. Selv om denne rapporten indikerer at utbredelsen så langt er relativt lav i Norge, er det samtidig forhold som tilsier at denne stoffgruppen kan få et bredere fotfeste. Ikke minst er utviklingen av et digitalt marked for narkotiske stoffer et aspekt som stiller nye utfordringer i det rusmiddelpreventive arbeidet. Dette gjelder ikke bare den fysiske spredningen, men også måten brukere utveksler informasjon og skaper virtuelle rom knyttet til deres rusmiddelbruk. Av den grunn er det nødvendig med en større bevissthet og nærhet til rusmiddelrelaterte aktiviteter som utspiller seg på internett. Internett spiller en stadig større rolle i unge menneskers liv, og økt kunnskap om betydningen av ny teknologi og nye kommunikasjonsformer for bruk av rusmidler vil bli viktige fokusområder i tiden som kommer.

Foreløpig kjenner vi ikke til hva dette vil innebære, men det er likevel viktig å følge den videre utviklingen og undersøke problemstillinger som springer ut av dette raskt voksende og innovative markedet. Narkotikamarkedet slik vi kjenner det, har i lang tid vært preget av de samme stabile mekanismene, men med fremveksten av et digitalt marked og en tilhørende brukerkultur, oppstår det nye og hittil ukjente utfordringer i det rusmiddelpreventive arbeidet.

Litteratur

Advisory Council on the Misuse of Drugs (ACMD) (2009). *Report on the major cannabinoid agonists*. London: ACMD.

Amundsen, E.J., Bretteville-Jensen, A.L. (2011) Bruk og misbruk av narkotika I Skretting, A., Storvoll, E.E. (red.) *Utviklingstrekk på rusmiddelfeltet. Grunnlagsmateriale til regjeringens stortingsmelding om rusmiddelpolitikken* (SIRUS-rapport nr. 3/2011). Oslo: Statens institutt for rusmiddelforskning.

Auwärter, V., m.fl. (2009). Spice and other herbal blends: harmless incense or cannabinoid designer drugs? *Journal of Mass Spectrometry*, 44(5), 832–837.

Banerji, T. (2009). *Rus i cyberspace. Om meningsfelleskap og rusmestring i diskusjonsforum på internett*. Masteroppgave i sosialt arbeid, Høgskolen i Bodø.

Baron, M., Elie, M. & Elie L. (2011) An analysis of legal highs – do they contain what it says on the tin? *Drug Testing and Analysis*, 3, 576–581.

Barrat, M.J. (2011). Discussing illicit drugs in public internet forums: Visibility, stigma and pseudonymity. I *C&T'11. Proceedings of the 5th International Conference on Communities and Technologies*, s. 159–168. New York: ACM.

Bergman, M.M (2008). *Advances in Mixed Methods Research*. London: Sage.

Beck, U. (1992). *Risk Society: Towards a New Modernity*. London: Sage.

Beck, U. (1994). The re-invention of politics: towards a theory of reflexive modernization. I Beck, U. Giddens, A. & Lash, S. (red.) *Reflexive Modernization: Politics, Tradition and Aesthetics in the Modern Social Order*. Cambridge: Polity Press.

Beck, U. (1995). *Ecological Politics in the Age of Risk*. Cambridge: Polity Press.

Beck, U. (1996). World risk society as cosmopolitan society: ecological questions in a framework of manufactured uncertainties. *Theory, Culture and Society*, 13(4), 1–32.

Becker, H.S. (1953). Becoming a Marihuana User. *The American Journal of Sociology*, 59(3), 235–242.

Blumer, H. (1969). *Symbolic Interactionism: Perspective and Method*. Berkley: University of California Press.

Bogenschutz, M.P. (2000). Drug Information Libraries on the Internet. *Journal of Psychoactive Drugs*, 32(3), 249–58

Bourdieu, P. (1987). What Makes a Social Class? On the Theoretical and Practical Existence of Groups. *Berkley Journal of Sociology*, 32, 1–17.

Brandt, S.D., Sumnall, H.R., Measham, F. & Cole, J. (2010). Analyses of second generation 'legal highs' in the UK: initial findings. *Drug Testing and Analysis*, 2, 377–82.

- Bretteville-Jensen, A.L., Tuv, S.S., Bilgri, O.R., Fjeld, B. Bachs, L. (2013). Synthetic Cannabinoids and Cathinones: Prevalence and Markets. *Forensic Science Review*, 25(1), 8–26.
- Castallanos, D., Singh, S., Thornton, G., Avila, M. & Moreno, A. (2011). Synthetic Cannabinoid Use: A Case Series of Adolescents. *Journal of Adolescent Health*, 49, 347–349.
- Cohen, A.P. (1985). *The symbolic construction of community*. Chichester: Ellis Horwood.
- Davey, Z., Schifano, F., Corazza, O. & Deluca, P. (2012). e-Psychonauts: Conducting research in online drug forum communities. *Journal of Mental Health*, 21(4), 386–394.
- Davies, S., Wood, D.M., Smith, G., Button, J., Ramsey, J., Archer, R., Holt, D.W. & Dargan, P.I. (2010). Purchasing ‘legal highs’ on the Internet—is there consistency in what you get? *Quarterly Journal of Medicine*, 103, 489–493.
- Denzin, N.K. & Lincoln, Y.S. (2000). The Discipline and Practice of Qualitative Research. I Denzin, N.K. & Lincoln, Y.S. (red.), *Handbook of Qualitative Research*. Thousand Oaks: Sage.
- Deluca P, et al. (2012). Identifying emerging trends in recreational drug use; outcomes from the Psychonaut Web Mapping Project, *Prog Neuro-Psychopharmacol Biol Psychiatry*, 39, 221–226.
- Douglas, M. (1966). *Purity and Danger*. Routledge: London.
- Douglas, M. (1985). *Risk: Acceptability According to the Social Sciences*. Routledge: London.
- Douglas, M. (1992). *Risk and Blame: Essays in Cultural Theory*. Routledge: London.
- Dresen, S., Ferreirós, N., Pütz, M., Westphal, F., Zimmermann, R. & Auwärter, V. (2010). Monitoring of herbal mixtures potentially containing synthetic cannabinoids as psychoactive compounds. *J. Mass Spectrom.* 45, 1095–1232.
- EMCDDA (2009). *Understanding the ‘Spice’ phenomenon*, Thematic papers, European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, Lisboa.
- EMCDDA (2011). <http://www.emcdda.europa.eu/publications/drug-profiles/synthetic-cannabinoids>
- EMCDDA (2012a). <http://www.emcdda.europa.eu/publications/annual-report/2012>
- EMCDDA-EUROPOL (2012). *EU drug market report: A strategic analysis*. Luxembourg: Publication office of the European Union.
- Every-Palmer, S. (2011). Synthetic cannabinoid JWH-018 and psychosis: An explorative study; *Drug Alcohol Depend*, 117(2–3), 152–7.
- Fernback, J. (1999). There Is a There There: Notes Toward a Definition of Cybercommunity. I S. Jones (Red.), *Doing Internet Research. Critical Issues and Methods for Examining the Net* (203–220). Thousand Oaks: Sage.

Forman, R.B., Marlowe, D.B. & McLellan, T. (2006). The Internet as a Source of Drugs of Abuse. *Current Psychiatry Reports*, 8, 377–382.

Frones, I. (2001). *Handling, kultur og mening*. Bergen: Fagbokforlaget.

Frones, I. (2002). *Digitale skiller*. Bergen: Fagbokforlaget.

Garton, L., Haythornthwaite, C. & Wellman, B. (1999). Studying On-Line Social Networks. I S. Jones (Red.), *Doing Internet Research. Critical Issues and Methods for Examining the Net* (75–106). Thousand Oaks: Sage.

Giddens, A. (1990). *The Consequences of Modernity*. Cambridge: Polity Press.

Giddens, A. (1991). *Modernity and Self-Identity*. Cambridge: Polity Press.

Giddens, A. (1994). Living in a post-traditional society? I Beck, U., Giddens, A. & Lash, S. *Reflexive Modernization: Politics, Tradition and Aesthetics in the Modern Social Order*. Cambridge: Polity Press.

Giddens, A. (1998). *Representations of Youth: The Study of Youth and Adolescence in Britain and America*. Cambridge: Polity Press.

Goffman, E. (1959). *The Presentation of Self in Everyday Life*. Garden City: Doubleday.

Goffman, E. (1981). *Forms of Talk*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

Griffiths, P., Sedefov, R., Gallegos, A. & Lopez, D. (2010). How globalization and market innovation challenge how we think about and respond to drug use: 'Spice' a case study. *Addiction*, 105, 951–953.

Gunderson, E.W., Haughey, H.M., Ait-Daoud, N., Joshi, A.S. & Hart, C.L. (2012). «Spice» and «K2» Herbal Highs: A Case Series and Systematic Review of the Clinical Effects and Biopsychosocial Implications of Synthetic Cannabinoids Use in Humans. *The American Journal on Addictions*, 21, 320–326.

Hebdige, D. (1979). *Subculture: the meaning of style*. London: Methuen.

Henriksen, Ø. & Sande, A. (1995). *Rus. Fellesskap og regulering*. Kommuneforlaget.

Hibell, B. m.fl. (2012). *The 2011 ESPAD Report. Substance Use Among Students in 36 European Countries*. Stockholm: CAN.

Hillebrand, J., Olszewski, D. & Sedefov, R. (2010). Legal Highs on the Internet. *Substance Use & Misuse*, 45, 330–340.

Hunt, G.P., Evans, K. & Kares, F. (2007). Drug Use and Meaning of Risk and Pleasure. *Journal of Youth Studies*, 10(1), 73–96.

Johnson, R.B., Onwuegbuzie, A.J. & Turner, L.A. (2007). Toward a Definition of Mixed Methods Research. *Journal of Mixed Methods Research*, 1(2), 112–133.

Johnston L., O'Malley, P., Bachman, J.G., Schulenberg, J.E. (2012). *2012 overview: Key findings on adolescent drug use. Monitoring the future*: Univ. of Michigan Hentet fra: <http://www.monitoringthefuture.org/pubs/monographs/mtf-overview2012.pdf>

Kozinets, R.V. (2010). *Netnography. Doing Ethnographic Research Online*. Thousand Oaks: Sage.

Kripos (2012). *Narkotika- og dopingstatistikk 2011*. Oslo: Kriminalpolitisenralen.

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal akademisk.

Lindigkeit, R., Boehme, A., Eiserloh, I., Luebbecke, M., Wiggerman, M., Ernst, L., and Beuerle, T. (2009). Spice: a never ending story? *Forensic Sci. Int.* 191, 58–63.

Miller, P.G. & Sönderlund, A.L. (2010). Using the internet to research hidden populations of illicit drug users: a review. *Addiction*, 105, 1557–1567.

Möldrup, C. & Morgall, J.M. (2001). Risk Society – reconsidered in a drug context. *Health, Risk & Society*, 3, nr. 1.

Pabst, A., Daniela, P., Ludwig, K., Stefanie, M. (2010). Substance Use and Substance Use disorders – Results of the 2009 Epidemiological Survey of Substance Abuse, *Sucht*, 56, 327-.

Peretti-Watel, P. & Moatti, J.P. (2006). Understanding risk behaviours: How the sociology of deviance may contribute? The case of drug-taking. *Social Science & Medicine* 63, 675–679.

Piggee, C. (2009). 'Investigating a not-so-natural high', *Analytical Chemistry* 81 (9), pp. 3205–3207.

Presser, L. (2010). Collecting and Analyzing the Stories of Offenders. *Journal of Criminal Justice Education*, 21:4.

Reid, M., Derry, L., Thomas, K. (2013). Analysis of new classes of recreational drugs in sewage: Synthetic cannabinoids and amphetamine-like substances. *Drug Testing and Analyses*. DOI 10.1002/dta.1461

Reuter P. & Kleiman A.R. (1986). Risks and prices: an economic analysis of drug enforcement. *Crime and Justice*, 7, s. 286–340.

Rheingold, H. (1993). *The Virtual Community. Homesteading on the Electronic Frontier*. Harper Perennial.

Riessman, C.K. (2001). Analysis of Personal Narratives. I J.F. Gubrium & J.A. Holstein (Red.), *Handbook of Interview Research. Context & Method* (695–710). Sage Publications.

Ruck, C.A.P., Bigwood, J., Staples, D., Ott, J. & Wasson, R.G. (1979). Entheogens. *Journal of Psychedelic Drugs*, vol. 11 (1–2).

Rørendal, M., Haugstvedt, H., Tveiten, O.S. (2013) Syntetiske cannabinoider – hva sier brukerne og hva vet vi så langt? Velferdsetaten, Sentrums og storbyavdelingen, Oslo Kommune.

Sandberg, S. & Pedersen, W. (2010). *Cannabiskultur*. Universitetsforlaget.

Schifano, F., Corazza, O., Deluca, P., Davey, Z., Di Furia, L., Farre, M., Flesland, L., Mannonen, M., Pagani, S., Peltoniemi, T., Pezzolesi, C., Scherbaum, N., Siemann, H., Skutle, A., Torrens, M. & Van Der Kreeft, P. (2009). Psychoactive drug or mystical incense? Overview of the online available information on Spice products. *International Journal of Culture and Mental Health*, vol. 2, no. 2, 137–144.

Schmidt, M.M., Sharma, A., Schifano, F. & Feinmann, C. (2011) «Legal highs» on the net; Evaluation of UK-based websites, products and product information. *Forensic Science International (online)* 206. 1, p. 92–97.

Shuy, R.W. (2001). In-Person versus Telephone Interviewing. I J.F. Gubrium & J.A. Holstein (Red.), *Handbook of Interview Research. Context & Method* (537–556). Sage Publications.

Silverman, D. (2005). *Doing Qualitative Research*. Sage Publications.

Smith, K., Flatley, J. (2011). *Drug Misuse Declared: Findings from the 2010/11 British Crime Survey*: Home Office; 2011 [lastet ned 13.03.2012]. Tilgjengelig fra: <http://www.homeoffice.gov.uk/publications/science-research-statistics/research-statistics/crime-research/drugs-misuse-dec-1112/?view=Standard&pubID=1076873>.

Stetina, B.U., Jagsch, R., Schramel, C., Maman, T.L. & Kryspin-Exner, I. (2008). Exploring Hidden Populations: Recreational Drug Users. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 2 (1), article 1.

Sumnall, H.R., Evans-Brown, M. & McVeigh, J. (2011). Social, policy, and public health perspectives on new psychoactive substances. *Drug Testing and Analysis*, 3, p. 515–523.

Swidler, A. (1986). Culture in Action. Symbols and Strategies. *American Sociological Review*, vol. 51, no. 2, s. 273–286.

Tackett-Gibson, M. (2007). Voluntary Use, Risk, and Online Drug-use Discourse. I Murguía, E., Tackett-Gibson, M. & Lessem, A. (red.), *Real Drugs in a Virtual World. Drug Discourse and Community Online*, Lexington Books.

Tackett-Gibson, M. (2008). Constructions of Risk and Harm in Online Discussions of Ketamine Use. *Addiction Research and Theory*, 16 (3), s. 245–257.

Teddlie, C. & Tashakkori, A. (2010). Overview of contemporary issues in mixed methods research. I Teddlie, C. & Tashakkori, A. (Red.), *Mixed Methods in Social & Behavioral Research* (1–41).

Temple, E.C. & Brown, R.F. (2011). A Comparison of Internet-Based Participant Recruitment Methods: Engaging the Hidden Population of Cannabis Users in Research. *Journal of Research Practice*, vol. 7, issue 2, article D2.

Thomas, K.V., Bijlsma, L., Castiglioni, S., Covaci, A., Emke, E., Grabic, R., Hernández, F., Karolak, S., Kasprzyk-Hordern, B., Lindberg, R.H., Lopez de Alda, M., Meierjohann, A., Ort, C., Pico, Y., Quintana, J.B., Reid, M., Rieckermann, J., Terzic, S., van Nuijs, A.L.N., de Voogt, P. (2012) Comparing

illicit drug use in 19 European cities through sewage analysis *Science of the Total Environment* 432, 432–439.

Thornton, S. (1995). *Club Cultures. Music, Media and Subcultural Capital*. Polity Press.

Tuv, S.S, Strand, M.C., Øiestad, E.L., Christophersen, A.S., Vindenes, V. (2012) Syntetiske cannabinoider – effekter og forekomst. *Tidsskrift for Den norske legeforening* 132, 2285–2288.

Vandrey, R., Dunn, K.E., Fry, J.A. & Girling, E.R. (2012). A survey study to characterize use of Spice products (synthetic cannabinoids). *Drug and Alcohol Dependence*, 120, p. 238–241.

Vardakou, I.; Pistos, C. & Spiliopoulou, Ch. (2011): Drugs for youth via Internet and the example of mephedrone. *Toxicology Letters*.

Vedøy, T.F., Skretting A. (2009). *Ungdom og rusmidler. Resultater fra spørreskjemaundersøkelser 1968–2008* (SIRUS-Rapport nr. 5/2009). Oslo: Statens institutt for rusmiddelforskning.

Veletsianos, G., & McCleary, K. (2009). Social networking sites: socialization outside schools.

Warren, C.A.B., (2001). *Qualitative Interviewing*. I Gubrium, J.F. & Holstein, J.A. (red.), *Handbook of Interview Research. Context & Method*. Sage Publications, Inc.

Wax, P.M. (2002). Just a Click Away; Recreational Drug Web Sites on the Internet. *Pediatrics*, vol. 109, no. 6.

Werse, B. & Morgenstern, C. (2011). Online survey on the topic of «legal highs». Federal Ministry of Health (Germany), Centre for Drug Research, Goethe University, Frankfurt am Main.

Williams, J.P. & Copes, H. (2005). «How Edge Are You?» Constructing Authentic Identities and Subcultural Boundaries in a Straightedge Internet Forum. *Symbolic Interaction*, vol. 28, no. 1, s. 67–89.

Zaphiris, P. & Ang, C.S. (2010). *Social Computing and Virtual Communities*. Chapman & Hall/CRC.

English summary

- Synthetic cannabinoids are chemicals that are designed to mimic the effects of organic cannabis.
- The substances were developed initially by the pharmaceutical industry in the 1980s, but few of them were put into regular production because it proved difficult to separate desired from undesired effects.
- They were initially marketed and sold as «natural» and «legal» alternatives to traditional cannabis products (hashish and marijuana). The cannabinoids were dissolved in a solvent and clandestinely sprayed onto dried herbs and plants for delivery.
- When it was revealed that the herbal mixtures contained synthetic cannabinoids, these research chemicals were put on the market in their own right. Thus, synthetic cannabinoids are now sold as two different products; powder and herbal mixtures.
- The first seizure in Norway happened in 2009. There were 262 seizures in 2012, amounting all to 5.9 kilos, or well over a million user doses.
- A large proportion of the seizures are made outside Oslo and Eastern Norway, and drugs have been seized in every county in the country.
- A survey of 16–30 year olds in Norway in 2012 (n=706) revealed that about 3 per cent of those *who had used cannabis in the last year* (n=67) had used synthetic cannabinoids in the preceding 12 months as well. That percentage with regard to all respondents was 0.3.
- The international literature on this subject is relatively sparse. A recent literature review found only a small number of studies addressing issues such as incidence, user culture, motivation or trade in synthetic cannabinoids.
- The ingredients needed to make synthetic cannabinoids can sometimes be found legally on the global market. China is considered the main producer, though India is increasingly mentioned.
- The ingredients are mixed together and fashioned into ready-to-use drugs in China and certain European countries.
- Although synthetic cannabinoids are sold via networks of friends and acquaintances, and ordinary drug dealers, most of them are probably bought at online outlets with foreign URLs.
- The number of online stores selling new psychoactive substances grew from around 300 in 2011 to nearly 700 in 2012.

- Online stores often use an aggressive form of promotion and marketing. They also emulate the marketing strategies of the legal economy in offering bulk discounts, promotion schemes, personalised deals, delivery guarantees, customer service, flexible payment arrangements, etc.
- Promotion can be misleading and false. There are few if any instructions concerning dosages or possible side effects; information on ingredients is often incorrect either because ingredients that are in the substance are left out, or those that are listed are not always found in the actual blend.
- To evade food legislation, the products often carry a label indicating «not for human consumption», and are passed off as something completely different from what they are in reality.
- It is extremely easy to get hold of synthetic cannabinoids – a mailbox and internet connection via a PC or mobile phone is all that's required to conclude a deal.
- We have interviewed 14 people with experience of using synthetic cannabinoids. These interviews represent the major part of the qualitative material. We also observed activity on a selected Norwegian online forum where members discuss the use of drugs. Respondents were recruited via this website.
- According to our analyses, several factors can make synthetic cannabinoids appear an attractive option. The most important appear to be low price, easy availability, the strong effect, the hitherto low legal risk and that they don't show up in conventional urine tests.
- Users got to know about the new drugs by following Norwegian and foreign online forums. These forums offer a great deal of information tailored to the needs of consumers, and in a form likely to promote the products.
- The information gives people an idea of what to expect. The motivation or inclination to get involved in the activity is built around what was learned in the virtual community.
- Participation in online forums also affected how our interviewees used synthetic cannabinoids. The exchange of user-relevant information within the virtual community was presented as a responsible attempt to reduce the risk of harm to the consumer. This information introduced them to the potential risks and how risks could be dealt with, our interviewees said.
- This could be problematic inasmuch as the information on drugs and drug-related issues is subject neither to quality assurance nor verification.

SIRUS-rapporter

Følgende rapporter er kommet ut i denne serien fra og med 2005. For oversikt over alle tidligere utgitte SIRUS-rapporter, se www.sirus.no under publikasjoner:

1/2013. Sandøy, Thomas Anton *Fremmede i Norge, fremmede på Plata? – en kvalitativ studie av innvandrere i Oslos synlige rusmiljø* 126 s. Oslo 2013.

6/2012. Lauritzen, Grete, Edle Ravndal og Jonas Larsson *Gjennom 10 år - En oppfølgingsstudie av narkotikabrukere i behandling* 160 s. Oslo 2012.

5/2012. Snertingdal, Mette Irmgard *Et opplæringsprogram i tidlig intervensjon blir til!* 114 s. Oslo 2012.

4/2012. Skatvedt, Astrid og Marit Edland-Gryt *Øyeblikksomsorg – et verktøy for bedring, Evaluering av 24SJU – et lavterskeltilbud til personer med dårlig psykisk helse og rusmiddelproblemer* . 146 s. Oslo 2012.

3/2012. Redaktør: Gunnar Sæbø. Forfattere: Ola Røed Bilgrei, Karl Erik Lund, Janne Scheffels, Gunnar Sæbø og Rikke Iren Tokle «*Vi blir en sånn utstøtt gruppe til slutt...*» *Røykeres syn på egen røyking og denormaliseringsstrategier i tobakkspolitikken*. 172 s. Oslo 2012.

2/2012 Krogh, Unni & Bergljot Baklien *Fem år etter Regionprosjektet – Ildsjelers entusiasme og kommunalt hverdagsliv* 109 s. Oslo 2012

1/2012 Buvik, Kristin og Baklien, Bergljot *Fri flyt – Bartenderes møte med berusede gjester* 87 s. Oslo 2012

3/2011 Skretting, Astrid og Elisabet E. Storvoll *Utviklingstrekk på rusmiddelfeltet – Grunnlagsmateriale til regjeringens stortingsmelding om rusmiddelpolitikken* 196 s. Oslo 2011

2/2011 Baklien, Bergljot og Unni Krogh *Prosessen, planen og politikken – Rusmiddelpolitiske handlingsplaner* 136 s. Oslo 2011

1/2011 Ugland, Trygve *Alcohol on the European Union's Political Agenda: Getting Off the Policy Roller-Coaster?* 50 s. Oslo 2011

6/2010 Lauritzen, Grete *European Addiction Severity Index EuropASI) i en oppfølgingsstudie av narkotikabrukere i behandling – Refleksjon om kvaliteter ved instrumentet for forskning og praksisformål.* 130 s. Oslo 2010

5/2010 Rossow, Ingeborg, Hilde Pape & Bergljot Bakken *Tiltak for å begrense alkoholrelaterte skader og problemer.* 74 s. Oslo 2010

4/2010 Redaktør: Ellen J. Amundsen. Forfattere: Ingeborg Lund & Anne Line Bretteville-Jensen, Astrid Skretting, Jostein Rise, Sturla Nordlund og Ellen J. Amundsen *Hva er misbruk og avhengighet? Betegnelser, begreper og omfang.* 78 s. Oslo 2010

3/2010 Storvoll, Elisabeth E., Ingeborg Rossow, Inger Synnøve Moan, Thor Norström, Janne Scheffels & Grethe Lauritzen *Skader og problemer forbundet med bruk av alkohol, narkotika og tobakk.* 97 s. Oslo 2010

2/2010 Edland-Gryt, Marit & Astrid Skretting *Fylkeskommunenes tannhelsetilbud til rusmiddelmisbrukere – En kartlegging.* 111 s. Oslo 2010

1/2010 Storvoll, Elisabeth E., Ingeborg Rossow & Jostein Rise *Alkoholpolitikken og opinionen – Endringer i befolkningens holdninger og oppfatninger om effekten av ulike virkemidler i perioden 2005–2009.* 68 s. Oslo 2010

9/2009 Rossow, Ingeborg, Inger Synnøve Moan & Henrik Natvig *Nære pårørende av alkoholisbrukere – hvor mange er de og hvordan berøres de?.* 65 s. Oslo 2009

8/2009 Bretteville-Jensen, Anne Line & Ellen J. Amundsen *Heroinforbruk og heroinbeslag i Norge.* 65 s. Oslo 2009

7/2009 Skretting, Astrid & Hilgunn Olsen *Nye lokaler – andre resultater? – videreført evaluering av sprøyteromsordningen i Oslo.* 72 s. Oslo 2009

6/2009 Lund, Karl Erik *A tobacco-free society or tobacco harm reduction? Which objective is best for the remaining smokers in Scandinavia?* 85 s. Oslo 2009

5/2009 Vedøy, Tord Finne & Astrid Skretting *Ungdom og rusmidler. Resultater fra spørreskjemaundersøkelser 1968-2008.* 87 s. Oslo 2009.

4/2009 Vedøy, Tord Finne & Astrid Skretting *Bruk av alkohol blant kvinner. Data fra ulike surveyundersøkelser.* 84 s. Oslo 2009.

3/2009 Aarø, Leif Edvard, Karl Erik Lund, Tord Finne Vedøy & Simon Øverland *Evaluering av myndighetenes samlede innsats for å forebygge tobakksrelaterte sykdommer i perioden 2003 til 2007.* 140 s. Oslo 2009.

2/2009 Lund, Karl Erik *Tobakksfritt samfunn eller skadereduksjon? Hvilken målsetning tjener de gjenstående røykerne?* 80 s. Oslo 2009.

1/2009 Baklien, Bergljot & Tonje Wejden *Evaluering av prosjektet «Barn i rusfamilier – tidlig intervensjon».* 135 s. Oslo 2009.

1/2008 Vedøy, Tord & Ellen J. Amundsen *Rusmiddelbruk blant personer med innvandrerbakgrunn. Oversikter fra befolkningsundersøkelser.* 76 s. Oslo 2008.

8/2007 Lund, Marte K. Ødegård, Astrid Skretting & Karl Erik Lund *Rusmiddelbruk blant unge voksne, 21–30 år. Resultater fra spørreskjemaundersøkelser 1998, 2002 og 2006.* 107 s. Oslo 2007.

7/2007 Olsen, Hilgunn & Astrid Skretting *Hva nå? Evaluering av prøveordning med sprøyterom.* 169 s. Oslo 2007.

6/2007 Baklien, Bergljot, Hilde Pape, Ingeborg Rossow & Elisabet E. Storvoll *Regionprosjektet – Nyttig forebygging? Evaluering av et pilotprosjekt om lokalbasert rusforebygging.* 216 s. Oslo 2007.

5/2007 Laurizen, Hege Cesilie & Bergljot Baklien *Overskjenking i Bergen. En oppfølgingsevaluering av Ansvarlig vertskap i Bergen.* 98 s. Oslo 2007.

4/2007 Tefre, Ellen M., Arvid Amundsen, Sturla Nordlund & Karl Erik Lund *Studenter og rusmidler. Bruk av alkohol, tobakk, narkotika og pengespill blant studenter ved Universitetet i Oslo.* 130 s. Oslo 2007

3/2007 Ihlebæk, Camilla & Ellen J. Amundsen *Majoritet og minoritet. Alkoholbruk blant ungdom utenfor storbyen.* 54 s. Oslo 2007.

2/2007 Horverak, Øyvind & Elin K. Bye *Det norske drikkemønsteret. En studie basert på intervjudata fra 1973–2004.* 245 s. Oslo 2007.

1/2007 Snertingdal, Mette Irmgard *Kalkulerende kjeltringer eller offer for omstendighetene? En kvalitativ studie av heroinomsetningens utvikling og aktører.* 140 s. Oslo 2007.

5/2006 Bretteville-Jensen, Anne Line & Ellen J. Amundsen *Omfang av sprøytemisbruk i Norge.* 83 s. Oslo 2006.

4/2006 Buvik, Kristin V. & Bergljot Baklien *Skal det være noe mer før vi stenger? Evaluering av Ansvarlig vertskap i Trondheim.* 112 s. Oslo 2006.

3/2006 Nøkleby, Heid & Grethe Lauritzen *Rusmiddelmisbruk og spiseforstyrrelser. Sammenfall og sammenhenger. En litteraturstudie.* 165 s. Oslo 2006.

2/2006 Olsen, Hilgunn & Astrid Skretting *Ingen enkle løsninger: Evaluering av Tiltaksplan for alternativer til rusmiljøene i Oslo sentrum.* 166 s. Oslo 2006.

1/2006 Solbakken, Bjørn H. & Grethe Lauritzen *Tilbud til barn av foreldre med rusmiddelproblemer.* 150 s. Oslo 2006.

6/2005 Berg, Frid Fjose & Anne Line Bretteville-Jensen *Ungdoms etterspørsel etter alkohol. En empirisk analyse basert på intervjudata 1990–2004.* 75 s. Oslo 2005.

5/2005 Solbakken, Bjørn H., Grethe Lauritzen & Marte K. Ødegård Lund *Barn innlagt sammen med foreldre som er i behandling for rusmiddelproblemer.* 124 s. Oslo 2005.

4/2005 Bretteville-Jensen, Anne Line *Økonomiske aspekter ved sprøytemisbrukeres forbruk av rusmidler. En analyse av intervjuer foretatt 1993–2004.* 176 s. Oslo 2005.

3/2005 Østhus, Ståle *Befolkningens holdninger til alkoholpolitikken. En analyse av sammenhengen mellom alkoholpolitikken og folkemeningen i perioden fra 1962 og fram til i dag.* 120 s. Oslo 2005.

2/2005 Amundsen, Ellen J., & Robert Lalla *Narkotikasituasjonen i kommunene. Resultater fra årene 2002 og 2003.* 44 s. Oslo 2005.

1/2005 Rise, Jostein, Henrik Natvig & Elisabet E. Storvoll *Evaluering av alkoholkampanjen «Alvorlig talt».* 128 s. Oslo 2005.

SIRUS-skrifter

Følgende publikasjoner er utkommet i denne serien fra og med 2005. For oversikt over alle tidligere utgitte SIRUS-skrifter, se www.sirus.no under publikasjoner:

1/2008 Lund, Karl Erik & Jostein Rise *Kunnskapsgrunnlag for forslaget om et forbud mot synlig oppstilling av tobakksvarer*. 83 s. Oslo 2008.

5/2007 Hetland, Jørn, Leif Edvard Årø & Simon Øverland *Røykfrie serveringssteder. Samlerapport fra en prospektiv undersøkelse blant ansatte i serveringsbransjen*. 43 s. Oslo 2007.

4/2007 Frøyland, Kjetil *Med arbeidslivet som arena. Om kunnskaps- og utviklingsbehov i arbeidslivsrelatert rusmiddelforskning*. 65 s. Oslo 2007.

3/2007 Lund, Marianne & Rita Lindbak *Norwegian Tobacco Statistics 1973–2006*. 43 s. Oslo 2007.

2/2007 Lund, Karl Erik (red.), Rune Ottesen, Jostein Rise, Sidsel Graff-Iversen & Kjell Bjartveit: *Grunnlaget for allmennhetens oppfatning om risiko ved sigarettøyking i 1950- og 60 årene i Norge*. Erklæringer til Norges Høyesterett i forbindelse med søksmål fra skadelidt om erstatning fra tobakksprodusent. 231 s. Oslo 2007.

1/2007 Melberg, Hans Olav *Hvor mye betyr tobakksprisen for endringer i tobakksforbruket? Utviklingen i pris og forbruk i Norge mellom 1985 og 2005*. 29 s. Oslo 2007.

5/2006 Rise, Jostein *En sosialpsykologisk analyse av et fryktvekkende budskap. En kvasiekperimentell undersøkelse*. 68 s. Oslo 2006.

4/2006 Larsen, Elisabeth, Jostein Rise & Pål Kraft *En evaluering av tobakkskampanjen «Hver eneste sigarett skader deg»*. 53 s. Oslo 2006.

3/2006 Larsen, Elisabeth, Karl Erik Lund og Jostein Rise *Evaluering av tobakkskampanjen «Røyken tar pusten fra deg»*. 116 s. Oslo 2006.

2/2006 Lund, Karl Erik *The introduction of smoke-free hospitality venues in Norway. Impact on revenues, frequency of patronage, satisfaction and compliance*. Evaluation of public tobacco control work in Norway 2003–2007. 110 s. Oslo 2006.

1/2006 Lund, Karl Erik *Innføring av røykfrie serveringssteder i Norge. Konsekvenser for omsetning, besøksfrekvens, trivsel og etterlevelse.* 121 s. Oslo 2006.

6/2005 Larsen, Elisabeth, Marianne Lund & Karl Erik Lund: *Evaluering av helseadvarslene på tobakkspakkene.* 33 s. Oslo 2005.

5/2005 Amundsen, Ellen J. *Alkohol- og tobakksbruk blant ungdom: Hva betyr innvandrerbakgrunn? Resultater fra en helseundersøkelse blant 10 klassinger i Oslo 2000/2001.* 92 s. Oslo 2005.

4/2005 Lund, Karl Erik *Tobakksavgiften som helsepolitisk styringsinstrument.* 60 s. Oslo 2005.

3/2005 Hetland, Jørn & Leif Edvard Aarø *Røykfrie serveringssteder. Luftkvalitet, helse og trivsel blant ansatte i serveringsbransjen.* 46 s. Oslo 2005.

2/2005 Hetland, Jørn & Leif Edvard Aarø *Røykevaner, holdninger til innføring av røykfrie serveringssteder og opplevelse av håndhevingsproblemer i serveringsbransjen. En prospektiv panelundersøkelse.* 75 s. Oslo 2005.

1/2005 Hetland, Hilde & Leif Edvard Aarø *Hva kan forbedres i VÆR røykFri-programmet? Intervjuer med elever, lærere og rektorer.* 59 s. Oslo 2005.